

Iz vsebine

- Na 2. strani: *Kučanova ocena razmer*
- Na 3. strani: *Borcem ni vseeno*
- Na 4. strani: *Novoletni »poračun«*
- Na 9. strani: *Kot v zaprtem krogu*
- Na 12. strani: *Novoletni prerok – pogodnik*
- Na 24. strani: *Politkomisar Sime komentira*

Za vse
dobre želje

Republiški odbor Zveze združenj borcev NOV Slovenije čestita novo leto vsem borcem, borčevskim organizacijam in sploh vsem občanom, obenem pa se zahvaljuje za vse dobre želje posameznikov in organizacij. RO ZZB NOV Slovenije namenja tudi letos namesto pošiljanja individualnih čestitk 150.000 dinarjev za humanitarne namene.

Bodi srečno
in zdravo

Republiški komite za borce in vojaške invalide želi vsem udeležencem narodnoosvobodilne vojne srečno, zdravo in zadovoljno novo leto 1989.

Obnovoletno spraševanje

Kako rešiti gozdove?

Leto, pod katerim bomo konec tedna potegnili črto in naredili obračun, bo ostalo v knjigi spominov novejših zgodovine Slovencev zapisano kot eno najbolj mučnih poglavij.

Kar je starejših med nami, tistih, ki smo doživeli čas med obema svetovnima vojnama, pa minulo vojno in prva povojna desetletja, se kajpak zavedamo, da nam je bilo v naših mladih in mlajših letih velikokrat ali celo kar ves čas veliko težje, kot je nam samim in mlajšim od nas, vključno s prav mladimi ljudmi zdaj. Domala vseh življenjskih možnosti, dobrin in svobode je bilo vselej manj – med vojno, v obdobju najtežjih človeških preizkušenj, še zlasti. Tej resnici pač ni mogoče oporekati.

Toda nič manj res ni tudi to, da se v vseh teh težkih obdobjih nikoli nismo počutili tako klavrno, kot se zdaj. Življenjska morala ni bila nikoli tako na psu. Nasprotno. V najtežjih časih je na obzorjih ves čas žarelo sonce vere in zaupanja v boljši jutri, ki pride, ker mora priti. Naj je bilo še tako hudo, nikoli se nismo vdajali malodušju in nikoli nismo brezupno dvignili rok nad možnostjo izhoda. Leta med obema vojnoma so bila za Slovence – tako kot za vse druge Jugoslovane, z izjemo njihove oziroma naše buržoazne gospode – vse prej kot zlati čas. Sen o uresničenju stoletnih zgodovinskih pričakovanj v lastni jugoslovanski državi se je razblinil, toda misel je hitela dalje in se odločila za preboj iz buržoaznega zgodovinskega obroča prek revolucije, ki naj nam prinese nova človeška razmerja, demokracijo, enake možnosti za vse, z eno besedo: človeka vredno boljše življenje.

Za to in takšno življenje smo se podajali v boj – z velikim, neizmernim, ustvarjalnim žarom, ki je bil močnejši od strahu pred trpljenjem pa tudi od strahu pred smrtjo. Ta veliki revolucijski boj je napajala visoka stopnja morale. Ob vsem hudem, kar nam je bilo prestajati, sta nas prežarjala zanos in življenjska svetloba.

Zdaj, ko nam je v fizičnem in materialnem oziru živeti veliko lažje in ko tudi obstoja slovenskega naroda ne ogroža nobeno sovražno hotenje, pa te svetlobe v nas, tega sonca na zgodovinskem obzorju, tega moralnega zanaosa, ki ga hranita naš življenjski in zgodovinski spomin, ni več. Prevečata nas malodušje in občutek brezperspektivnosti.

Namesto da bi krepili svoje življenjske moči, ustvarjali in gradili, nemočno strmimo v svojo rastočo krizno nemoč, v staranje naših tovarniških strojev, v padajoči obseg in učinek svojega dela, v mnogotera znamenja propadanja naših kapacitet in nas je upravičeno strah, kaj bo z nami, če se bo ta strmi klanec navzdol nadaljeval. Za zdaj mu namreč ni videti konca.

Leto, ki je za nami, je bilo, kar zadeva blagostanja, ena sama žalost. Večini

med nami je usojeno, da vse bolj tenko piskamo. Vrednosti naših plač in pokojnin se nenehno krči, naša kupna moč je skopnела na minimum, mnogim – tudi življenjsko neizogibnim stvarim – smo se morali odreči, toda o stabilizaciji, ki bi, čeprav na veliko nižji stopnji od tiste, kakršne smo vajeni in smo si jo pred nekaj desetletji zastavili za realen življenjski cilj, vzbujala upanje v konec te

mučne kalvarije na naši zdajšnji zgodovinski poti, ni ne duha ne sluha.

Namesto delovne in ustvarjalne zavzetosti, ki bi nas navdajala z novo moralno energijo, se vdajamo izbruhom vseh vrst očitkov, zmerjanja, grobih pritiskov, tja do nasilja, kar vse je, v tem zadnjem letu še prav posebej, naše življenje naredilo skrajno neprijazno in neprijetno.

Tudi vsemu temu bi ne oporekali, ko bi nam bilo dano vedeti ali čutiti, da gre za ceno, ki jo terja naše tolikanj zaželeno očiščenje: očiščenje jalovega sistema, ki žre denar in nam pije kri s svojim neskončnim zaprav-

ljanjem vsega, kar z delom ustvarimo, s svojimi sprenevedavimi lažmi in s svojim nenehnim sabotiranjem vsega, kar delovni ljudje te dežele nosimo v sebi kot svoj naravni življenjski cilj: da bi delali in živeli ustvarjalno, bogatili svoje bivanje in se ponosno ozirali na svoje dosežke. Vse to nam v tem desetletju propadanja ni bilo dano doživljati in tudi za naprej ne vidimo, vsaj za zdaj ne, nobene realne opore za srečnejše upanje.

Za prihajajoče leto si spričo vsega tega ne moremo izrehati voščil, ki bi brez zadržkov napovedovala srečo, olajšanje, uspeh ali vsaj moralno spodbudo. Vsakršno idealistično zaupanje v prebojno moč napovedanih reform, ki naj bi ustvarile novo in drugačno ozračje, zaustavile divji ples rastočih cen in posameznikovih padajočih eksistenčnih možnosti, zganila novo vero v življenje in delo, sprostila naše ustvarjalne energije, je ta hip – pred zrcalno sliko vsega, kar se dogaja s proračunskimi izsiljevanji zveznih ministrstev, v njihovi več kot očitni volji, da bi ostalo vse tako, kot je, čeprav je že več kot očitno, da po tej poti drsimo v propad, ne k ohranitvi tega, kar imamo, kaj šele k preboju v nova obzorja – nestvarno in iluzorno.

Vse kaže, da bomo v letu, ki prihaja, namesto opuščanja nerabnih žrel velikega odstotka nacionalnega dohodka opuščali bolnišnice, šole, institute, založbe... Zaradi pretiranega otekanja denarja od ljudi v »veliko državo« bo možnosti za vzdrževanje naših neposrednih potreb in dosežkov v kulturi, znanosti, izobraževanju, socialni, zdravstvu in na drugih področjih narodnega življenja še manj, kot jih je bilo doslej. To ali ono »pripodobitev« našega dosedanjega razvoja bo treba zapreti in se ji odreči, saj denarja za vzdrževanje vsega, kar imamo, preprosto ni več.

Marsikdo bo ob tem dejal, češ – vsega je tako in tako preveč, tudi knjig in časopisov in ambulant in dvoran in galerij in laboratorijev pa nemara tudi šolskih razredov. Morda ima prav, ali pa tudi ne. Kajti zastavili smo si družbeni cilj, ki bodi taka stopnja dela, znanja, kulture in vseh drugih možnosti, da bomo njihovih sadov lahko zares v polni meri deležni vsi, ne pa, da bomo zanje v nedogled prikrajšani.

Zdaj, ob vsem, kar napoveduje naša razpadajoča družbena organiziranost, pa nam je očitno usojeno prav take vrste odrekovanje.

Viktor Konjar
(Nadaljevanje na zadnji strani)

Naslednjo, prvo ponovoletno številko našega tednika nam je zaradi prazničnih dni onemogočeno izdati v četrtek, 5. januarja, zato napovedujemo njen prihod iz tiskarne en teden kasneje, v četrtek, 12. januarja 1989.

Uredništvo TV-15

TV-15 je ob petindvajsetletnici izhajanja prejel v priznanje za svoje minulo in sedanje delo

**Red zaslug za narod
s srebrnimi žarki.**

Ljubljana, v decembru 1988

Milan Kučan

O naših aktualnih družbenepolitičnih razmerah

Kot jih je razgrnil na zadnji letošnji seji republiškega odbora slovenske Zveze združenj borcev

Dogajanje, ki smo mu priča letošnje jesen, je na kulminaciji naše krize. Z njo živimo že vrsto let, nisem pa prepričan, da v političnem delu upoštevamo vse njene posledice in da smo si jih pripravljeno priznati, saj pogosto rušijo mnoge resnice, na katere smo naučeni.

Kriza je napovedala, da v družbi in v ljudeh, v naši preteklosti, sedanjosti in prihodnosti ne obstoji ena sama resnica in da je teh resnic več. In to preprosto zahteva novo definicijo socializma kot tistega ekonomsko uspešnega, socialno učinkovitega in stimulativnega družbenega projekta, ki vodi na vlak sodobne civilizacije.

Vse kar se nam politično relevantnega dogaja, se dogaja v pogojih zaostrene ekonomske in socialne krize. Vrsto let smo v razvoju soočeni s stagnacijo in s povečevanjem razvojnega zaostanka s svetom. Svet, ki nas obdaja, zlasti v zahodni Evropi, končuje desetletni konjunktorni cikel svojega razvoja, mi končujemo deseto leto krize in zaostajanja.

Pred nekaj več kot deseti leti smo se lahko še kar uspešno (govorim za Slovenijo) merili s sosedi, predvsem z avstrijskimi Korošci in z Italijani v Benečijo oz. Julijski krajini. Takrat smo beležili nekaj pod 5000 dolarjev dohodka na prebivalca, oni pa nekaj čez 5000; danes so oni pri številki, ki sega čez 10.000, v bližino 12.000 dolarjev, mi smo ostali pri 5000 dolarjih dohodka.

To kaže, razen mnogih drugih slabosti, na nizke ambicije, ambicije, ki se dostikrat zožijo samo na to, da smo v Sloveniji nad jugoslovanskim povprečjem, v Jugoslaviji pa na to, da v vseh pokazateljih nismo zadnji v Evropi, čeprav smo v mnogih že; kaže na nizko stopnjo motivacije, ki se dostikrat zoži samo na golo preživetje. Posledice so očitne, tudi za miselnost naših ljudi, zlasti pa način razmišljanja mladih ljudi. Oni ne vedo za vzpone in padce, ki smo jih doživljali v preteklosti, njihov izkustveni spomin ne seže do tja.

Oni so v svet odraslih stopali v zadnjih desetih letih, v krizi, ki jim omejuje perspektivo, razvoj, varnost, nezadovoljni so s tem svojim položajem, razmišljajo o tem, da smo jim mi starejši nepopravljivo pokvarili svet, da jim zapuščamo dolgeve, neučinkovit sistem, iščejo krivce; čedalje več je reakcij, kot ste jih imeli priložnost spremljati nedavno s skupne

seje predsedstva univerzitetne konference ZK in predsedstva CK ZK Črne gore, kjer je bilo jasno rečeno: skrajni čas je, da oddidete in prepustite mesto nam.

Ekonomske pokazatelji govorijo o neuspešnosti ekonomske in razvojne politike, čedalje bolj se postavlja tudi odgovornost za rezultate, zlasti za rezultate letošnje ekonomske politike. Trend gibanj kaže na recesijo, negativno je že drugo leto. Proizvodnja beleži 3% padec, družbeni proizvod je padel približno za 2%.

Ob tem je najresnejši problem, da imamo podkapitalizirane nekatere naše tradicionalne industrijske centre in nekatere tradicionalne industrije. Tako je, recimo, podkapitaliziran cel mariborski industrijski bazen z vso svojo strojegradnjo, Ljubljana z Litostrojem, Avtomontažo, Iskro – in vsa naša črna metalurgija, pri čemer so trenutno največji problemi Jesenic, zaradi rekonstrukcije in zaradi strukture investicije, ki je bila narejena, da smo prišli do nove jeklarne.

V takšnih razmerah je razumljivo nezadovoljstvo ljudi. Živimo z inflacijo, ki sega nad 300%, za prihodnje leto nam obljubljajo še višjo. Ra-

zumljivo je, da iščemo krivce. Če podrobneje pogledate jugoslovansko politično sceno, boste videli, da se v BiH že od aprila ukvarjajo z iskanjem krivcev za Agrokomerc in še zlasti za afero Neum. Črno goro in način razpravljanja tam sem že omenjal, pri nas pa so tudi čedalje pogostejše razprave o vzrokih za razmere, v katerih se je znašla Slovenija.

Krivda se dostikrat poskuša najti v socializmu, v ideji komunizma, v ideji samoupravljanja, v ustavi iz leta 1974, v samem projektu socialistične federativne republike, kot je Jugoslavija, v ideologiji marksizma in leninizma. Očitno je nezaupanje ljudi v oblast in njene formalne nosilce, v funkcionarje. Pogosto izpodbijajo legitimnost oblasti, zveze komunistov pa celo ustave. V takih razmerah je težko izpeljati globoke gospodarske in družbene reforme, če posebej zaradi tega, ker je zelo pogosta parola: iz krize nas ne bodo spravili ljudje, ki so nas v krizo spravili!

Povsod, kjer so se družbe v takšnih kriznih razmerah lotevale operacij, ki se jim reče zlom, premagovanje inflacije ali uspešno premagovanje krize, je bil neizogibno potreben nacionalni konsenz

največjega dela političnih sil posamezne družbe oz. posameznega naroda. Mi smo v Jugoslaviji in tudi v Sloveniji daleč od takega konsenza vsaj za zdaj, razen na zelo načelni ravni, ki je pogojena s tem, da v teh razmerah ne gotovosti in nazadovanja ne želi nihče živeti. Na drugi strani pa seveda v teh razmerah prihaja do izraza zahteva po pravni državi, po civilni družbi, po pravicah človeka, po demokratičnem redu, po zagotavljanju zakonitosti, po odporu voluntarizmu, subjektivizmu, arbitrarnosti in neodgovornosti.

Bistveni karakteristiki naše politične situacije sta dve dejstvi. Prvič, množično manifestiranje državljanskega, človeškega, socialnega in nacionalnega nezadovoljstva v vsej državi, ki se kaže skozi različne oblike manifestiranja skozi različna zborovanja, mitinge, odbore, zveze, štrajke, peticije. Druga značilnost našega trenutka pa je pomanjkanje iniciative socialističnih sil, tudi ZKJ, prav glede odgovarjanja na tiste probleme, ki so poglaviti razlog za to splošno nezadovoljstvo ljudi, za njihovo negotovost in nezaupanje.

V bistvu je odprta razprava o kardinalnih vprašanjih Ju-

goslavije – najenostavnejše rečeno o socialnem in nacionalnem vprašanju naše skupnosti.

JASNO JE, KAJ BI MORALI V TEJ SITUACIJI STORITI: VRNITI INICIATIVNO IN VRNITI ZAUPANJE, ZAUPANJE PA SE LAHKO VRNE SAMO Z REZULTATOM.

Sedaj smo na začetku razprav o reformi političnega sistema, v tej zvezi tudi o reformi socialistične zveze in zveze komunistov. Važno je, kako bomo z reformo političnega sistema omogočili artikulacijo parcialnega, posebnega, posamičnega političnega interesa, njegovo promocijo, njegovo uveljavljanje v procesu odločanja v družbi, vpliv na končno družbeno odločitev. Smo pred nalogo konkretizacije in instrumentalizacije ideje o političnem pluralizmu.

V teh razpravah se mi zdi, da je preveč apriorizma zlasti glede razprav o strankarskem sistemu. Apriorizem je na obeh straneh – na strani tistih, ki mislijo, da je vse, kar je v strankarskem sistemu, slabo, in na strani tistih, ki mislijo, da je vsa rešitev samo v strankarskem sistemu. Takšno črno-belo slikanje ne vodi nikamor.

Mi bi morali dobiti moč na koncipiranju sistema, moč za skupen razmislek, ki bi izražal skupen interes za resnično demokratičen, političen sistem vseh progresivnih in resnično patriotskih sil. Morali bi ponuditi uporabno idejo, koncept, ki bo združeval in ne razdvajal sile slovenskega naroda. Zdi se mi, da gre dostikrat za zapreganje voza pred konjem, ko se že na začetku razprave postavi kot edina možna alternativa in opcija strankarski sistem. Vprašanje je, če ne gre za zamenjave monopolov, namesto tega, da bi v ospredje postavili človeka kot posameznika, kot nosilca pravice in odgovornosti v družbi.

Konec koncev bi rekel še tole: imamo zgodovinski spomin in ni dobro, da se ga odrekamo. Res je, da imamo v razvoju demokracije neko zarez, nimamo kontinuitete – tudi tukaj smo na nekaterih točkah prehiteli materialne pogoje in stanje naše zavesti, vendar pa se Slovenci s problemom večstrankarskega sistema in parlamentarne demokracije ne soočamo prvič. Mi smo v njej živeli od padca Bachovega absolutizma do začetka vojne in s strankarskim sistemom v stari Jugoslaviji nimamo ravno bleščečih izkušenj. Imamo pa neko drugo izkušnjo, zelo pozitivno in na njej bi kazalo graditi: to je izkušnja OF, ki je vanjo združene politične skupine niso formirale kot koalicio, ampak kot skupen program in skupno delovanje za jasno določene programske cilje.

Odpori reformam so seveda očitni. Zlasti socialni udarec bo hud. Računi ekonom-

skih institutov so pokazali, da imamo samo v Sloveniji, če bi hoteli postaviti poslovanje na čiste ekonomske račune, približno 150.000 zdaj zaposlenih delavcev preveč.

Ekonomska in razvojna politika za naslednje leto je zato ključnega pomena, zato bo seveda veliko sporov okoli nje še v zvezni in republiških skupščinah, pa tudi v podjetjih, kajti ekonomska in razvojna politika v naslednjem letu mora ustvariti materialne pogoje za reformo. Če jih ne bo, potem vse to kar delamo po normativni plati, se pravi v zakonodaji, nima nobenega pravega smisla.

GOVORIL SEM VAM O PROBLEMU PRORAČUNA IN ZDI SE MI, DA JE TO KLJUČNI KAMEN PREIZKUŠNJE.

Če nismo sposobni proračunske potrošnje zmanjšati, potem seveda z razbremenjevanjem gospodarstva in z njegovim usposabljanjem za širjenje njegovega manevrskega prostora, seveda ne bo kakšnega velikega uspeha.

Mislim, da bi morali imeti iniciativo v celotnem jugoslovanskem prostoru, kajti očitno je, da v Jugoslaviji lahko zmaga tista politična opcija, ki ima jugoslovanske razsežnosti. Tudi proces demokratizacije ne more uspeti, če je omejen na eno samo republiko in če nima ambicije, da bi bil razumljen in da bi imel zaveznike v vseh republikah in pokrajinah.

To so stvari, ki so pred nami. Mi pa si te ambicije moramo postaviti in moramo priti do tiste študije, do tiste analize, ki nam bo objektivneje pokazala, kje smo danes mi in kje je Evropa. To je realna osnova za razpravo, kaj nam storiti, če nečemo ostati na obrobju Evrope.

Nalog in dela je veliko, vendar je od tega uspeha veliki meri odvisna tudi prihodnost komunistične ideje in socialističnega projekta družbe med Slovenci. In to odgovornost sedaj nosijo vse politično aktivne generacije komunistov na Slovenskem, ki tega ne delajo v niti malo lahkkih političnih in družbenih razmerah.

Temeljno izhodišče teh iskanj bi moralo biti tisto kar sem uvodoma imenoval: določanje ali opredeljevanje nove identitete Jugoslavije – Jugoslavije kot socialističnega projekta, hitrega, uspešnega in svobodnega razvoja enakopravnih narodov in narodnosti. V čem je tu priložnost? Rekel bi v zavesti velike večine naših ljudi po vsej Jugoslaviji o tem, da svobode in suverenosti ne človeku ne narodu ne zagotavljata niti revščina, v kateri sedaj živimo, niti avtoritarna država, temveč materialno blagostanje in duhovno bogastvo, ki je utemeljeno v lastni ustvarjalnosti, v lastnem delu.

S seje Republiškega odbora ZZB

Borcem ni vseeno

Osrednja točka dnevnega reda zadnje letošnje seje RO ZZB NOV Slovenije je bila o aktualnih družbenopolitičnih razmerah v Sloveniji in Jugoslaviji, pri čemer je uvodno besedo podal Milan Kučan, predsednik CK ZK Slovenije. Na njegovo izvajanje se je razvila razprava, delegati pa so postavljali predsedniku slovenske partije tudi vprašanja.

Sodelovalo je več kot petnajst razpravljalcev, prvi pa se je k besedi priključil **Vojan Rus**. Njegova misel se je strnila okrog vprašanja poenotenja mnenj o pogojih za izhod iz krize v državi, pri tem je opozarjal na nujno racionalnost in tudi daljši čas trajanja »protikriznih« prizadevanj. Opozoril je na neizbežno soočanje s centralističnimi težnjami in tudi z meščanskimi pogledi v opoziciji. Pri tem je menil, da je neutemeljeno povprek označevati borce kot nosilce zastarelih mnenj. **Lado Kocjan** se je spraševal za vzroki borčevske neaktivnosti pa tudi po tem, zakaj se njihovega glasu

sestopila z oblasti zato, da bo na to oblast prišel nekdo drug.

V nadaljevanju je tovariš Vrhunc usmeril pozornost na dve nevarnosti, ki jih borci opažajo, ko govorijo o Sloveniji; prva je jasen protisocializem, ki skuša zanikati vse pridobitve komunistične ideologije, pridobitve programa ZK in povojnega razvoja ter ga spremeniti v nekdo drugo, malomeščansko družbo. Druga nevarnost pa je slovenski nacionalizem, separatizem, ki ruši Jugoslavijo.

Ob vprašanju naše zunanje politike pa: »Evropa je danes

Osolnik je menil, da bi morala partija vsaj na treh področjih dvigniti svoj glas dosti odločneje: zoper pavšalno in rutinsko govorenje o prihodnosti (o tristo procentni inflaciji), o pezi proračuna, ki ga nikakor ne znamo znižati in o vprašanih, ki so s temi povezani; drugo vprašanje je posvetil problemu naše meglene opredelitve spreminjanja političnega sistema in znotraj tega vprašanja političnega pluralizma, kot tretje pa je Bogdan Osolnik postavil vprašanje mednarodnih odnosov in nezmožnosti vodilnih komunistov, da bi našli racionalni jezik civiliziranega dialoga.

prišli daleč, če bomo pljuvali po svoji preteklosti, četudi ni bila vedno in povsod najsvetlejša. Borci, je dejal, želijo, da bi mladi nadaljevali že začeto pot, pri čemer je razumljivo, da jo ocenjujejo s svojimi očmi, analizami in oblikujejo tudi po svojih potrebah. Dodal je:

»Naša generacija pri ocenjevanju preteklosti nikakor ne želi biti nestvarna. Zavedamo se, da smo v povojnem obdobju naredili marsikatero napako in neumnost. Toda tisto, kar je bilo ustvarjenega, daleč prekoračuje ono, kar nam je v sramoto. In če gre danes na kaj opozarjati v naši politični akciji, gre opozarjati na to, da je naša, povojna generacija in delovni ljudje nasplohi, z ZK na čelu in v okviru SZDL dosegla takšne rezultate, kakršnih noben drug sistem v naši dosednji zgodovini ni dosegel. Zanimivo, kaj so nam povedali koroški partizani, delegacija, ki nas je obiskala letos, po novem letu, januarja. Ko smo v razgovoru ocenjevali naš položaj in vzdihovali nad stanjem, v katerega smo zagazili, so nas opozorili, naj bomo stvarni, kajti toliko hišic in vil in naselij, kot je bilo zgrajenih v Sloveniji po vojni, v Avstriji nikakor niso mogli zgraditi; toliko asfaltiranih cest, do posameznih hišic ponekod, v Avstriji ni. Toploko dopustov na morju, kolikor jih imamo mi, ko gre poleti lahko na obalo skoraj čisto vsak Slovenec, si oni ne morejo privoščiti, pri njih gre na morje poleti šele vsak dvajseti prebivalec... in tako naprej.

Ko torej po dolgem in počez kritiziramo, v kakšnem stanju smo danes, ne pozabimo, da smo v povojnih razmerah ustvarili več, kot je bilo doslej kdajkoli narejenega na Slovenskem.

Povsem jasna nam mora biti tudi vloga novih pokolenj. Mlada generacija je generacija akcije. Pripravljenost in aktivnost mladih, njihovo nestrpnost in željo po spremembi, po hitrejšem napredku je treba razumeti in upoštevati kot gonilno silo, glavno ustvarjalno moč prihodnosti. Obenem pa gre kar naprej opozarjati, da je kritika obstoječega mnogo preprostejša in enostavnejša dejanje, kot ustvarjanje novega. Žal vse-

Ob izročitvi visokega državnega odlikovanja našemu TV-15 želim najprej izraziti zahvalo članom uredništva, časopisnemu svetu, upravi časopisa, dopisnikom pa tudi vsem sodelavcem, ki so skozi četrto stoletja tako ali drugače prispevali k razvoju, rasti in ugledu tega glasnika slovenskega partizanstva.

V okviru Založbe Borec, ki je zagotavljala kontinuiteto izhajanja, je uredništvo TV-15 skozi šestindvajset let uspešno izvajalo uredniško politiko in vsebinsko zasnovo po smernicah ustanovitelja ZZB NOV Slovenije in ZRVS Slovenije.

TV-15 Naš tovariš je vzporedno s sistematičnim prikazovanjem naše revolucije, izjemnih dogodkov v njej in opisovanjem vsega, kar lahko posreduje njeno veličino, postal tudi angažiran dejavnik v naši družbi. Loteval se je perečih vprašanj naše družbene prakse ter sprejemal dejavno vlogo v njej.

Bralce obvešča o uspehih in problemih organizacije zveze borcev drugod in o razmerah v ostalih republikah. Prizadeva pa si tudi, da bi neposredno ali preko glasila ZZB NOV Jugoslavije 4. Jul seznanjal bralce po Jugoslaviji z dogajanjem v Sloveniji. Posebno pozornost posveča položaju Slovencev v Italiji in Avstriji ter delovanju slovenskih organizacij v zamejstvu. Marsikateremu borcu, ki živi v odročnih krajih, pomaga TV-15 premagovati osamljenost in občutek nemoči, saj je mnogim edini pisni informator o družbenih dogajanjih. Mladim pa posreduje izkušnje, vrednote in izročila NOB ter revolucije.

Poudarek daje TV-15 tudi vzgoji občanov za potrebe splošnega ljudskega odbora in družbene samozaščite in je v tem smislu sestavni del našega obrambnega tiska.

Posebno pohvalno je prizadevanje časopisnega sveta in uredništva, da tudi v teh težkih gmočnih in zapletenih družbenih razmerah oblikujeta in vzdržujeta dostojno raven časopisa.

povsod okrog sebe vidimo, da se mnogo ustvarjalnega ne koristi. Koliko imamo ljudi, ki s svojimi nastopi, ocenami, kritikami, predvsem pa z delom kažejo sposobnost in učinkovitost, pa niso izkoriščeni. Dajmo odgovornost tem ljudem, naj pokažejo, če jih niso samo besede, če znajo tudi ustvarjati.

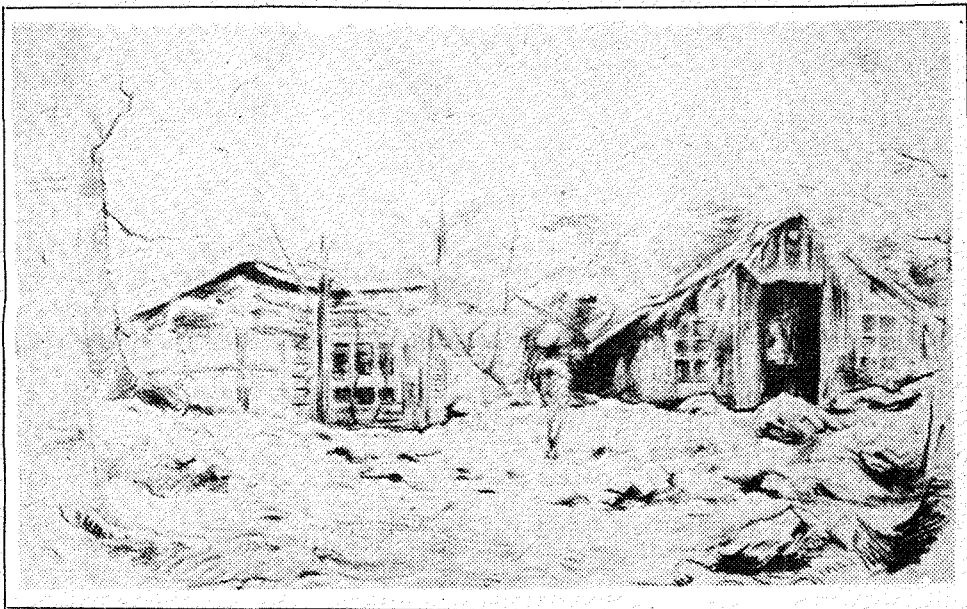
Še na nekaj bi rad opozoril. Naši predstavniki zdaj veliko nastopajo v javnosti. Vsi, ki poslušamo in ocenjujemo njihove govore se strinjamo s tem, kar povedo, obenem pa čakamo, kdaj se bo stanje spremenilo, če govorniki opozarjajo na slabosti. Toda spremeni se nič in naše penzije so vsak dan manj vredne in delovni ljudje se čedalje bolj mučijo, kako obračati denar mesečnih plač za preživetje. Pri tem mi prihaja na misel pokojni tovariš Boris Kidrič, ki je šel v tovarno, poslušal delavce, na kaj so ga opozarjali, na osnovi teh opozoril nato nastopil v javnosti in čez en teden, čez en mesec je že izšel odlok ali zakon ali predpis, ki je urejal stvari, za katere je ugotovil, da so nevezdržne!

V preteklosti, priznajmo, so se nekatere stvari vendarle hitreje odvijale. Kako prav bi nam prišlo nekaj tiste odločnosti, hitrosti, učinkovitosti tudi danes.

Želimo, da bi imele mlade generacije pri tem in pri vsem drugem ustvarjalnem delu, čim več uspeha. One prevzemajo prihodnost. Tisto, kar mi borci želimo, od vsega srca, želimo, da nadaljujejo započeto pot, jo plemenitijo z znanjem, zvestobo, humanističnimi vrednotami, pa tudi s svojimi ocenami in pogledi na preteklost. Obenem svetujemo, da kar se da koristijo naše revolucionarne vrednote, ker resnično predstavljajo izreden doseg v boju za napredek. In pri tem jim bomo mi borci, kolikor je še moči in sile v nas, s svojimi nasveti zelo radi na razpolago!

V nadaljevanju seje so delegati RO ZZB NOV Slovenije sprejeli program dela svoje organizacije za leto 1989, obenem pa pregledali popravek finančnega načrta RO ZZB NOV za iztekajoče se leto.

Ž. D.

Božidar Jakac, Zgornji Hrastnik

v družbi bolj ne sliši. Dodal je še vprašanje, v čigavih rokah so sredstva informiranja.

Dr. Marko Vrhunc je dejal, da se kriza pogloblja predvsem tam, kjer se oddaljuje od vrednot in pridobitev NOV ter tam, kjer se ne odzivamo na spremembe.

Še posebej bi rad poudaril naslednje:

»... Navajeni smo bili, da je KP in kasneje ZK vedno bila tista idejna politična sila, ki je dajala na vsa nova vprašanja jasne, pravočasne in nove odgovore. To je tisto, kar danes mi verjetno pogrešamo v ZK — pravočasnost in sposobnost dati odgovore na vprašanja, ki so seveda nova. Če se tega ne naredi, je jasno, da je potem opozicija tista, ki pride v prazen prostor in ona poskuša dati ljudem odgovor na ta vprašanja. Mislim, da je prenova ZK na osnovi vseh elementov nekaj nujnega, vendar sem zelo skeptičen glede njenega sestopa z oblasti.

Tudi teoretično danes ni sistema, ni države v svetu, ki nima v načelu svojih oblasti ene ali več strank. Govorimo o tem, da bi uvedli nestrankski sistem; ideja je čudovita, a je nevarna, ker je abstraktna. Menim, da mora biti ZK pri tem zelo oprezn, da se ne bo zgodilo »da bo ZK

še vedno blokovsko razdeljena in bo najbrž še eno, dve ali več generacij — torej ne moremo govoriti o združenju Evrope, čeprav smo vsi zanjo. To lahko spelje samo neuvrščena politika, združena Evropa pa je lahko samo neuvrščena Evropa.

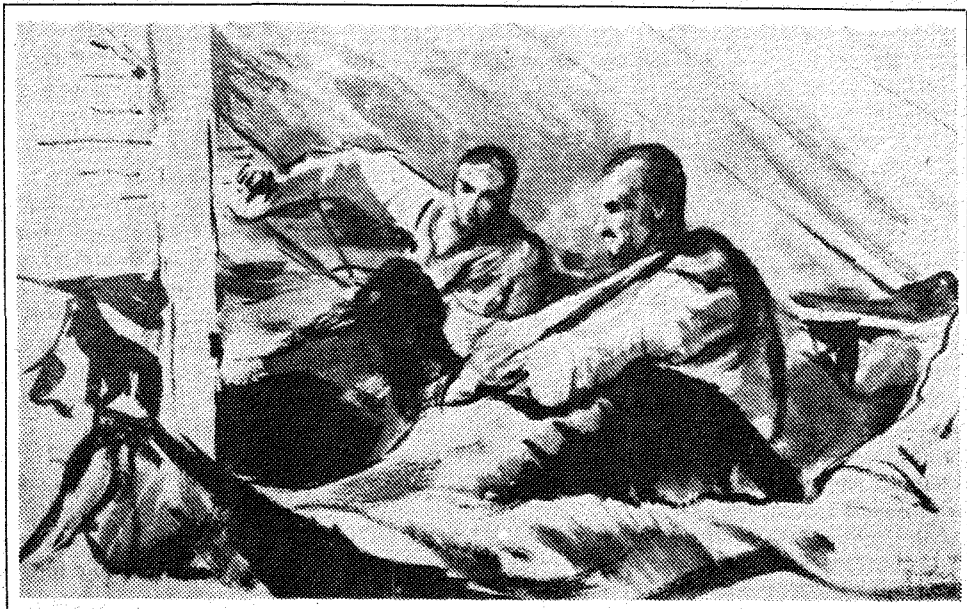
Bogdan Osolnik pa je razmišljal takole:

»Mi, borci se stalno izjasnjujemo za to, da podpiramo prenovo ZK, zato tega ne bom ponavljal. Tov. Kučan je bil zelo odkrit do nas, ko nam je naslikal stanje tako kot ga vidi ZK in kot ga vidi on. Mislim, da moramo biti tudi mi odkriti do njega in povedati, da je med borci dostikrat slišati tudi glasove kritik, glasove razočaranja nad ZK, zlasti nad ZKJ takšno, kakršno je v svoji celoti. Predvsem imam obutek, da se veliko preveč ukvarja sama s seboj in da ne uspeva najti odgovorov na tista kardinalna vprašanja, ki stojijo pred našo družbo. Ta kardinalna vprašanja so tako težka in tako usodna, da bi zahtevala resnično mobilizacijo vseh ustvarjalnih potencialov v naši družbi in tudi v ZK. Imam vtis, da je ZK ravno pri kardinalnih vprašanjih premalo ustvarjalna, prepozno in preveč defenzivno pogostokrat pristopa...

Naslednji je razpravljal **Božidar Gorjan**, ki je menil, da moramo rešitev gospodarskih vprašanj v jugoslovanskem prostoru iskati predvsem v hitrem prestrukturiranju gospodarstva, trga in — v zmanjševanju stroškov. To velja tudi in še posebej za Slovenijo. Pri tem pa je opozoril na sedanjí čas in njegovo ozračje, ki je bolj nagnjeno h kritiki preteklih dejanj kot h konstruktivnim pogledom v prihodnost. Dodal je, da se kritičnost v imenu pluralizma preliva v strankarsko zastavljene koncepte. Borci, ki so že živeli v predvojnem strankarskem sistemu, je dejal, opozarjajo na vse nevarnosti take poti — od krepitve centralizma do drobljenja razvojnih narodovih možnosti.

Frane Zalašček iz mariborskega Tabora je spraševal, ali ni mogoče voditi znotraj partije boljše kadrovske politike, zlasti, ko gre za ljudi na vrhu v Jugoslaviji. Na njegovo vprašanje o tem, zakaj ni partija odločneje reagirala na destruktivna pisanja, pa mu je Kučan odgovoril, da bi se bilo treba vprašati drugače, namreč, zakaj je večina tiho, manjšina pa ne.

V razpravi so sodelovali tudi drugi; **Janez Vipotnik** je dejal, da ne bomo kot družba

Božidar Jakac, Ranjenca

Oseminosemdeseto za nami, devetinoosemdeseto pred vrati Poračun

Nekaj javno delujočih Slovencev smo prosili za odgovore na dvoje vprašanj, ali bolje povedano: dvoje polovic enega samega vprašanja, primernega za razmislek v teh prehodnih prednovoletnih dneh, ki nas vodijo iz starega, utrujenega v mlado, novo

leto.

Za »žrtve« smo si izbrali: Marka Bulca, Alenka Gerlovič, Vladimirja Kavčiča, Ivana Omana, Boženo Ostrovršnikovo, Bojana Polaka-Stjenko in dr. Boštjana Zupančiča.

Oseminosemdeseto v preseku

Za nami je eno naših težkih, neveselih let. Materialnih in drugih dosežkov je bilo zelo malo, minusov tolikanj več. Vendar pa so se ob vsem tem v nas zganila in prebudila nova spoznanja in z njimi, upajmo, tudi nova ustvarjalna energija.

Kako bi opredelili in označili to naše leto 1988 zdaj, ko ga že imamo v zgodovinskem preseku pred očmi?

Marko Bulc

Značilnost gospodarskih gibanj v letu 1988 je v tem, da so bila daleč od ciljev, ki smo si jih bili zastavili. Namesto porasta družbenega produkta za dva odstotka smo doživeli njegov enoodstotni padec. Obseg industrijske proizvodnje je bil v Sloveniji za tri in v Jugoslaviji za dva odstotka nižji od lanskega, kmetijska proizvodnja pa je bila sploh daleč od pričakovanih, seveda tudi zaradi slabe letine oziroma suše.

Vesela vest tega leta je bila pravzaprav le rast izvoza, ki se je zvečal kar za deset od-

stotkov. Tako so se nam močno povečale devizne rezerve, celo tja prek treh milijard dolarjev. To kaže, da je poslovanje s svetom najboljši del našega gospodarskega stanja.

Najslabša podoba vseh jugoslovanskih gibanj pa je inflacija, ki dohodek vsakomur v bistvu prepolavlja.

Treba pa je reči, da je ekonomska politika dobila po letošnjem maju pozitivno naravnost — za razliko od prejšnjih let. Majski ukrepi so dali pozitivne učinke in ugotoviti je treba, da moramo s to usmeritvijo zagotovo nadaljevati. Seveda bi bili učinki še večji, ko bi ne bilo anomalij.

Treba pa je povedati še nekaj: gospodarstvo je seveda nezadovoljno, nezadovoljno zato, ker mora od svojega dohodka dajati blizu 60 odstotkov za vse mogoče potrebe od občine do federacije, tako da mu ostaja premalo akumulacije in se ni sposobno prilagajati novim pogojem, ko trg že začenja kazati zobe, pa tudi ne potrebam, kot jih veleva vstop v 21. stoletje, kar zadeva prestrukturiranje in modernizacijo gospodarstva.

To leto bi lahko označili kot začetek nakazovanja nove politike, ki pa še ni dosledno izpeljana. Postalo pa je jasno, da se na stari način delati ne da več.

Alenka Gerlovič

Leto 1988, leto krize, porazov, strahu pred prihodnostjo, je bilo vsaj za mojo generacijo udeležencev NOB tudi leto dokončnega odkritja resnice o družbi, v kakršni živimo in smo živeli že dolgo, ne da bi se tega vsi zavedali. Resnica je porazna, vendar jo moramo hvaležno sprejeti, tako kot bolnik, ki je po dolgotrajnih preiskavah končno odkril diagnozo o pogubni bolezni. Brez prave diagnoze namreč ni smiselnega zdravljenja, pa čeprav je morda uspeh le-tega vprašljiv.

Odločilna za diagnozo bolezni naše družbe se mi zdita dva dogodka v preteklem letu: ljubljanski proces ter udar nacionalno-socialističnih * sil v Srbiji.

Ugledna partizanska umetnica je vztrajala pri tem svojem terminu kljub mnenju tu podpisanega glavnega urednika, da je izraz »nacionalni socializem« povsem neadekvaten in žaljiv, saj samodejno izenačuje neke naše idejne

tokove (četudi res nezaželene) preusmeril nezadovoljnost z ideologijo Hitlerjeve Nemčije. lačnih v nacionalistično ekstazo. Zvone Kržišnik

Ob ljubljanskem procesu je znal ožji krog mladih sociološko, politološko in pravniško izobraženih prijateljev štirih obtožencev razgibati domala vso Slovenijo, analizirati vsako podrobnost dogodka ter dosledno in nepopustljivo obveščati javnost o spletkah in pritiskih, pravniskem strokovnem diletantizmu, kršenju pravic človeka ter neenakopravnosti slovenskega jezika in s tem naroda. Obrobni dogodek je tako razkril pravo podobo neke družbe, v kateri seveda ni govora o oblasti delavskega razreda, saj v njej ne vlada neomejeno niti razred politične birokracije ampak, za zdaj v ozadju in potihem, vojaška hierarhija.

Dogodki v Srbiji so razkrili, da je enakopravnost narodov in narodnostnih manjšin po Avnoju le lepa iluzija, razvoj pa pelje očito v centralizem. Že nekaj časa slišimo zahteve po enotnosti (srbohrvaško govorečega) breznacionalnega vodilnega delavskega razreda, popolnoma lažno geslo, saj delavski razred sploh ni na oblasti.

Pač pa je vladajoči politični razred s presežno vrednostjo dela delavcev diletantsko gospodaril in pripeljal deželo v gospodarsko katastrofo. V strahu pred socialnimi nemiri, zlasti v najbolj obubožanih republikah, je izkoristil plemenska nasprotja in starodavne mite v kulturni tradiciji predvsem srbskega naroda ter

S ščuvanjem naroda proti narodu so kontrarevolucionarne sile na oblasti razbile toliko povzdigovano enotnost delavskega razreda in obvarovale svojo glavo.

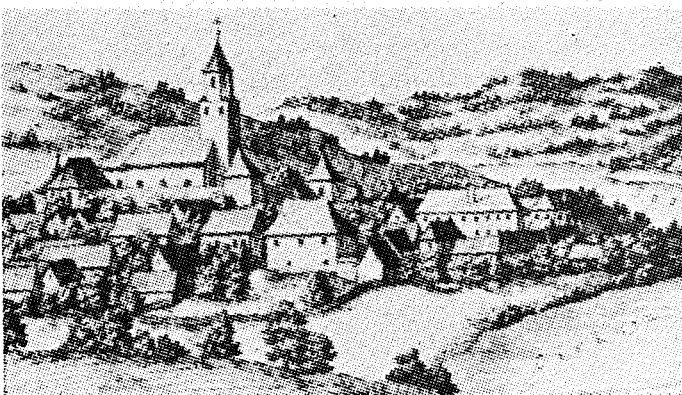
Vladimir Kavčič

Najpomembnejše kulturno vprašanje je v preteklem letu bila kriza. Gospodarska, politična, moralna, splošna. Ob nezadržnem upadanju življenjske ravni je bila kultura med najbolj prizadetimi družbenimi dejavnostmi. To predvsem po zaslugi zvezne vlade, ki že nekaj let zapored sistematično zmanjšuje sredstva za zdravstvo, izobraževanje, kulturo. Te ukrepe utemeljuje z zahtevami po razbremenjevanju gospodarstva. Gospodarstvo je res preobremenjeno. Njegove obveznosti so zadnja leta le naraščale. Zdaj gospodarstvu jemljejo že skoraj 70% ustvarjenega dohodka.

Nedvoumno se je izkazalo, da se vlada razbremenjevanja gospodarstva in inflacije ne loteva s prave strani. Zadnja leta so naraščali prek vseh dogovorjenih meja vsi proračuni, od zveznega do občinskih. Kolikšna je izvenproračunska poraba federacije, je komaj mogoče slutiti, zagotovo pa je vsaj enkrat večja od proračuna, a teh vprašanj se delegati še niso resno lotili.

Resnično je uspelo zmanjševati le takoiimenovano

Iz zgodovine Slovencev

Devetinoosemdeseto pred vrati

Napovedali smo si veliko reformo vsega našega življenja, organiziranosti, odnosov, ravnanja, volje do dela. Prvi januar 1989 naj bi bil neke vrste prag, onstran katerega nas čakajo vidnejše spremembe. Kaj si lahko od te volje po spreminjanju realno obetamo, kaj se bo res zgodilo in dogajalo in kako hiter bo, po Vašem, tempo tega spreminjanja?

Vsi smo namreč že nestrpni (in celo utrujeni) od dozdajšnjih neizpolnjenih pričakovanj, da se bo padajoča krivulja vendarle že enkrat obrnila navzgor. Kaj napovedujete in »prerokujete«?

Marko Bulc

Leto 1989 bo težko, eno težjih. Prvič zato, ker spremenjamo sistem in bo treba tako v državi kot v vsaki delovni organizaciji misliti in delati veliko bolj tržno. In drugič — ker bo potrebno tudi v takih pogojih poslovati bolje in poskusiti ustvarjati več dohodka.

Jasno je predvsem, da se morajo zmanjšati proračuni,

kajti s tako veliko neproduktivno porabo ni mogoče naprej, medtem ko gospodarstvo živi na beraški palici. V bitki z inflacijo je potrebno odločneje reducirati tudi vso družbeno nadgradnjo, tako v samoupravnih interesnih skupnostih, kjer je vse preveč posrednikov za pobiranje denarja in za njegovo razdeljevanje, kot tudi v samih tovarnah, kjer je treba zmanjšati vse oblike neproduktivne po-

rabe in vse nepotrebne stanke...

Jaz sem po svojem življenjskem prepričanju optimist. Brez optimizma se ne da živeti. Seveda pa mi je jasno, da vse to ne bo lahko. Kajti spreminjati in spremeniti moramo sebe. To pa je najtežje. Vendar pa so razmere že tako slabe in hude, da sem prepričan, da je pritisk potrebe po spremembi sebe in svojega obnašanja oziroma politike dozorel. Zato

upam, da so šanse, da bo premikov v pozitivno smer v letu 1989 vendarle več, kot jih je bilo doslej. Upam tudi, da bomo zmogli potrebno politično voljo za te poteze.

Alenka Gerlovič

Ukvarjam se z umetnostjo. Zakaj se ne zaprem v svoj svet harmonije in lepote? Ali pa je mislečemu človeku to mogoče, ko se okrog njega vse podira? Zaradi dolgoletnih življenjskih izkušenj tudi ne verjamem več v izpolnitev naših starih želja in upov. Kaj torej pričakujem za leto 1989? Pričakujem? Bolje je reči, česa se bojim. Odkrite oblasti vojske ali (varianta) centralistične države, v kateri bodo »ein Volk, ein Reich, ein Führer«.

Bolezen naše družbe je sicer ozdravljiva po demokratični poti, a kaže, da večina vladajočega razreda zdravi pač noče.

Vladimir Kavčič

Kriza ima nekatere posledice, ki nas pomagajo osveščati. Vse več je ljudi, ki razmišljajo o sebi, o svojem položaju v tej skupnosti, o naši skupni prihodnosti. O vlogi in položaju Slovenije, o našem mestu v Jugoslaviji.

V teh razmišljanjih je presenetljivo dosti pozornosti posvečeno tudi naši kulturi. Na široko se uveljavlja spoznanje, da se doseženi stopnji razvoja ne moremo odpovedati in da so za nadaljnji družbeni razvoj potrebna vlaganja, tudi na vseh področjih duhovnega standarda. Delež, ki ga ljudje namenjajo kulturi in izobraževanju, kaže, da mislijo na

prihodnost in se ne nameravajo odreči napredku.

Seveda pa imajo osebne žrtve in osebne možnosti svoje objektivne meje, družbeno organizirane in usmerjene skrbi za napredek ne morejo v celoti nadomestiti. Zaostajanje za našimi sosedi ali za širšo Evropo je že zdaj veliko, iz leta v leto pa se še povečuje. Bati se je, in to se že dogaja, da bodo v tujino odšli najbolj sposobni strokovnjaki sedanjih in prihajajočih generacij. Kdo bo potlej nosilec našega napredka?

Kaže, da se odgovornosti do lastne prihodnosti še ne zavedamo dovolj in da še nismo sposobni zadovoljivo ukrepati. Iz tega lahko sklepamo, da politično še nismo dozoreli v skupnosti, ki bi bila zmognjena ustrezno upravljati s svojo usodo. To pa je spet kulturno vprašanje.

skupno porabo. Kot že rečeno, so bili državni ukrepi resnično »uspešni« le v izobraževanju, kulturi, zdravstvu, deloma v znanosti in raziskovalni dejavnosti. Na teh področjih je zmanjševanje sredstev že povzročilo dolgotrajne posledice. Družbene dejavnosti, ki smo jih na teoretični ravni že zdavnaj ocenili za nosilke razvoja, stagnirajo, s tem pa se zmanjšuje tudi možnost, da bi se s pomočjo znanja izvlekli iz krize. Prizadevanja vlade so v bistvu usmerjena v blažitev socialnih stisk in zagotavljanje preživetja širokih slojev prebivalstva. Po svoje so ta prizadevanja razumljiva, množic ni mogoče preprosto pritisniti v bedo, a žal se vsakična pre-razdelitev ustvarjenega dohodka lahko izvede le na nižji ravni in življenjski standard nas vseh nezadržno upada. Do razbremenjevanja gospodarstva ne pride, temveč prav nasprotno, zato se tudi gospodarstvo ne more izvleči iz težav. Z omenjevanjem kulture, zdravstva in raziskovalne dejavnosti pa upadajo tudi kultura in znanje, ki naj bi ustvarjala duhovne pogoje za družbeni preporod, tudi gospodarski. Tako še naprej ostajamo v začaranem krogu.

Ivan Oman

Napovedano je bilo zmanjšanje inflacije pod sto odstotkov, dosegli pa smo inflacijo med 250 in 300 odstotki, pri čemer so se nekatere cene

dvignile celo desetkratno. Torej: iz stabilizacije ni bilo nič. Zaradi neprestanega zviševanja cen je življenjska raven močno padla. Upada pa tudi proizvodnja. Skratka: opravi- ti imamo s stagflacijo. Dovolj je torej razlogov za nezadovoljstvo ljudi. Vemo namreč, da so gospodarske razmere glavni vzgub za razpoloženje ljudi, pa tudi za različne družbene pobude, usmeritve in gibanja.

Tudi Slovenska kmečka zveza, ki je bila ustanovljena v letu 1988, je nastala zaradi brezperspektivnih razmer, v kakršnih se je znašla vsa naša družba. Vse to je sprožilo plaz novih družbenih gibanj, ki zdaj razburjajo slovensko javnost. Tako smo se znašli v stanju, ko je pluralizem političnih idej in gibanj — preprosto dejstvo.

Božena Ostrovršnik

Delati obračun z letom 1988 ob koncu decembra je sicer običajno, vendar tudi tvegano opravilo. Kaj hitro se lahko zgodi, da bodo stvari mesec ali dva kasneje videli drugačne, bistveno spremenjene. To je za naš sedanji trenutek še posebej značilno, saj so se prav v letu 1988 družbena dogajanja zelo hitro odvijala, če ne celo medsebojno prehitevala.

Celotna slovenska javnost, mi vsi, ki jo kot posamezniki

sestavljamo, prisegamo na proces demokratizacije, na pluralizem interesov (točneje opredelitev, da gre za samoupravne interese, smo že začeli izpuščati). Kaj si pod to formulo vsak od nas predstavlja, pa je že težje vprašanje. Možnih odgovorov je veliko, kar kaže tudi naša vsakodnevna praksa. Pod pritiskom politizacije posamičnih in posebnih interesov različnih skupin in njihovih voditeljev se ta naša vsakdanost vse bolj spreminja v svojevrstno »lovišče«, kjer se poskuša realizirati pravica močnejšega ali glasnejšega, ne glede na posledice, ki jih uveljavljanje tudi osebnih ambicij prinaša nam vsem. V prvi fazi se vsi proglašajo za sestavni del frontne SZDL, že ob prvi primerni priložnosti pa pridejo na dan s povsem konkretnimi političnimi programi in zahtevami, ki so včasih tudi brez socialističnega obeležja.

V naši družbi dolga leta nismo gojili kulture dialoga in preizkušali konkurenčnosti programov in idej. Zato ta situacija v človeku vzbuja nelagodje, jaz sama se težko, predvsem pa verjetno prepočasno prilagajam, s tem da imam veliko bitk sama s seboj, s sistemom vrednosti, ki sem si ga v življenju izgradila. Nekatera dogajanja so take vrste, da jih ne morem sprejeti, če hočem biti poštena in dosledna do same sebe. Tisto, o čemer si v takih trenutkih nisem na jasnem, je dilema:

ali dovolj jasno, dovolj definirano razlikujemo med resničnimi interesi ljudi, ogorčenimi zaradi naših slabo razvitih sposobnosti, da slišimo drug drugega, da ne le registriramo, ampak tudi rešujemo probleme, ki se jim reče vsakodnevno življenje, ali pa je to preračunana manipulacija z ljudmi, poigravanje z njihovo nesrečo, poigravanje s skupno usodo? Občutek, ki me preganja, je strah pred iluzijo, da uspešno obvladujemo dogajanja okrog sebe, da je naš danes takšen kot je tudi zato, ker mi tako hočemo. Kaj pa, če to ni res?

Bojan Polak-Stjenka

Po mojem mnenju je bilo to leto eno najbolj vznemirljivih in najbolj razgibanih v povojnem obdobju. Leto zaostrovanj na ideološko-političnem, gospodarskem in mednacionalnem področju so spremljali trenutki, ki so pomenili skrajnost. Takšne razmere smo sicer uspeli obvladati, vendar pa ne zmanjšati ali zaustaviti kriznega stanja. Več ali manj se bodo ti spopadi nadaljevali na vseh frontah tudi v prihodnjem letu.

Slovenska borčevska populacija se je po svojih močeh vključevala v družbeno-politično dejavnost in v delegatske skupščine. S svojimi delegati smo bili prisotni pri razreše-

vanju problemov, sprejemanju ustavnih amandmajev in uresničevanju treh reform. Naša borčevska organizacija je bila zavestno na strani politike in programa, ki je bil sprejet na slovenski in kasneje na jugoslovanski partijski konferenci.

Letos je postala bolj vidna neenotnost borčevskih organizacij na zvezni ravni. Več ali manj podpirajo politiko svojega republiškega in pokrajinskega vodstva; nekatera od njih pa so gonilna sila v protislovenskih kampanjah in v vse ostrejših sporih med republikami. Borčevska sestankovanja na zvezni ravni postajajo vse bolj mučna, naša stališča vse bolj osamljena ter deležna ostrih in neutemeljenih kritik.

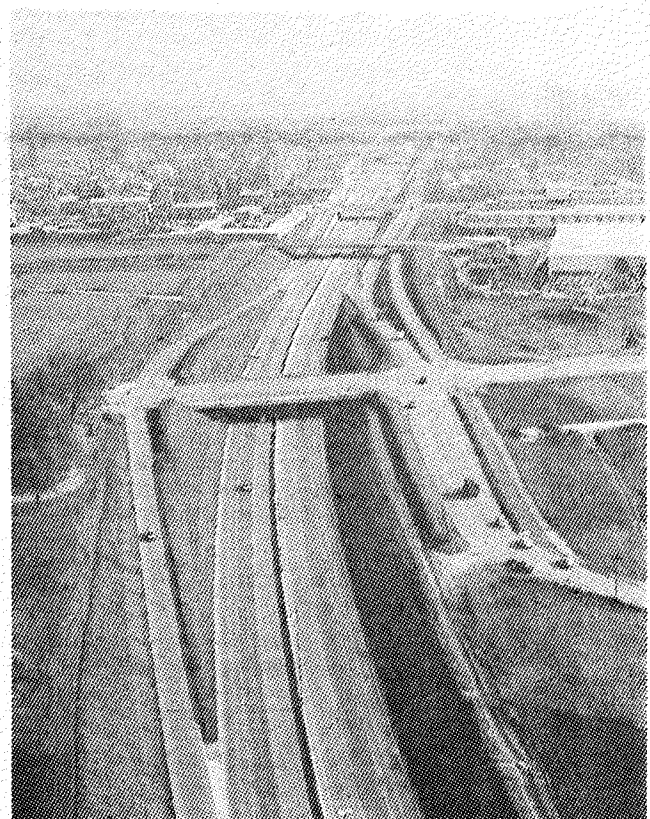
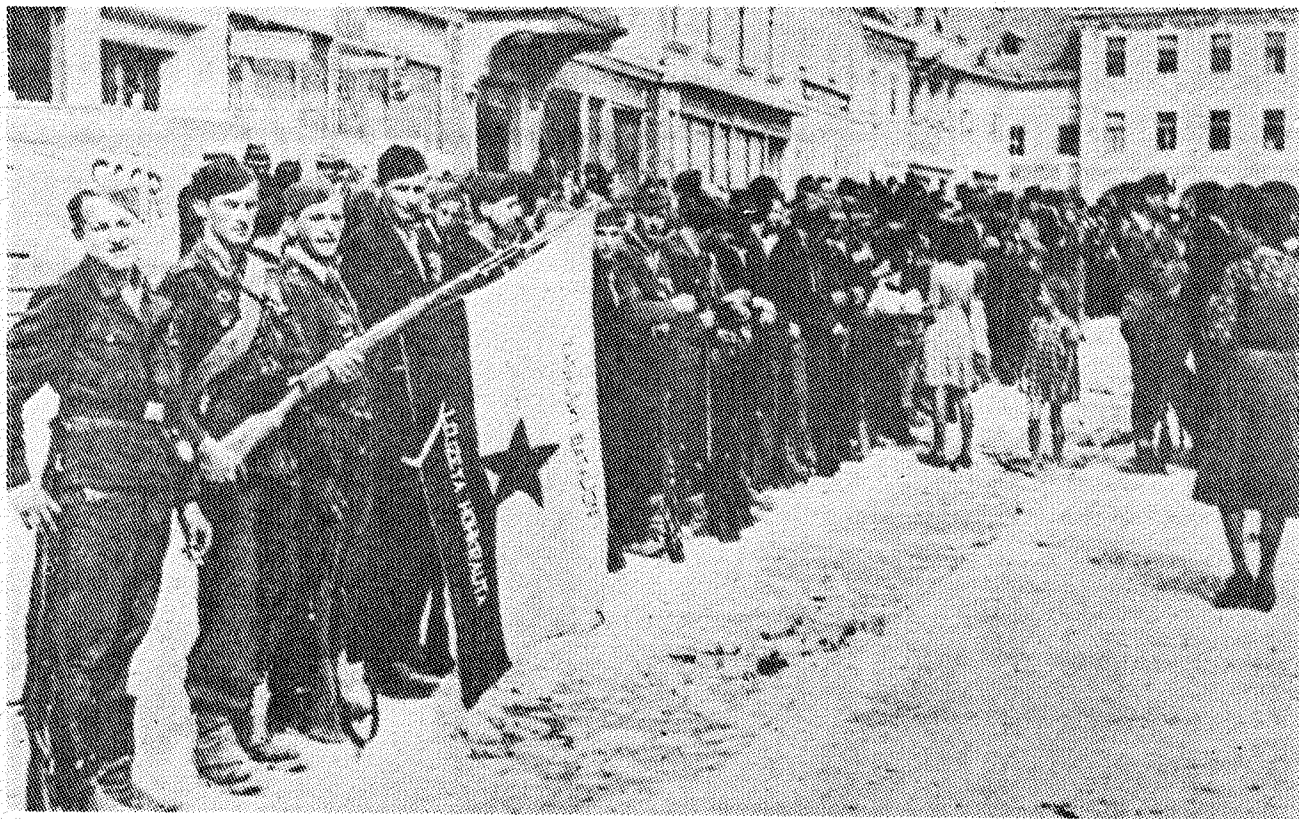
Zato moramo vložiti več truda v pojasnjevanje resnice o dogajanjih v Sloveniji in to na vseh ravneh. Tako na medrepubliških, kakor tudi na občinskih srečanjih, posebno pri medsebojnem sodelovanju z borčevskimi organizacijami pobratenih občin. Omogočiti jim je treba vpogled v dejansko stanje. Strpno, argumentirano in ponosno preprečevanje bo pokazalo, kako so njihove informacije in predstave enostranske, popačene in netočne.

dr. Boštjan M. Zupančič

Leto 1988 je v slovenskem prostoru vzpostavilo novo ra-

ven svobode in demokracije, zaradi česar se je tudi na novo vzpostavila — preko demokratičnega diskurza na vseh ravneh in v vseh medijih — čisto drugačna in doslej precej nepoznana slovenska javnost: iz prahu posameznikov smo postali celota, iz naroda po sebi smo spet postali narod za sebe. Ker je tako naneslo, za- sluge za to pa gredo predvsem Kučanovemu teamu, ki je razumel in še razume, kako je to tudi v interesu partije — se je razpolovna doba idej skrajšala, film se je, z drugo besedo, začel veliko hitreje vrteti. Tisti, ki so prej lepo shajali s svojo mentalno počasnostjo, so postavljeni v položaj, ko se morajo hitreje, z več uporabe pameti odločiti o lastnih vrednotah in o lastnih stališčih. Toliko o hitrosti tega dogajanja.

Na drugi strani pa so dogodki okrog sojenja četverici tudi izostrili pogoje in nagnali na čistino — če parafraziram srbski vojaški rek (»nekoga isterati na čistac«) mnogo tistih, ki so prej ostajali zado- voljno neopredeljeni. Obstajala je tudi resna nevarnost, da bi se v Sloveniji aktivirale nekatere plasti kolektivne podzvesti in proces na Roški je, povsem po nepotrebnem, do tega skoraj pripeljal. Kljub temu pa je treznost prevladala, tako da pravzaprav ni mogoče govoriti o kakšnem iracionalnem nacionalizmu na Sloven- skem.

Ivan Oman

Sprašujemo se, kaj nam bo prineslo leto 1989. Manj kot sto ali več kot petstodstotno inflacijo, nadaljnje padanje življenjske ravni, nezadovoljne delavce in stavke? Ali nam bo leto 1989 prineslo družbenopolitični pluralizem? Ali bo še naprej prisoten strah pred »večstrankarskim sistemom«?

Ali pa bomo prišli do spoznanja, da je organizirani politični pluralizem le rezultat politične svobode in enakih političnih pravic vseh državljanov? Ali si bomo upali priključiti v spomin, da smo kot najpomembnejši rezultat NOB zapisali v prvo ustavo Republike, da »oblast izhaja iz ljudstva in pripada ljudstvu«? Ali bo temu ljudstvu omogočeno, da si na temelju tega načela izbira oblastne organe

po svoji svobodni presoji? Ali pa bomo morali še kar naprej poslušati gesla o reformah in stabilizaciji, kar pa v praksi ni nikoli uresničeno? Ali bomo še kar naprej nekaj spreminjali zato, da ne bi bilo treba ničesar spremeniti? Ali bomo še vedno v vsakem novem družbenem gibanju videli sovražnika socializma? Ali bomo našli odgovor na vprašanje: kaj in kakšen socializem po meri ljudi?

Kdaj in kdo bo odgovoril na vprašanja, ki se zastavljajo na pragu leta 1989?

Božena Ostrovršnik

Po naravi sem optimist, zato vedno poiščem tudi tisto drugo plat medalje, njene pozitivne, motivacijske elemente. Tako kot krizno obdobje na-

plavi na površje vse, kar je nezdravega, neustreznega v našem početju, tako pomeni tudi dodatno vzpodbudo vsemu tistemu, kar je neizrabljeno, neproduktivno skrito v naši biti. Upam, da bomo zmogli dovolj moči, da vse te sile uspešno povežemo, da se bomo znali opreti na mlade, saj gre predvsem za njihovo bodočnost, da bomo njihovo kritičnost, njihovo znanje, njihovo voljo po samopotrjevanju znali usmeriti v razpletanje bistvenih problemov, ki bodo posledično prinesli razrešitev vseh tistih vprašanj, na katerih se sedaj v nedogled iz- črpavamo.

Tri reforme? Da. Čim prej, čim bolj odločno, s čim bolj jasno začrtanim ciljem, da bomo imeli možnost »prevrednotenja« vrednot, s čim bolj realnimi kratkoročnimi načr-

ti, ob katerih bomo končno lahko s čisto vestjo zapisali, da smo jih uspeli uresničiti. Naj bodo rezultati tudi majhni, pomenijo naj le, da smo uspeli »voz« samo ustaviti. Navzgor gre potem laže!

Bojan Polak-Stjenka

Leto 1989 bo težko, četudi bomo zastavili uresničevanje gospodarske reforme, ker je to dolgotrajen proces presega- nja vsesplošne krize.

Glavna naloga naših os- novnih in občinskih organiza- cij naj bo poživitev in obogate- tev dela SZDL in ZK na tere- nu. Postati moramo spet akti- visti OF, pojasnjevati in sode- lovati pri reševanju vseh, tudi drobnih problemov v svojem okolju. Ljudje morjao videti,

da se nekaj premika, da se nekaj tudi rešuje. Mislim, da smo za to sposobni, to mora- mo in tudi zmoremo. Obrniti se moramo predvsem k sebi, ne pa iskati samo napake in slabosti drugih. Tudi pri nas se stopnjuje nacionalizem. Tudi pri nas je potrebno spo- padanje z neodgovornostjo in z nemoralno vseh vrst. Če bo- mo dejavni v tej smeri in če bomo dosledni, tudi rezultati ne bodo izostali.

Predvsem mora leto 1989 prinesiti preobrat na gospo- darskem področju. Hkrati pa si moramo razjasniti in se do- govoriti, kako naj izgleda AVNOJ-ska Jugoslavija, da bo za vse sprejemljiva, in kak- šen naj bo socializem po meri človeka.

Le na ta način bo lahko prihodnje leto bolj mirno in

uspešno. V tem prepričanju vam želim zdravja in družin- ske sreče v novem, 1989. letu.

Boštjan M. Zupančič

Omenil bi ustanovitev Slo- venske demokratične zveze, ki naj pozitivne procese povzame kot oblika svobode zdru- ževanja, in ki ne bi smela de- generirati v sterilno strankar- stvo — in ki to najverjetneje tudi ne bo, če bo na drugi strani partija razumela, da je v tem trenutku in tudi na dolgi rok veliko nevarnejša rekapit- ulacija socializma. Ta pa v resnici lahko vzpostavi nov razred kapitalistov. Od tako nagrabljenega denarja pa do politične oblasti ni zelo daleč. To vidim kot resnično nevar- nost za socializem.

Povedano v Strunjanu, na srečanju borcev Alpe-Jadran

Ne smemo pozabiti

Danes imamo zelo pogosto opraviti z dvema pozivoma: da bi naj pozabili preteklost in da naj bi odpustili tistim, ki so bili v drugi svetovni vojni na drugi strani barikad. S tema dvema pozivoma nas poskušajo nekako politično diskvalificirati kot zmagovito generacijo, ki je povojne družbene sisteme oziroma zakonodajo utemeljevala na zmagi proti fašizmu. Hkrati s tem prihaja tudi do želja po reviziji ustavnega sistema, ki sloni na zmagi zavezniških sil oziroma demokracije v boju proti nacifašizmu. Mislim, da nas na ta način skušajo zaplesti v različne polemike, ki naj bi nas odrinile od tistega, kar je bilo ves čas po vojni naš osnovni smoter: združevati vse sile v skupnem boju za nov, boljši svet. Gre nam za novo demokracijo, v različnih družbenih sistemih – socialističnih, kapitalističnih – vendar za demokracijo, ki ima svoje korenine v zmagi proti nacifašizmu. Skušajo tudi ovirati našo izredno zavzetost za to, da v tej novi povojni družbi povsod in dosledno uve-

ljavljamo pravice človeka, pravice naroda, narodnosti, manjšine do enakopravnega sožitja, kar lahko v političnem jeziku zajamemo v oznako: boj za dosledno demokratizacijo življenja v vsakem demokratičnem družbenem sistemu. Tako odločen odgovor na te pozive glede pozabe in odpustitve je predstavljen v združevanju vseh demokratičnih sil v prizadevanjih za spoznanje in čimhitrejše in dosledno uvajanje vseh novih demokratičnih spoznanj, v okolju, v katerem živimo in delamo, pa tudi povsod po svetu.

Mislim, da ta boj ni možen in tudi učinkov ne moremo pričakovati, če pristanemo na brisanje ali zapostavljanje zgodovinskega spomina. Na to ne moremo pristati, posebno še, ker gre za nevaren pojav, ki se še lahko pojavi v novih oblikah; gre za recidive tega pojava v današnjih mednarodnih in nacionalnih oziroma notranjih odnosih v posameznih državah. Mislim, da moramo nada-

ljevat z našim delom. Spoznanje, da se taka preteklost ne sme ponoviti, se mora čimbolj razširiti med vsemi generacijami.

Naš odgovor pa mora biti v tem – da delamo in združujemo vse demokratične sile, da se preteklost ne pozabi in da je predvsem mlajše generacije ne bodo pozabile.

Tudi odpustili ne bomo. To vprašanje se postavlja v zvezi z včasih omenjeno pieteto do padlih, do mrtvih. Proti pieteti kot taki, do mrtvih, do vsakega padlega, verjetno nihče izmed nas ni nikoli nastopal. Vsi pa smo odločno proti politizaciji pietete. In mislim, da se moramo tudi glede tega veliko bolj energično postavljati – glede pojavov, ki poskušajo skozi politizacijo pietete vnašati v današnji politični prostor elemente fašizma, politiko nacifašizma. Ne se skrivati pred dejstvom, da smo danes soočeni s prav tako kampanjo. Zaradi tega je potrebno, da tudi o tem jasno in glasno spregovorimo. Odpustili smo tudi ves čas v povojni zgodovini, vendar na način, da dajemo vsem enake možnosti, da uveljavljajo demokratične pravice in da se borijo za dosledno poglobljanje demokratičnih pravic. Vsem enake – ne glede na to, kje so delovali, otroci, vnuki katerih borcev so današnji ljudje. O tem nobenega ne sprejemo, vendar pa moramo v boju za enakost vseh pravic in vseh ljudi danes, ki

obenem predstavlja odpustitve in pozabo – biti čimbolj dosledni in prepričljivi. Vendar pa hkrati menim, da se moramo dosledno zavzemati za to, da pravice in enakost pred zakonom, za kar se borimo, ne bi ponovno služile za diskriminacijo bodisi pravic človeka, bodisi narodov ali manjšin.

Ob politični akciji za demokratizacijo in boju za uveljavljanje vseh pravic na podlagi enakosti, sožitja, enakopravnosti pa je potrebno učinkovito pozivati na tudi vse dogovore o tem, da se preteklost in nacifašizem politično spet ne uveljavita. Ti dogovori so zapisani v demokratičnih ustavah – republike Italije, Avstrije, socialistične Jugoslavije – vse, kar je zapisano v zakonodajah in kar preprečuje obnovo, pa bi morali dosledno spoštovati. Ta spoznanja namreč niso vnešena samo zaradi našega rodu, tukaj osivelega, ampak tistega, ki je tukaj mlajši in manj osivel, in tudi zaradi jutrišnjih rodov. Zaradi tega mislim, da na to vprašanje, ki sem ga sam sebi odprl, ki pa je vendarle prisotno v javnosti – o pozabi in odpustitvi, mora biti naš odgovor; zgodovinske izkušnje moramo vztrajno vgrajevati v naš sistem, v našo politično stvarnost. Ne zaradi nas, ampak zaradi novih rodov, ki odločajo danes in bodo odločali jutri.

Bogo Gorjan

Angola

Kdaj bo konec trpljenja

Ob cesti, speljani ob plaži angolskega glavnega mesta Luande stoji nekdanji hotel »Restaurante Montes Claros«, kjer so se včasih Portugalci kar dobro imeli. Zdaj je kompleks preurejen v rehabilitacijski center za angolske invalide: skoraj vsakemu manjka noga.

Zaudarja po potu in urinu, kajti v stavbi že dolgo ni več tekoče vode. Po sobah so postavljene postelje, med njimi pa ležijo po tleh osebne stvari tam nastanjenih.

»Kako se je to zgodilo, kako si izgubil nogo?« Mladi invalid sedi na robu postelje in še preden je vprašanje končano, že pove: »mina«. Kogarkoli vprašaš, vsak odgovori enako. Ranjenci so vojaki redne angolske vojske »Fapla«, ranile pa so jih protipehotne mine, ki se jih položili pripadniki uporniškega gibanja Unita. Eksplozije, kri, bolečina in zasilna amputacija, vse to so že prestali. Ostali so invalidi, svojo usodo pa prenašajo kakor najbolje vedo. Kako težko je na primer prinesiti vedro vode, ko pa imaš samo eno nogo in si moraš pomagati z berglo. Tekoča voda je na drugi strani ceste. Prepričani so, da jim bo nekoliko bolje, ko bodo dobili proteze namesto izgubljenih udov. Čakajo na odhod v kakšen rehabilitacijski center kamorkoli v socialistične države. Vsak upa in čaka na takšno priložnost.

Protipehotne mine so zahrbtno in učinkovito orožje obenem. V Angoli so ranile veliko vojakov, vendar pa tudi civilistov. Noge so amputirali najmanj 60.000, če ne 80.000 ljudem. V državi, ki ima okoli deset milijonov prebivalcev je to skoraj vsak stot! »Tudi če bo zavladal mir«, je dejal neki opazovalec, »bodo mine še dolgo huda nadloga v Angoli.«

Krivi so uporniki Unita, čeprav tudi redna vojska polaga mine. S svojo zastraševalno taktiko so vse province spremenili v nezanoslivo področje. Poldrugi milijon ljudi je odvisnih od tuje pomoči, cestni in železniški promet je ohromljen, tovarne in kmetijska posestva so uničeni, razdejane so šole in bolnišnice, skratka, že sicer zelo prizadeta država je sama postala pohabljenec.

V provinci Bie na primer se postajenačelnik ne more natančno spomniti kdaj je odpremil zadnji vlak. Na postaji Cunje, predmestju provincijskega glavnega mesta Kuita, ki leži na takomenovanem Planaltu, rodovitni in najgostejše naseljeni visoki planoti centralne Angole, vlak že dolgo ne vozi več. Na planoti živijo Ovimbundu, poltretji milijon ljudi, druga največja etnična skupina v državi. To je domovina znanega in spornega pripadnika tega plemena, voditelja upornikov Unita Jonasa Sawimbija. Postajenačelnik Avelino Calepete se je končno le spomnil: dve leti bo tega, kar je tukaj peljal zadnji vlak!

Po tirih raste trava, staro parno lokomotivo pa so prepregli pajki! Slovita železnica Benguela, pomembna os med afriškim vzhodom in zahodom, zgrajena zato, da bi prevažala baker iz Zambije in Zaira v angolsko pristanišče Lobito, je izgubila svoj pomen kot mednarodna povezava. Samo občasno teče promet po odsekih te nekaj sto kilometrov dolge proge, ki jo redno napadajo Savimbijevi uporniki.

Angolsko ljudstvo že 14 let prenaša tegobe državljanske vojne. Kuito pomaga vsakemu, ki poskuša razumeti to trpljenje. Mesto je ohromljeno. Na cesti je videti le vojaška vozila, vse drugo se je ustavilo, ker ni bencina. Zadnji veliki konvoj z več kakor sto tovornjaki bi moral novembra pripeljati bencin. Na poti od obale v notranjnost so konvoj kljub vojaškemu spremstvu napadli uporniki in zažgali polovico tovornjakov.

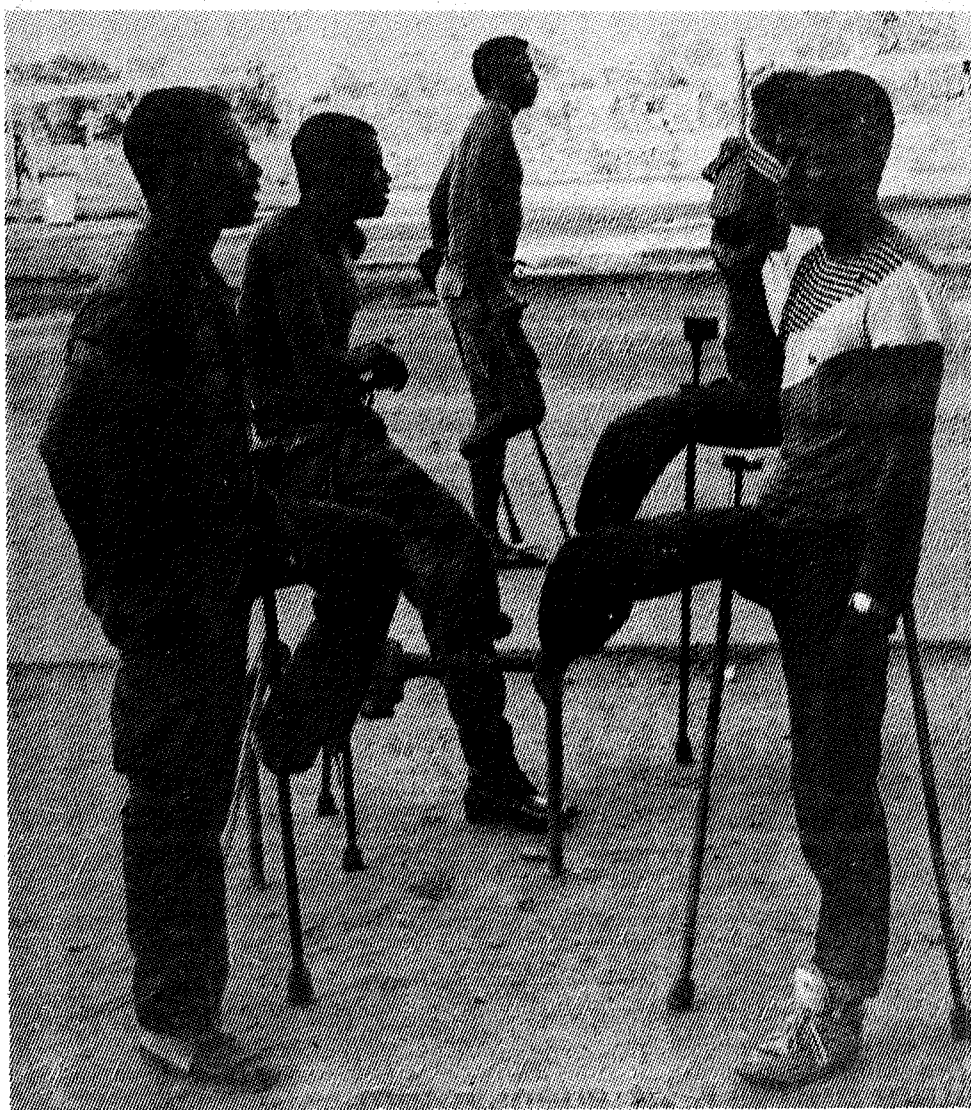
V Kuitu so poleg bencina pričakovali še zdravila, gradbeni material in hrano. Stiska prebivalstva je tolikšna, da ga oskrbujejo iz Mednarodnega programa za lačne (WFP) in pošiljk Mednarodnega komiteja Rdečega križa. Pozabljeni so časi, ko je bila provinca Bie žitnica Angole in je lahko izvažala presežke. Unita je pregnala kmete z dežele v mesta. V provinci imajo 78.000 prebivalcev, 140.000 prebivalcev pa je odvisno od pomoči. V sosednji provinci Huambo so številke še višje. Negotovost na cestah, ki je vlada ne more

omiliti grozi, da bo ustavljena tudi tuja pomoč. Rdeči križ razpošilja pomoč z letali, vendar so Sawimbijevi ljudje enega že sestrelili z ameriško raketo »stinger« s katerimi jih oskrbuje Ziare.

Vojne rane so globoke. V Kuitu imajo 3000 vojnih sirot. Nekaj jih je dobilo oskrbo v otroškem zavetišču. To so najmlajši, večinoma še dojenčki, ki so izgubili vse, celo svojo identiteto. Najmlajše, za katere ne vedo imen, so poimenovali po novem.

Zunaj mesta je dom za stare ljudi ter za invalide. Med njimi ni človeka, ki ne bi bil hudo ranjen. Po stopnicah je prišel mož, ki na rokah ni imel zapestij. Dejal je, da so mu jih pripadniki Unita odsekali. Neki starec, ki se je opiral na bergle je pristavil, da so drobci granate ubili njegovega sina, njemu samemu pa odtrgali nogo. »Kako pa veš, da so bili od Unita?« Skomignil je z rameni: »Planili so nad nas in vpili: MPLA vas hrani, MPLA!« Očitek je letel na vladajočo Angolsko socialistično stranko, ki ji je Unita napovedala neizprosni boj. Zaradi te politike mora ljudstvo trpeti, kajti Unita se prehranjuje s tistim, kar vzame ljudstvu. Na silo vzame s seboj tudi nosače in prisilne delavce za svoje kmetije. Ljudje ne tarnajo zaradi nerednih izplačil in neredne preskrbe, vsi pa se pritožujejo zaradi nasilja, ki ga zganja Unita.

Zdaj se je pojavilo upanje, da bo konec angolskega trpljenja. Letošnja serija pogajanj je pripeljala do napredka glede namibijskega vprašanja, s čimer je povezan tudi položaj v Angoli. Južna Afrika bo priznala neodvisnost Namibije, Angola pa bo poslala domov Kubance, ki so pričeli prihajati na pomoč leta 1975., od tedaj pa je njihovo število naraslo na 50.000. Južnoafriška vojska v Namibiji je bila glavna opora Sawimbijevih upornikov in organizirala zanje oskrbo z orožjem in vojaškim materialom. Angolska vlada je prepričana, da bo večinska vlada v Namibiji pretrgala to oskrbovalno pot, nakar Unita ne bo več nevaren nasprotnik vlade v Luandi, tudi če ne bo mogla več računati na podporo Kubancev.

Država z desetstotci težkih invalidov: angolski vojni invalidi v nekem zbirnem taborišču-rehabilitacijskem centru Viana pri Luandi. Proteze bodo dobili v kakšni prijateljski vzhodnoevropski državi, tudi v Jugoslaviji.

Vendar je to le pol resnice. Uporniki imajo na svoji strani tudi Američane, ki jim pošiljajo pomoč preko Zaira. Na novo izvoljeni ameriški predsednik George Bush je že obljubil Sawimbiju nadaljnjo pomoč. Menda so se že začeli dogovori, da bi sedanji Sawimbijev štab preselili z angolskega juga nekam k zairski meji.

To pomeni, da utegne biti Unita nevarna tudi brez južnoafriške pomoči, zato se angolsko vodstvo počasi privaja na neizogibnost: pogajanja z Unita. Američani to že ves čas zahtevajo, SZ, glavni angolski zaveznik, pa se zdaj tudi zavzema za takšen dialog. Poznavalci razmer v Angoli pravijo: »V MPLA se zavedajo, da bo treba Unita integrirati.«

Za zdaj je na poti tega zbliževanja neka nepremostljiva ovi-

ra in sicer Jonas Sawimbi. Dogovor z Unita ocenjujejo zdaj kot realno možnost, nikakor pa ne z njenim voditeljem. Pri vseh v Angoli velja Sawimbi za skrajno diskreditirano figuro!

Vlada v Luandi si je zaradi slabega gospodarstva in gospodarnosti tudi zaradi korupcije ustvarila veliko sovražnikov, toda tudi najostrejši nasprotniki MPLA trdijo, da Sawimbi ni nikakršna alternativa za Angolo. Tako se v Angoli dogaja, da nekdo našteva svojemu partnerju vse napake in grehe vlade v Luandi, ko pa pride do besede o voditelju upornikov Sawimbiju se isti človek skorajda ustraši, odmakne in reče: »Sawimbi je brezskrupulozni oportunist, ki mu niti najmanj ne zaupam in verjamem. Začel je kot Maoist, danes je prozahodno usmerjen, kdo ve, kaj šele bo jutri?«

V resnici je njegova dosedanja politična pot precej vijugasta. Nekdaj je dvolil, da so Kitajci opremili njegovo gibanje, danes pa ga podpirajo Južna Afrika in ZDA. Med dolgoletno angolsko osvobodilno vojno je Sawimbi tajno sodeloval s Portugalci, izvajal slepilne akcije na Portugalske, v resnici pa moril med pripadniki MPLA. Glavni očitek pa je, da se je po zmagi angolske revolucije prodal Južnoafričanom in postal njihovo orodje. Življenjepis torej, ki bo vedno odvrčal vladajoče v Luandi, da bi se pobotali z njim.

Ta čas se je v taborišču za invalide stemnilo. Počasi so se začele prižigati luči. Na postelji je segel pod hlačnico in si odpel nogo, spretno narejeno protezo. Legel je in zaspal.

Odmevi

V Italiji po starem

Povsod po svetu se krepe težnje in gibanja za priznanje manjšinske identitete. Marsikje so kajpak odpori, vendar jih napredne in demokratične sile vsebolj preraščajo. Evropska celina ima vodilno vlogo v teh takorekoč manjšinskih prizadevanjih. Evropski svet bo 12. januarja posebej razpravljal o pravicah manjšin, seveda tudi slovenske v Italiji.

Znano je, da so v Evropskem svetu pred osmimi leti že sprejeli resolucijo o manjšinah. Z listino, ki naj bi jo sprejeli v začetku januarja, pa naj bi storili korak naprej v tem, da bi postala obvezna za države podpisnice. Če bo resolucija sprejeta in če jo bo nato ratificiralo vsaj deset držav, članic Evropske skupnosti, bo dokument obvezen za vseh 22 članic skupnosti.

Delegati Evropske skupnosti te dni končujejo obiske pri evropskih manjšinah; bili so tudi pri slovenski skupnosti v Italiji, in sicer v vseh treh pokrajinah, v katerih žive Slovenci. Seveda so se zanimali zlasti za položaj in za odnos oblasti do slovenske narodnosti v Beneški Sloveniji, kjer so razmere najbolj majave.

Predstavniki evropskega parlamenta, ki pripravljajo novejšo resolucijo o pravicah manjšin, so na poti dejansko že od maja letos. Seznanili so se s položajem domala vseh skupnosti, tako na primer tudi hrvaške v italijanski pokrajini Molise (ta spada med najmanjše), ali pa katalonske v Španiji, kjer je manjšinskih pripadnikov kar sedem milijonov. V teh zadnjih dneh je napore za priznanje manjšinske identitete, kot izraza civilizacije in kulture, še zlasti podkrepil sklep papeža Janeza Pavla II, da bi vsako leto 1. januarja po vsem svetu slavili Dan manjšin.

Vzlic vsemu temu manjšinske razmere v Italiji niso najbolj obetavne. Odnos oblasti do slovenske skupnosti je dobesedno vsak dan drugačen. Še pred 15 dnevi so bila nekatera znamenja kar spodbudna, v zadnjih dneh pa se je spet obrnilo na staro. Z eno roko dajejo, z drugo jemljejo, jemljejo pa navadno več, kot dajejo.

Tako je, denimo, znano, da javni uradi vztrajno zavračajo vloge in prošnje, napisane v slovenščini. Preprosto ne sprejemajo (ali pa ne odgovarjajo nanje) celo prošnje za redne finančne dotacije kulturnim društvom. Prav tako je običajno pri postopku za uvedbo slovenskih oddaj v italijanski regionalni TV mreži: v zvezi s tem že obstaja zakon 103. sprejet leta 1975, vendar ga očitno ne nameravajo izvajati. Nič ne pomagajo na primer pojasnila, da so na Koroškem le uvedli slovenske TV oddaje.

»Nič posebno novega na področju manjšinskih pravic« Slovenci v Italiji lahko zapišejo ob prehodu v novo leto, čeprav je opaziti, da se gibanja za manjšinsko istovetnost utemeljeno širijo po naši celini, pa tudi po svetu.

Miro Kocjan

Pozno, a ne prepozno

Pred praznikom JLA je več oficirjev JLA, v številni komandanda LAO generala Višnjiča, dalo izjave za javnost, v katerih v celoti demantirajo govorice, pisanje in izjave nekaterih vodilnih politikov in visokih vojaških oseb o napadih na pripadnike JLA v Sloveniji. Še več, poudarili so zelo pristno sodelovanje med vojniki in domačini, kar še posebej velja za ljudi ob meji.

Zanimivo bi bilo vedeti, kako bodo na te izjave reagirali tisti, ki so prek raznih medijev vsilili ljudem na jugu države tako slabo mnenje o Slovencih in Sloveniji, da so fantje iz drugih republik prihajali na služenje vojaškega roka pri nas z nelagodnimi občutki. K takemu razpoloženju so nedvomno pripomogle tudi izjave nekaterih vodilnih vojaških oseb, vključno z famozno analizo vojaškega sveta o specialni vojni in napadih na JLA v Sloveniji.

Zdaj, ko so demantije takih izjav in analiz prišli od najbolj pristojnih vodilnih vojaških oseb, ki službujejo v Sloveniji in razmere najbolj poznajo, bi bilo prav, da svojo zmotno priznajo tudi vsi tisti, ki so doslej »dokazovali«, čaš da Slovenci napadamo JLA. Vendar dvomim, da se bo to kmalu zgodilo. Dvomim celo, da bodo te demantije objavila občila, ki so ustvarjala in še vedno ustvarjajo psihozo o slovenskih napadih na JLA in SFRJ.

Zarko Zbogor

Sporočila

Dražgoše bodo spet praznovale

Drugo nedeljo novega leta, to je 8. januarja 1989, bodo v Dražgošah potekale že enaintridesete vsakoletne prireditve. Po poteh partizanske Jelovice, ki jih prirejajo v spomin na znamenito bitko Cankarjevega bataljona z nemškimi okupatorjem leta 1941.

Tako kot že nekaj let doslej, so prizadevni organizatorji, ki jih vodi domačin Janez Lušina-Mali, pripravili več športnih tekmovanj in množičnih pohodov. Tako se bodo pomerile ekipe teritorialne obrambe, JLA in milice v patrolnem teku, nastopilo pa naj bi 450 tek-

movalcev. Ekipe, ki jih sestavljajo po trije rezervni vojaški starešine in trije mladinci, bodo teklo po poti heroja Kebeta, pot pa jih bo vodila iz Kroke v Dražgoše. Načrtujejo tudi vesleslalom za cicibane in cicibanke in sankanje v Dolenji vasi. Ti dve prireditvi pa sta pod vprašajem, saj trenutno v tem delu Gorenjske ni snega.

Pripravili pa so tudi šest pohodov. Njihovi udeleženci se bodo podali na pot iz različnih krajev v širši okolici Dražgoš, njihov cilj pa je prijazna vasica na obronkih Jelovice. Prav gotovo je najtežji pohod iz Pasje

Iz arhiva: Prihod ene izmed patrolj teritorialne obrambe tik pred prihodom v cilj.

ravni do Dražgoš, saj bodo pohodniki odšli na pot že sedmega januarja ob 23. uri.

Ob 12. uri pa bo pri spomeniku v Dražgošah spominska slovesnost, na kateri naj bi bil slavnostni govornik predsednik jugoslovanske mladine Branko

Greganović.

Prebivalci Dražgoš se že temeljito pripravljajo na to prireditev. Za vsakogar, ki bo drugo nedeljo v januarju prišel v njihovo vasico, bodo poskrbeli po svojih najboljših močeh.

B. K.

Spomin na pohorske partizane

V počastitev obletnice spomina na Prvi pohorski bataljon (osmega januarja mineva šestinštirideset let od tragedije na Osankarici) pripravljata Železničarsko športno društvo in njegov smučarski klub iz Maribora enajsti smučarski tek spomina. Letošnja manifestacija bo množičnejša od dosedanjih, ob sodelovanju in podpori iz vseh mariborskih dpo občin, poleg teh pa še slovenjebistriške, konjiške in mariborskih ter mestnega štaba TO in mariborskega gozdnega gospodarstva s tozdom iz Oplotnice in Lovrenca.

Tekmovanje bo v soboto, 7. januarja 1989, na izbiro pa bosta dve progi: prva bo dolga 20 km in bo potekala od Osankarice v smeri Mrzlega studenca ter Klonega vrha, druga pa bo dolga 7 km in bo vodila od Osankarice mimo

Mrzlega studenca nazaj na Osankarico. Za daljši tek se bodo pripravili kategorizirani tekmovalci in tisti, ki čutijo, da to zmorejo, za krajši tek pa se bodo najbrž odločali rekreativci, vojniki, mladina in skratka vsi, ki so stari več kot 11 let.

Za dvajsetkilometrsko progo znaša štartnina 3000 dinarjev, za sedemkilometrsko pa 2000 dinarjev, plačati pa ju je treba do 5. januarja na žiro račun 51800-678-80209 pod oznako »Osankarica 89«. Vojaki, miličniki, pripadniki TO in rezervni starešine ter pionirji so štartnine oproščeni. Vsakdo, ki bo presmučal svojo izbrano progo, bo prejel spominsko značko, zmagovalci pa kolajne. Organiziran je prevoz z avtobusi iz Maribora (7. januarja ob 6.30 izpred hotela Turist).

D. Miklavc

Slavje v Poljčah

Na slavnostni seji odbora skupnosti borcev Gorenjskega odreda, ki so se je udeležili tudi številni gostje, med njimi Vinko Hafner in Stane Prezelj, so podelili priznanja Gorenjskega odreda.

Navzoče je pozdravil predsednik odbora skupnosti borcev Anton Križnik-Ljubo ter izročil posebna priznanja za njihov prispevek k izpeljavi programa te skupnosti Martinu Koširju, Bojanu Urlepu, Janezu Mohorju-Potoku, Stanetu Žagarju ter krajevni organizaciji ZB Ziri.

V imenu nagrajencev se je za priznanja zahvalil Martin Košir in zaželel vsem navzočim srečno ter uspešno novo leto 1989, s posebnim priporočilom, da bi izročila NOB tudi vnaprej gojili tako uspešno, kot so jih doslej.

J. Kujhar

Predstavitve monografije

V nabito polni dvorani koprskе Osrednje knjižnice so predstavili 547 strani obsegajočo monografijo o Četrtem obalnem sektorju mornarice NOVJ. Izšla je v Splitu v nakladi 3200 izvodov, a jih je 1200 namenjenih borcem te nekdanje enote. Koprskе predstavitev, ki jo je vodil Miro Kocjan, predsednik domicilnega odbora Partizanskih pomorščakov Slovenije, so se udeležili avtor dr. Kažimir Pribilović, nekdanji politični komisar Četrtega obalnega sektorja kontraadmiral v pokoju Branimir Radelić s še nekaj člani delegacije borcev iz Splita ter vrsta drugih uglednih osebnosti borčevskega življenja.

Daljše poročilo o knjigi in o Četrtem obalnem sektorju bom objavili v naslednji številki.

A. K.

Sem eden tistih

Pozdravljeni, tovariši soborci!

V eni zadnjih števil TV 15 sem prebral, kako živijo borci.

Sem eden tistih, ki mi moje 40-letno delo, kljub visoki kvalifikaciji, ni zagotovilo možnosti za normalno življenje s takrat odmerjeno pokojno. Zato sem se odločil za borčevsko pokojnino, saj sem bil borec že pred 9.9.1943. borčevska pokojnina mi je omogočila oskrbo v domu upokoencev.

Danes pa je moja pokojnina tako zelo razvrednotena, da si celo oskrbe v domu ne morem več privoščiti.

Vprašam se, kje je zdaj tu skrb za borce.

Prosim vas, tovariši, objavite imena vseh, ki tako močno skrbijo za nas! Rad bi zvedel, kdo so, in jih tudi osebno spoznal, da bi lahko njihove plače primerjal s svojo pokojnino.

Vaš borec od leta 1942

Kar lepi zaslužki

V novoundustrializiranih deželah sveta (NIC) imajo kar lepe plače. Posameznik ima letno v povprečju 17.100 dolarjev plače v Hongkongu, v Tajvanu ima v povprečju letno 12 tisoč dolarjev, v Singapuru enako, v Južni Koreji 9.200 dolarjev, na Tajskem pa 8 tisoč dolarjev letno. V primerjavi s povprečno slovensko (2.500 dolarjev letno) je to kar lepa plača.

(Iz poslovnega sveta, Delo 12. novembra)

Pri nas imamo vrsto »nezmotljivih in nezamenljivih«, ki že desetletja sedijo v jugoslovanskem vrhu in krojijo usodo države. Navedene spoštovane tovariše javno prosim, da pojasnijo, kako so jo lahko navedene države, ki so bile še pred dvajsetimi leti močno za Jugoslavijo in še zlasti za Slovenijo, naenkrat tako močno prehiteli?

J.O.

Obvestilo

Borci in borke 30. divizije, pohodniki v Beneško Slovenijo v februarju devetnajstostirindesetega!

Spominska medalja za ta podvig enot 30. divizije je izdelana. Podelili jo bomo vsem prijavljenim pohodnikom – po vsej verjetnosti v Tolminu v maju 1989. Sorodniki padlih in umrlih pohodnikov bodo prejeli spominska priznanja.

Vsi, ki se še niste prijavili, sporočite podatke (ime in priimek, pripadnost enoti, imena starešin oziroma soborcev in po možnosti tudi imena padlih tovarišev in tovarišic) svojim domicilnim enotam na sedežih občinskih odborov v Sežani, Ajdovščini in Tolminu, za prištabne enote in štab 30. divizije pa tovarišu Jožetu Maliču v Ljubljano, Puterlejeva 29. O tej akciji obvestite vse, za katere vam je znano, da so bili februarja 1944 z vami na pohodu v Beneško Slovenijo.

Domicilni odbor skupnosti borcev 30. divizije

★ ★ ★

Povabilo

Občinski odbor ZZB NOV v Domžalah in družbenopolitične organizacije v Radomljah vabijo borce, aktiviste, svojce, mladino, delovne ljudi in občane na spominsko slovesnost padlim na Rudniku pri Radomljah v petek, 6. januarja 1989 ob 15. uri pri spomeniku.

Priznanje za našega novinarja

Namestnica republiškega sekretarja za ljudsko obrambo Božena Ostrovršnik je ob dnevu JLA izročila našemu novinarju Bojanu Kuntariču priznanje Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo SR Slovenije.

Kot je na krajši slovesnosti poudarila Božena Ostrovršnik, je Bojan Kuntarič v svojem dolgoletnem, vestnem in tekočem pisanju seznanjal bralce s problemi SLO in DS. Posebno pozornost je namenjal obrambnemu usposabljanju mladine. Veliko je pisal o obrambnih krožkih, obrambnih tekmovanjih mladih in obrambnem usposabljanju mladine, ki ne obiskuje srednjih šol.

Enako priznanje je prejel tudi Jadran film iz Zagreba za dolgoletno plodno sodelovanje z Republiškim sekretariatom za ljudsko obrambo SR Slovenije.

Z. K.

Dvoje popravkov

V obvestilu Skupnosti borcev goriškega vojnega področja, objavljenem v naši 49. številki prejšnji teden (22. t. m.), se je pri navedbi datuma (1. maj 1945) želeni in potrebni do po nerodnem spremeni v nesmiselni od. Pravilno se mora torej poziv glasiti: za borce, ki so bili v času do 1. maja 1945 v enotah komande GVP...

V spominskem zapisu o devetindesetih padlih borcih Gubčeve brigade (objavljenem v 49. številki dne 22. decembra t.l.) je prišlo do napačnega navajanja priimka borca Andreja Pečnika. Pravi priimek je Pečenik, ne Pečnik ali Pečnikar.

Uredništvo

Sveže pesmi z one strani Karavank

Od Bajalic do Indiga

Pred dnevi so se v Ljubljani predstavili trije v Avstriji živeči in delujoči literati, dva Slovenca in en nemško pišoč: Maja Haderlapova, Fabjan Hafner in Erich Fried.

Haderlapova je pri celovski Dravi in Založništvu tržaškega tiska izdala pesniško zbirko Bajalice, h kateri je spremno besedo napisal Matjaž Kmecl, ki je uvodoma tudi zapisal:

»Maja Haderlap je zadnji, najmlajši kultivirani plod z drevesa cele dinastije pesnikov in kulturnikov iz koroških remšeniških in lepenskih grap – Haderlapov, Miklavov in še kakšnega imena.« Med temi so tudi preproste, a žalostne pesmi Katarine Miklav-Vinklove Katrice, ki je tik pred

koncem vojne umrla v Ravensbrücku. Poezija iz nje se torej nadaljuje in se udejanja zdaj v besedi mlade, šolane intelektualke, ki pa ji v melodiji in ritmu ostaja dediščina domače »grape«.

Ericha Frieda, prijatelja Slovencev, humanista in znanega protifašista, nam tokrat v prevodih predstavlja koroški pesnik Andrej Kokot, s skopo stranično biografijo pa uvodoma Emil Cesar. Tako zvemo, da je Fried rojen leta 1921, da je pred nacistično zasedbo Avstrije emigriral v Anglijo, medtem ko so mu starše nacisti v kanclagerju ubili. Živi v Londonu, kjer veliko prevaja – v nemščino iz angleščine, grščine in hebrejščine. Objavil je že nekaj deset zbirk, roman, dramo

v verzih in druga dela, iz katerih pa neomajno veje sporočilo človeka, ki je dozorel v vojnem času, ki je zapustil v njem neizbrisne sledi.

Najmlajši med tremi, takorekoč še »golobradi« pesnik je Fabjan Hafner (lemlj 1966) iz Bistrice v Rožu, še študent slovenščine in nemščine v Gradcu, ki piše pesmi v obeh jezikih. Je tudi sourednik revije Mladje, prevaja in svoje pisanje objavlja na tej in oni strani meje. V zbirki Indigo so predstavljene v manjših sklopih njegove lirske pesmi, zgodbe, balade, rime, razpoloženske in druge. Tudi ta pesniška zbirka je nastala v sodelovanju ZTT in celovške Drave.

Erich Fried

Staranje

Namesto
»izgubiti se pod zemljo«
sem bral
»segniti pod zemljo«

Pred očmi
mi je zamigljalo
kot večkrat
v zadnjem času

Mislim
da se že sedaj
pričenjam
izgubljati

Erich Fried

Razlika

Fašist
ki ni dosti
več
kot fašist
je morda
fašist

Toda protifašist
ki ni dosti ve
več
kot
antifašist
morda
ni antifašist

Fabjan Hafner

Poskusi s samoto

Samota je Nič, najtesnejši objem z Ničem.
Popolna negacija, ki je najbližje Smrti. Je
Smrt v malem, preoblika Nesreče. Pravijo

celo, da je (tako se temu menda reče)
Ljubezen (kaj pa je to?) edina možna
negacija negacije. Da ni Nič. Ja.

Da je Ti točno nasprotje Niča. To.

Ti si moja samota. To vedi. To veš.
Mogočna kot Nič. Si Jaz. Kot sem jaz

sam Jaz, samo neskončnokrat jaznejši.

Ja, ti. Ti nisi Nič, Samota. Ti si
(sic!) Ljubezen. (O tem ni dvoma.)

Maja Haderlap

PESEM

pozno prihajam v čas, ni več veliko povzeti o zlatem obetu
doma, živalska krótost sanjalca se je sprevrgla v strup,
prebivalci zelenih bregov rastejo v nova okrožja, kot zapozneli
plin se usipa na glave velika pozaba, se vtisne v prsi kot let

nočne ptice, ki se nikjer ne ustavi, a vse je več od dolgočasene
smrti, celo nagnjenost vase, v puščino, jo preživi z agonijo
lepotca, pozno prihajam v čas in pravočasno, ozek pas alp
še nemirno brni, zgodnja luč vrača neizprosno vesolju.

Pomoč nerazvitim

Skoroda brez haska

Predsedstvo CK ZKJ je za Črno goro sedaj obravnavalo Makedonijo, na vrsto pa bodo prišle še ostale republike in pokrajini.

S položajem v Makedoniji sta predsedstvo seznanila Jakov Lazarovski, predsednik CK ZKM in Grigorije Gogoski, predsednik makedonske vlade, ter poudarila, da se vse bolj poglabljajo že zdaj ogromne razlike med Makedonijo in drugimi deli države. Težak gospodarski položaj in zaostrene socialne razmere so pripeljale do tega, da je bilo v prvih devetih mesecih letos kar 158 stavk, v katerih je sodelovalo približno 28.000 delavcev.

Zadolženost Makedonije je izredno visoka in je za dobrih 70 odstotkov višja od jugoslovanskega povprečja, Makedonija mora letos vrniti več kot 200 milijonov dolarjev (ki jih nima), nezaposlenih je 140.000, makedonske plače so za 40 odstotkov nižje kot jugoslovanske, 117 podjetij s 44.000 delavci ima 238 milijard dinarjev izgub; stopnja akumulativnosti gospodarstva je 2,09, jugoslovansko povprečje znaša 2,63 in v Sloveniji (tako so navedli) celo 3,98!

Ob zadnjem podatku pa so »pozabili« povedati, da je lani, po najnovejših podatkih zveznega statističnega zavoda, znašal družbeni proizvod na prebivalca Sloveniji 4,82 milijona dinarjev in v Makedoniji le 1,28 milijona, kar je skoraj štirikrat manj!

Tako sta makedonska predstavnik zelo plastično predstavila težak položaj v Makedoniji, ne da bi bila pri tem količikaj pojasnila vzroke takega stanja in odgovornost zanj!

Prav tako sta se izognila odgovoru na vprašanje, ali je sedanja makedonska struktura posledica zgrešenega razvoja celotne države, ali pa (delno) tudi Makedonije same.

Predsednik jugoslovanskih komunistov Stipe Šušar je dejal, da je znašala pomoč jugoslovanske skupnosti za hitrejši razvoj Makedonije že za kakih 50 milijard dolarjev, vendar ni

kaj prida hasnila. (Ta podatek je objavila televizija, dnevno časopisje pa ga je zmolčalo, najbrž zato, da ne bi razburjal javnosti...)

Zbral sem nekaj zanimivih podatkov.

Makedonsko gospodarstvo razen velike zadolženosti pesti tudi velika iztrošenost opreme, ki v povprečju že presega 75 odstotkov. Zapisano s številkami to pomeni, da bi moralo makedonsko gospodarstvo zamenjati za več kot 7.000 milijard dinarjev dotrajane opreme. Lani pa so zamenjali le 3,8 odstotka zastarele opreme v vrednosti 291 milijard dinarjev. Makedonsko gospodarstvo je po podatkih republiške SDK denar, ki ga namenijo za amortizacijo, največkrat porabilo za pokrivanje izgub, pa tudi za vrsto drugih namenov...

V skopski železarni, kjer imajo, kot pravijo, skoraj 95-odstotno odpisanost opreme, so amortizacijski skladi prazni, svoj razvoj pa vidijo v pomoči »širše družbene skupnosti«.

V vasi Pirok pri Tetovu so že pred sedmimi leti odprli obrat Teteksa, v katerem naj bi 400 delavcev dobilo delo. Oprema je bila nova, naložba pa je stala nekaj deset milijard dinarjev. Zdaj je v Teteksovem obratu v Piroku zaposlenih nekaj manj kot dvesto ljudi, stroji in oprema, na katerih bi lahko delalo in si služilo kruh še okoli 200 delavcev, pa že več kot sedem let stojijo neizrabljeni. Kot vse kaže, čakajo, da jih bo amortiziral čas...

Zagotovo pa je izjemen primer skopskega podjetja Konzervaeksport, kjer v obnovo opreme niti v obnovo zidov niso celih dvajset let vložili niti dinarja, kar je dobro vidno že tudi ob bežnem pogledu na tovarno. Že pred devetimi leti so, da bi se nekako rešili iz težav, zgradili nov obrat Konzervaeksporta v bližini Skopja. Pomagali so si v glavnem z denarjem iz sklada za razvoj manj razvitih. Takratna cena je bila več sto milijard dinarjev (in deviz). Obrat še zdaj ne posluje, saj nimajo denarja za zagonska

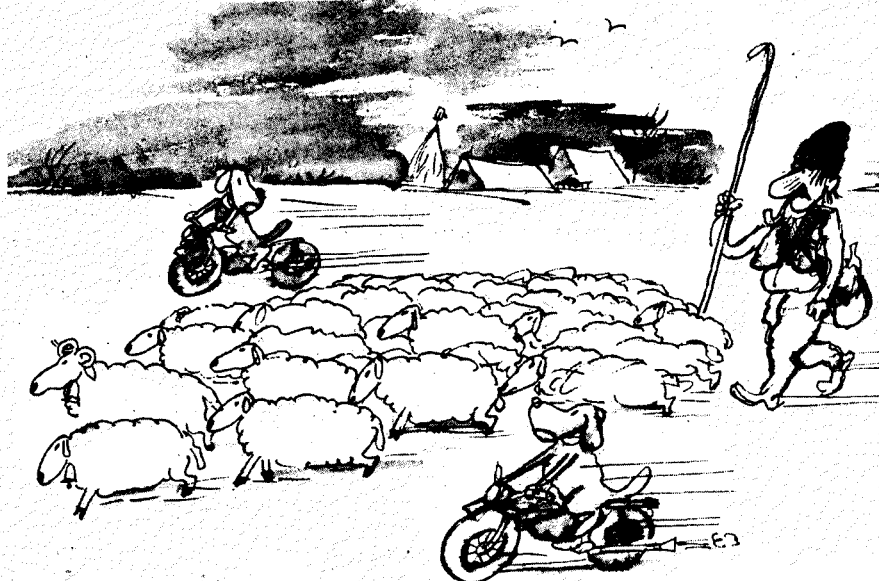
sredstva, zapakirana pa je tudi še večina nove (zdaj že stare) opreme...

Za Makedonijo je značilen še en podatek. Lani so namreč delovne organizacije od denarja namenjenega za naložbe namenile kar 47 odstotkov za zidove in le 23 odstotkov za opremo, kar je seveda nekaj povsem nesprejemljivega...

Delovne organizacije iz naše najjužnejše republike vse bolj in bolj svojo rešitev med drugim tudi vidijo v Združeni stopanski (gospodarski) banki, ki je lani odobrila posojila za osnovna sredstva 50 podjetjem. V banki sicer pravijo, da bi lahko odobrili več kot 150 programov, vendar tega niso storili predvsem zaradi (pre)slabih programov, pa tudi zaradi preslabe akumulativne in reproduktivne sposobnosti delovnih organizacij, ki bi bile kaseneje nespobne same vračati denar.

Na drugi strani pa so v Makedoniji, zlasti v Skopju, zgradili vrsto različnih stavb (gledališče, RTV, banke, SDK, stadione in drugo), kar je v kričnem nasprotju s prezadolženim gospodarstvom...

Ob zadnjem obisku Makedonije sem opazil številne grške tovornjake, ki skozi Makedonijo vozijo sadje in zelenjavo zlasti v Avstrijo in ZR Nemčijo. Takrat se mi je utrnulo vpraša-

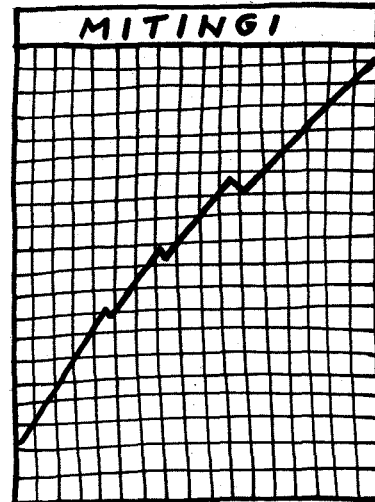
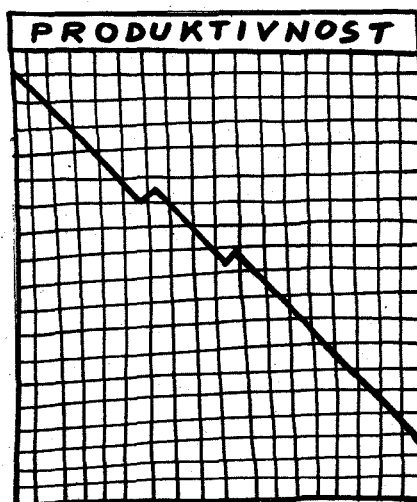
nje: zakaj Makedonci ne preplavijo evropskega trga s sadjem in zelenjavo, saj imajo toliko možnosti za to, kot le malokje drugje! Če to sila uspešno počnejo Grki, zakaj ne bi tega tudi Makedonci, ki so bližje evropskim trgov. Zadeva mi je tolikanj bolj nerazumljiva ob dejstvu, da je Makedonija precej zadolžena v tujini...

Makedoniji je treba vsekakor pomagati, kar je končno tudi v interesu vse Jugoslavije. Vendar bodo morali Makedonci najprej sami zaviti rokave in krepko poprijeti za delo in zares gospodarno uporabiti veliko pomoč za razvoj gospodarstva in odpiranje novih delovnih mest. Strinjam se z oceno, da Makedonija doslej ni umno po-

rabila ogromne pomoči jugoslovanske skupnosti, za kar so po mojem mnenju odgovorne predvsem bivše in sedanje vodilne strukture.

Tudi makedonski generali, ki so že izgubili vrsto bitk, ne smejo več ostati v sedlu, če parafraziram močno odmevno izjavo Jožeta Štokarja na 17. plenumu jugoslovanskih komunistov...

J. O.

Preberite tudi vi, če še niste, nam je velevala vest, ko smo se ozirali po zapisih, ki so nam letos ob prebiranju knjig in časopisov segli pod kožo in do živega.

Preberite del poglavja, v katerem sloviti partizanski komisar in komandant ter kasnejši zgodovinar Lado Ambrožič-Novljan izpo-veduje svoje nikoli potešeno začudenje zavoljo nedoumljive razpustitve slovenske partizan-ske vojske, na katero so bili vsi, ki so jo soustvarili, neskončno ponosni.

Preberite del intervjuja, ki ga je imel z urednikom Primorskih novic Robertom Škrlem v praznični številki pred letošnjim dnevom republike Branko Babič, eden prvih mož primorskega odporniškega gibanja, dolgoletni prvi človek v partijski organizaciji Sloven-skega Primorja in Trsta in vsa povojna desetletja eden vodilnih slovenskih družbenopolitičnih delavcev. »Žal mi je«, pravi, »toda v tem trenutku se ne strinjam s političnim vodstvom Slovenije, saj je v procesu demokratizacije zastalo. Mislim, da ga bo to drago stalo. V tej bitki je imelo dobro pozicijo – konsenz ljudi, a ga je začelo kar čez noč izgubljati...«

Slovenska osvobodilna armada

Lado Ambrožič Novljan v knjigi Po čem je zmaga (1988)

Mnogokrat sem se spraševal, zakaj je bilo treba razpustiti to našo slavno slovensko vojsko, na katero smo bili tako ponosni. Ponosni smo bili borci, ki smo jo sestavljali in jo razvijali, ponosen je bil naš narod, ki jo je hranil in oskrboval z novimi borci, ponosna je bila Osvobodilna fronta, ki je razumela, kaj pomeni organizirana in oborožena ljudska moč, in na koncu, ponosna je bila partija, ki jo je utrjevala in vodila v neštivilnih bitkah. Vzkliki ponosa nad našo slovensko armado so se razlegali skoraj na koncu vseh navdušujočih govorov naših voditeljev. Slovenska osvobodilna armada je bila ponos partije, ki si je upravičeno lastila zasluge, da je to armada ustvarila ter jo nenehno politično in materialno krepila. Posebno ponosni so bili nanjo prav partijski voditelji, kot sta bila Kardelj in Kidrič, ter mnogi drugi, kar so nenehno poudarjali v svojih govorih, na kon-

ferencah in v trenutkih, ko so bili v veseli družbi z ljudmi, ki so se bojevali za narodovo svobodo. Tudi sam sem bil ponosen na to našo vojsko. V štiri leta trajajoči krvavi vojni se je razvila v pomembno silo, ki si je zaslužila ime slovenska osvobodilna armada.

Popolnoma nerazumljivo mi je, zakaj je bilo treba tako pohiteti z razpustitvijo te vojske, ki smo jo ustvarjali štiri leta in ki je za slovenski narod pomenila pravo in edino jamstvo svobode in suverenosti. Ali bi res krnilo enotnost jugoslovanske armade, če bi priznali zgodovinska dejstva nastanka slovenske osvobodilne armade? Dobro razumem nagibe ljudi, ki imajo nenehno na jeziku besedi enotnost in monolitnost. To so parole, ki v naši stvarnosti največkrat niso odsevale realnega stanja v družbi, saj so se najpogosteje je sprevrgle v fraze, zlasti še, ker

marsikdaj nismo bili pripravljeni pogledati resnici v oči. Težnja po enotnosti za vsako ceno je često vzrok za zastoj družbenih, idejnih in gospodarskih gibanj. Tudi težnja po enotnosti v vojski je bilo razumeti kot nasilen ukrep za vsako ceno. Prava in resnična enotnost je bila namreč le enotnost akcije za doseganje skupnih ciljev, nikakor pa se enotnost v vojski ni mogla uresničiti z uvajanjem enotnega poveljevalnega in občevalnega jezika – ali morda celo z uvedbo istega modela puške.

Vsekakor je treba priznati tudi zgodovinsko dejstvo, da se je slovenska osvobodilna armada razvila v posebnih okoliščinah. Razvila se je iz lastne moči in si ustvarila svojevrstno vsebino političnih in ideoloških ciljev kakor tudi značilno vsebino ter obliko vojskovanja. Ne smemo prezreti, da je konec leta 1944 ta armada štela okoli 40.000 borcev in častnikov in da je bila dobro oborožena – večinoma iz vojnega plena, ki si ga je pridobila z zmagami v bitkah.

Razlogi za razpustitev slovenske osvobodilne armade so bili različni. Leta 1945 pa so navajali enega samega, t. j. potrebo po enotni vojski; ohranitev slovenske vojske kot celote bi namreč pomenila pristanek na nacionalno vojsko, s čimer bi se avnojska Jugoslavija spremenila iz federativne v konfederativno tvorbo. Nacionalno v vojski bi podžigalo separatistične težnje ter povzročalo neenotnost in razkroj monolitne Jugoslavije. Vendar moramo ta argument takoj pobiti z dejstvom, da je jugoslovansko politično vodstvo po mnogih letih zanemarjanja izkušenj narodnoosvobodilne vojne pod vplivom sovjetske doktrine, ki se je bilo tako tesno oklenilo, kasneje vendarle spremenilo svoj odnos do načelnih opredelitev vloge posameznih narodov in narodnosti v jugoslovanski obrambi. Medtem ko so bile sprva pomembne izkušnje narodnoosvobodilne vojne v Ju-

goslaviji načrtno prepuščene pozabljenju, je jugoslovansko politično vodstvo kasneje, ko se je zaradi kominforma razvil boj med našo in sovjetsko partijo, spremenilo svoja stališča in spet povrnilo pomen narodnoosvobodilnemu boju, njegovim strateškim zasnovam in taktiki. Tako je nastal takomenovani koncept splošne ljudske obrambe, ki je bil pomembna pridobitev za naša obramba prizadevanja. Tedaj je hočeš nočeš stopil na plan tudi nacionalni element ljudske obrambe. Ustanovljeni so bili nacionalni štabi splošnega ljudskega odpora in ustrezne bojne enote, ki do današnjih dni še niso razkrojile homogenosti jugoslovanske armade. Zakaj niso o tem razmišljali v centralnem komiteju KP Jugoslavije tedaj, ko so se odločali za monolitno armado in tako kruto razpustili slovensko osvobodilno armado, ki je že ob koncu vojne kazala pravo pot k vseljidski obrambi?

Vsemu temu je zagotovo botroval pritisk stalinskega gledanja na razvoj sodelovanja med socialističnimi državami, med katere je sodila tudi Jugoslavija. Obrambni koncept Jugoslavije se je podrejal sovjetskemu, stalinskemu konceptu. Vse armade socialističnih držav pod Stalinovim vodstvom so se morale zlasti glede obrambe podrediti sovjetskim principom, ki so sloneli na monolitnost socialističnih obrambnih sil pod Stalinovim vodstvom. To je nedvomno napravilo veliko škode jugoslovanskim interesom obrambe države in socialistične družbene ureditve. Preteklo je mnogo let, preden so se vrnili k sebi in k svoji pameti ter izkušnjam. Najbolj je bila pri tem prizadeta Slovenija, ki je izgubljala svoje ustvarjalno mesto pri graditvi splošne narodne obrambe v Jugoslaviji. Res je neverjetno, kako zlahka je slovenski CK marca 1945 pristal na sovjetski koncept razvoja obrambe, kljub temu da je vsa štiriletna vojna praksa zahtevala čisto drugačno pot razvoja jugoslovanskih obrambnih sil in splošne ljudske obrambe...

Kot v zaprtem krogu

Branko Babič – v Primorskih novicah (november 1988)

– Zopet se veliko govori o »sestopu partije z oblasti«. Kaj mislite o tem?

»Jaz si težko predstavljam ta sestop partije z oblasti. Partija še zmerom drži trdno v rokah vse vodilne položaje. To pa ne vodi k razčiščenju. Jaz ne verjamem, da bo partija sploh kdaj prostovoljno sestopila z oblasti. Tu je potrebno radikalno presekati, če želimo rešiti našo družbo, ekonomijo...«

– Kdo naj to preseče? Kje so tiste silnice, ki bi vse skupaj odločneje premaknile?

»Mislim da tudi v okviru partije obstajajo napredne sile. Če bi bila Slovenija sama, bi bile te spremembe veliko lažje. Toda progresivne sile so blokirane zaradi celotne situacije v Jugoslaviji. V Srbiji, Bosni in Makedoniji še dolgo ne bodo uspele...«

– Prav nasprotno, zdi se, da se je namesto demokratične, liberalne revolucije dogodila prava nacionalistična eksplozija. Kako gledate na to?

»Miloševićeva akcija je bila izrazito antidemokratična akcija, ki naj bi z manjšimi zamenjavami ljudi na vodstvih v bistvu ohranila ta sistem partijske dominacije, seveda z večjo vlogo Srbije v federaciji. To idejo so proklamirali že v okviru Srbske akademije znanosti in umetnosti. Delavci so resda šli na ulico, ker so mislili, da bodo rešili svoj socialni položaj. Toda bili so zmanipulirani. Srbska partija je zaplula v nevarne nacionalistične vode, ki še zdaleč ne bodo reševale ekonomskih problemov. Zaenkrat je prišlo do določene pomiritve, saj je Milošević naletel na odpor pri drugih republikah. Milošević se je na 17. seji CK ZKJ taktično umaknil. Za koliko časa pa ne vemo...«

– Zakaj je, po vašem mnenju, Jugoslavija padla tako nizko?

»Dejstvo je, da je komunistična partija po vojni z odpravo ostalih strank in konkurenčnih gibanj postala prevladujoča, v rokah je imela vse vzvode oblasti, izoblikovala je monolitni sistem, ki ni dovoljeval nobene aktivnosti, razen tiste, ki jo je imela partija. Vpliv boljševiskega principa partije je bil močan in je pustil globoke sledove. Ves družbeni in ekonomski sistem je zašel v globoko stagnacijo. Prav v štedesetih letih se je vse skupaj strnilo v sistem monolitnosti, ki ni dopuščal

samoiniciative, ustvarjalnosti in ki je zaviral vsakršno svobodnejši ekonomski sistem.«

– In vendar so ta sistem monolitnosti ustvarjali ljudje z imeni in priimki, ki so bili in so še na vladajočih položajih...

»Širše članstvo partije ni bilo v tolikšni meri vpleteno. Vi prav gotovo veste, kakšen sistem enotnosti je vladal v partijskih organizacijah. Organizacija je bila samo transmisija vrha. Kar je vrh določil, to so tudi organizacije uresničevale. Ta vrh je vztrajal in še vztraja na svojih položajih, priboril si je precejšnje privilegije. Izoblikoval se je izkoriščevalski sloj, ki ni dopuščal polnega razvoja samoupravljanja. Bili so samo koncepti in ideje, ki so končali v konkretni politiki absolutne oblasti. Družbena lastnina je bila v bistvu državna lastnina, s katero je upravljala vladajoči sloj...«

– Tudi vi ste bili eden od protagonistov izgradnje nove Jugoslavije. Kako danes gledate na svojo preteklost, na svoje odločitve, opredelitev?

»Prehodi sem vso pot, ki so jo komunisti kot mladi idealisti prehodili. Bili smo prepričani, da bomo gradili svobodnejšo, boljšo, bogatejšo družbo. Danes samokritično ugotavljam, da sem bil predmet neke politike, ki nam je bila predstavljena kot idealna, progresivna, ki pa ni dala rezultatov. Na svojo preteklost gledam kritično, ne pa obtožujoče. V določenem smislu smo bili žrtve nekih iluzij, predpostavk, ki niso bile uresničljive. Ostali smo na pozicijah tretje internacionale z vsemi negativnimi posledicami, ki jih je ta internacionala pokazala. Bila je zgodovinsko nerealna, zgrešena. Danes razmišljam drugače kot sem razmišljal pred desetimi, petnajstimi, dvajsetimi leti. V zadnjih desetih letih sem začel razmišljati o vzrokih naše krize. Prišel sem do ugotovitve o zgrešenosti monolitnosti, o izoblikovanju oblastne strukture, ki je ščitila predvsem svoje oblastne pozicije, ni ji pa šlo za družbeni napredek. Pri nas je razvoj možen samo s temeljitim prelomom dosedanjega sistema in politike nasploh. V Sloveniji je proces spreminjanja dobro napredoval, sedaj pa smo se ustavili. Bojim se, da je še zmeraj prevladujoča struktura, ki hoče obdržati položaj takšen, kakršen je, le

z manjšimi lepotnimi spremembami.«

– Zdi se mi, kot da bi se vrteli v nekem zaprtem krogu, v veliki zmešnjavi, kjer se mešajo stari idejni koncepti še iz stare Jugoslavije, realnega socializma in ideje postindustrijske družbe...

»Očitno je, da vladajoča garnitura na vse kriplje brani svoje položaje, zakovana je v svoji mentaliteti, težko razmišlja drugače, težko se osvobaja mentalnih blokad, ki jih ima in ki si jih je ustvarila skozi leta, misleč, da je avantgarda, ki edina lahko vodi družbo.

Prav ta avantgarda nas je pripeljala v ta položaj.

Se zmeraj se vztraja na demokratičnem centralizmu, ki je že zdavnaj preživel in ki blokira vsakršno svobodno razpravo. Razvoj demokratične Jugoslavije je mogoč samo ob popolni enakopravnosti narodov, ne sa: v uporabi jezika, marveč tudi v proizvod. Integracija je možna samo preko proste trga, ne pa s pomočjo prisilnega, zakonskega združevanja... Veliko je odvisno od dejanskega uresničevanja treh reform.«

Za nam je še eno leto, na prvi pogled takšno kot vsa prejšnja. Pa vendarle je bilo v našem drugačno, bolj pomembno kot kdajkoli doslej. Če smo se lani vstopili v novo leto z nekim vsaj minimalnim upanjem, da bomo morda le našli pot naprej tudi na naš stari način, pa se nje niti nismo lotili. Vse se je končalo v isti iluziji in obtožbi. Ni s spoznanjem, da "pravo" vere ni ostalo niti za pokušino več. Vere v eno samo resnico, v nedotaknjenost naših samooklicanih varuhov, v njihove prave obljube. Zonino je nastopilo prepričanje, da bomo zmagali, shoditi tudi sami, brez kakršnihkoli opor. Taj je vse tako preprosto in ničelno, kar uspešno priznašeno. Načelno je taj navz-raz, lahke naloge pa nam je jasno, da si tega naši varuhi ne želijo in tudi ne morejo shoditi. Želja po oblasti je edini pohlep, ki ga nemorejo in očitno ga mislijo še naprej pomiglavo samega dovoljevati. Zato nas bodo zopet poskušali pitati s svojimi medsebojnimi miri, lastnimi travmami preteklosti in stariimi lažmi v njih neoblikah, ki pa nas ne zanimajo več in jih tudi ne želimo razumeti. Pa vendar sta nam ob vsem tem "mudem, časov in kraju" poseben neprimernost in nerazumnost, ki smo ga doživeli v zadnjih letih, tuji vsaka krivotačnost ali maščevalnost in če je strah tišči razlog, zaradi katerega se mnogi še zmeraj krčevito držejo krivila lažje, ki že določa tone, lahke mirne vesti odvrnemo, da nam niti slučajno ne pride na misel, da bi tudi mi podirali spomenike in na njihove podstavke postavljali lastne podobe. To je preprosto ni naš stil.

Zaradi vsega tega in končno tudi zaradi poti, ki smo jo prehodili v prejšnjem letu, je edina stvar, ki nam je lahka ob novem letu obljubimo tudi v prihodnje, naša trmoglavost. Trmoglavost, ki nima več časa izgubiti in ki je trdna odločena, da si sama ustvari boljše življenje.

Hvala za razumevanje,

Mladinska organizacija

Ob dnevu JLA

Za sožitje med narodi

Prejšnji teden so se po vsej državi zvrstile prireditve na slovesnosti ob dnevu JLA, praznovali pa so tudi pripadniki Teritorialne obrambe, ki je slavila svojo 20-

letnico.

Osrednja slovenska prireditev ob prazniku oboroženih sil je bila v Cankarjevem domu v Ljubljani. Izzvenela je v znamenju želja

po mirnem sožitju med narodi. Slavnostni govornik je bil poveljnik Ljubljanskega armadnega območja generalpolkovnik Svetozar Višnjič. Nastopili so vojaški pihalni orkester Ljubljanskega armadnega območja, akademski pevski zbor »France Prešeren« iz Kranja, zbor gojencev srednje vojaške glasbene šole iz Sarajeva ter večje število glasbenih solistov in igralcev.

Jože Čurin

Izročilo bokeljskih mornarjev

Te dni je v Muzeju ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani na ogled potujoča razstava, namenjena predstavitvi izročil bokeljske mornarice. Izšla je iz pomorske bratovščine srednjeveških bokeljskih meščanov. Njihov najstarejši statut nosi letnico 1463.

Nasledniki teh slavnih pomorščakov so se v minuli vojni izmuznili okupatorjevim nameram. Italijani so jih namreč hoteli uporabiti za svoje propagandne namene. Poskrili so starodavne uniforme in se pridružili narodnoosvobodilnim odborom v Boki Kotorski. Njihov admiral, Rudolf Giuino, tudi ugleden politični bорец za jugoslovansko zedinjenje, je moral v italijansko internacijo.

Ti kleni možje, katerih tradicija je preživela številne velike vihare, so si po osvoboditvi za svoje-

ga admirala izbrali tovariša Tita. Tito je njihov ponos, zato so razstavo namenili prav svojim srečanjem z njim.

V Ljubljani so se bokeljski

mornarji predstavili v svojih živopisnih uniformah in na zanimiv način popestrili odprtje razstave v Cekinovem gradu.

A. J.

Dom Šlandrove brigade

Na osrednji slovesnosti ob dnevu JLA so v Žalcu poimenovali gasilski dom in objekte za SLO po Šlandrovi brigadi. Slavnostni govornik je bil generalpolkovnik Janko Sekirnik. Podelili so tudi več državnih in republiških priznanj: Emilu Pižornu red za vojaške zasluge s srebrnimi meči, Borivoju Rijavcu medaljo za vojaške zasluge, Feliksu Stepišniku medaljo za vojaške vrline in Albertu Lihtenegerju zlato značko ZRVS Jugoslavije, TO SRS, TO zahodnoštajerske pokrajine, TO občine Žalec.

Borivoj Rijavec prejema medaljo iz rok predsednika skupščine občine Žalec.

Tone Tavčar

Partizanski koridor

V grajski dvorani na Bogenšperku pri Litiji so Litijani na predvečer svojega občinskega praznika z neprikritim navdušenjem pozdravili izid tamkajšnjega zbornika o sloviti partizanskih pohodih čez Savo in železniško progo vzdolž nemško-italijanske meje. Savski brodarji so posamič in v skupinah ter seveda v obeh smereh skozi vsa tri leta in pol »delovanja« teh prehodov prepeljali več kot štiriindvajset tisoč partizanskih borcev, tja do najpomembnejših poveljnikov brigadnih, divizijskih in korpusnih enot. Litijsko okrožje je bilo v tedanjem akcijskem, ne le geografskem središču slovenskega narodnoosvobodilnega boja in prehodi čez Savo na tem območju najpomembnejši frontovski most med upravno ločenima deloma slovenske dežele: dolenskim (pa ljubljanskim in primorskim) zahodom ter štajerskim (in seveda koroškim) vzhodom.

O vsem tem je v knjigi, ki je izšla pri Partizanski knjigi, najti avtentična pričevanja, podatke in poskuse sintetičnih virov, ki bodo v oporo pripravi celovite monografije o narodnoosvobodilnem gibanju na Litijskem, katere izid je napovedan ob letu.

Energični litijski župan je zbranim, predvsem borcem in aktivistom narodnoosvobodilnega boja, zadržno obljubil, da bodo ob letu dobili knjigo v dar.

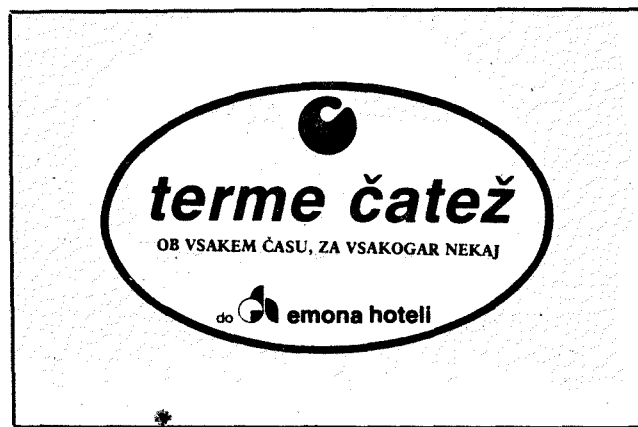
Srečanje na Bogenšperku je potekalo v znamenju nastopov

ženskega pevskega zbora iz Gaborovke, razlag fenomena litijskega partizanskega koridorja iz vrst Mitje Ribičiča in Franca Poglajna in se nazadnje v znamenju verzov mlade litijske pesnice, katere »Našo lipo« je pomenljivo odrecital sam predsednik občinske

skupščine: »Nocoj, bratje, se je zgodilo nekaj čudnega. Še vedno smo ljudje. To bomo tudi ostali. Ne glede na teptanje našega ponosa! Naj pritiskajo! Ne bomo se dali! Mi smo potomci svojih dedov. Naša lipa nam krvavo zecitral sam predsednik občinske

R. R.

Borci sporočajo

Osilnica pri Kočevju

Člani krajevne borčevske organizacije v Osilnici pri Kočevju so sklenili podpreti dejavnost mladih v svoji krajevni skupnosti, saj jim je veliko do tega, da bodo prav mladi postali nosilci razvoja.

Veseli so gospodarskega napredka, ki ga to območje doživlja v zadnjem času. Predstavniki občinske skupščine bi jih seveda morali seznanjati z razvojnimi perspektivami teh oddaljenih krajev, ki so v vojni prispevali težak krvni davek za svobodo. Prav v ta namen se bodo tudi sami odzivali na poskuse razvrednotenja pridobitev narodnoosvobodilnega boja. Zadovoljni so, da živijo v neskaljeni slogi s prebivalci sosednjih hrvaških vasi v delniški in čabranski občini.

Viktor Dragoš

Iz Nove Gorice

Na pohodu pododbora 5. SNOUB »Ivana Cankarja«, ki deluje v novogoriški občini, so na osnovni šoli v Šempetru odprli razstavo o prehojeni bojni poti te brigade, ki je bila ustanovljena 28. septembra 1942 in je delovala vse do 15. maja 1945. V njej so kot borci, pripadniki vseh jugoslovanskih narodov, pa tudi Avstrijci, Italijani, Rusi, Poljaki, Čehi in drugi. Brigado je pot vodila po vsej Sloveniji in na Hrvaško.

Razstavljenih je bilo več kot dvesto fotografij, grafikonov, skic, povelj, pohval, priznanj in drugih spominskih eksponatov.

Leopold Kotar

Iz Smolnika – Fale

Po razformiranju Pohorske čete je bila 22. decembra 1941 pod vodstvom Mihe Pintarja-Toleda v Pogačnikovi elektrarni (sedaj »Jelka« Rušah) ustanovljena Ruška četa. Do vključitve v 1. Pohorski bataljon je bila edina partizanska enota na tem območju, ki je delovala na izpostavljenem ozemlju v neposredni bližini Maribora, kar je bilo v normalnem pogledu neizmerne pomena. Njene številne vojaške akcije so imele velik politični učinek, saj so nemškemu aparatu v Mariboru povzročale hude preglavice, v naših ljudeh pa krepile duha in zaupanje v moč narodnoosvobodilnega boja.

KS Smolnik-Fala slavi dan ustanovitve Ruške čete kot svoj krajevni praznik.

Ivan Bučak

Iz Slovenj Gradca

Občinski odbor Zveze borcev NOV je pripravil že tradicionalno srečanje svojih jubilarntov.

»Če smo bili enotni v boju, moramo ostati tudi vnaprej, še posebej zdaj, v tej težki gospodarski in družbeni krizi,« je v svojem nagovoru dejal Alojz Slemenik. »Ob tem se moramo zavedati, da smo izbojevali svobodo v veliko težjih razmerah, ob vsestranski revščini in pomanjkanju, vendar smo znali vse to potrpežljivo premagati. Iz takratnih težav smo izšli kot zmagovalci. Zato moramo tudi danes njim mlajšim rodovom pokazati, da ni poti nazaj.«

Soborcem, ki so letos slavili življenjske jubileje, se je zahvalil za njihov prispevek v boju in v povojni graditvi in jim zaželel še veliko zdravih in srečnih dni.

Adolf Ankon

Iz Škofje Loke

Na območju škofjeloške občine je kar 207 spominskih obeležij narodnoosvobodilne vojne. Za vzdrževanje teh obeležij so dolžne skrbeti krajevne skupnosti in drugi podpisniki samoupravnih sporazumov. Nekateri podpisniki žal slabo opravljajo svoje dolžnosti. Kar 35 spominskih obeležij je zanemarjenih. Za večja obnovitvena dela je premalo denarja. Sklenili so, naj imajo v letu 1989 prednost pri obnovi spominske obeležje NOV v Žireh »v Mršaku« ter spominska obeležja v Godešiču, Stari Loki – Podlubniku, Javorju, Sorici in Škofji Loki – mestu.

Skrb za spomenike, ki so regijskega pomena (na primer za dražgoški spomenik), bi morale prevzeti vse gorenjske občine. Žal pobude o tem svet gorenjskih občin za zdaj ni sprejel.

Franč Galičič

Iz Železne Kaple

Te dni je praznoval svojo sedemdesetletnico znani koroški partizan, aktivist in hkrati uspešni turistični poslovnež Janez Wutte-Luc, dolgoletni predsednik Zveze koroških partizanov v Celovcu. Njegovi prijatelji in znanci ter sodelavci so mu priredili prijetno srečanje v Hotelu Obir v Železni Kapli.

Zbralo se je kakih sto ljudi, med njimi njegovi soborci, povojni sodelavci in prijatelji. V svojem imenu ali v imenu raznih organizacij so mu izrekli prepričljive zahvale in priznanja za njegovo dosedanje zelo uspešno delo.

Priznanje in zahvalo tudi jugoslovanski konzul v Celovcu ter predstavniki koroških partizanov iz Ljubljane, Mežiške doline in Gorenjske.

R. L.

Nova pota k združevanju dela

Odpori bodo v občinah

Vse, kar je novega in prekinja dolgoletno utečeno prakso, zbuja zlasti birokraciji sumničenja in odpore, od teh pa je le korak do klicanja ideologije na pomoč, do številnih močno načelnih stališč in zatrjevanj. Moralo je priti tako nizko, skoraj do dna, da so se širša razmišljanja zganila na vseh ravneh in na vseh nivojih, da bi v neraziskanih in še neprehojenih logih našla odgovore na to, kako delati v prihodnosti, kam vlagati, kako vlagati, kam usmerjati znanje in kam kapital; družbeni ter privatni. Zdaj je pobud že cele koše, konkretnih akcij pa je, resnici na ljubo, največ v območju družbenih dejavnosti – znotraj teh pa v kulturi, kjer je kriza tudi najgloblje zarezala. Naš lep namen je bil, da bi poiskali uspešen primer ali dva iz toliko opevanega drobnega gospodarstva, da bi podobno naredili med obrtniki in delavci v družbenih dejavnostih, ki ubirajo nova pota; pa nam, to je treba že na začetku povedati, le ni uspelo tako, kakor je bilo zamišljeno. Zakaj? Zato, ker je tistih, na prste ene roke bi jih lahko prešteli, primerov iz drobnega gospodarstva, ki so se v naši družbi že udeležili in delujejo, tako malo, da so bili po dolgem in počez »zeksplotirani« že domala v vsem slovenskem tisku in drugih medijih. Zato smo zbrali pač toliko in takšne sogovornike, ki so nam po svojih najboljših močeh pripovedovali o svojih načrtih, ki imajo nekaj začetnih izkušenj in obetavnih pogledov.

Te dni spet lahko prebiramo, koliko je Švica iztržila od sveta s svojo municiozno visoko tehnologijo, pa od turizma in najrazličnejših (za pojme svetovnega gospodarstva) drobnih dejavnosti. Znani so božastni podatki o tem, koliko samo na Avstrijskem Koroskem iztržijo od turizma, tem podatkom ob bok pa se nam postavljajo nekateri naši in obeti, ki že drugo leto predvidevajo v Sloveniji 50.000 brezposlenih, takšnih, ki čakajo na svojo prvo zaposlitev po končanih šolah! Lani jih je bilo 15.000 letos jih bo menda 25.000. Kam bodo šli, kaj delali, kako koristili sebi in družbi? In kam bodo šli vsi tisti, ki bodo postali tehnološki višek v neizprosno prestrukturiranju gospodarstva in z njim vsega našega početja? To je bilo le nekaj vprašanj za ogrevanje, usmerjenih h gospodarskim vidikom. Kar pa zadeva negospodarstvo, smo lahko o konkretnijih vprašanjih spregovorili predvsem na slovenskih sindikatih, kajti tam, karkoli jim že lahko očitamo sproti, se le usmerjajo k delavcu, k človeku in njegovim možnostim za preživetje, za boljše življenje z lastnim delom.

Danes ni ne čas ne tema, da bi načenjali vprašanje velikih kamnov spotike našega razvoja, kakršni so na primer jeseniška Železarna, Kidričev in še kaj. Ni pravnja priložnost, da bi se spraševali o energetiki in energiji (z atomskimi obzorji), zato pa bo najbrž mnogim zanimivo, kaj so nam povedali: Nace Naglič, član Trajne delovne skupnosti (v kulturi) Pegaz, Lojze Logar (akademski slikar, član Trajne delovne skupnosti Equina, Branko Žibert, absolvent ekonomije, ki na RK ZSMS deluje na projektu »lige podjetnikov« in končno, Jože Stegne, član predsedstva republiškega sindikata.

Ker smo vam v preteklosti že poročali in predstavili male gospodarske enote, nove delovne skupine (podjetja), ki je njihovem nastanku botrovala akcija ZSMS ter so v zadnjih letih z združevanjem in ponudbo znanja (na področju računalniškega hard in softwareja) že dokazali svoje sposobnosti, smo se najprej napotili na to isto ZSMS, kjer je sedaj »na tapeti« liga podjetnikov.

Kaj je to liga podjetnikov, smo za začetek vprašali Branka Žibreta. Pojasnil nam je, da pojma podjetništvo v tem kontekstu ne smemo jemati ozko, kakor je bil (je še vedno) v rabi doslej pri nas. Gre

za pobudo, ki naj bi našla sogovornike pri družbeno najprodornejšem sloju naroda, med znanstveniki, raziskovalci, direktorji, sposobnimi strokovnimi delavci v podjetjih, pri vseh pač, ki imajo poklicno-strokovne višje ambicije, ki bi jih v koordinaciji in prepletanju ter izmenjavi znanja in idej radi prelili v konkretne akcije. Žibert meni da bo s to ligo mogoče strokovna znanja in veselje do neposrednega vključevanja v posamezne projekte lažje navdušiti mlade ljudi, z razmahom podjetništva v najrazličnejših pojavnih (fizičnih) oblikah pa se kaže edini izhod iz sedanje krize. Zato si pod besedo podjetnik predstavlja človeka, ki je usmerjen k »nenehnemu izdelovanju novih idej, vendar pa jih potem ne zapusti (ko si jih izmisli), ampak jih tudi uresničuje. Nikakršne zapreke ni, da med temi podjetniki ne bi bili denimo dobri direktorji posameznih podjetij, pa ljudje, ki delajo v procesih... in seveda tudi v družbenih dejavnostih na področju izobraževanja, zdravstva in drugje. Takšne usmeritve,« nas spominja Žibert, »so bile še pred dobrim desetletjem označene kot socializmu škodljive, medtem ko danes vse bolj prihaja v našo zavest, da gre vse skupaj prav lepo vstric z razvojem.«

Zenkrat je liga še sveže de te v prenatalni dobi. Sklican je bil prvi informativni sestanek iniciativnega odbora, ki so se ga udeležili nekateri znani direktorji, celo predstavnik velikana, kakršen je Gorenje. Preden pa so mladinci vabili na posvet, so med predvidenimi prvimi sobesedniki izvedli anketo, ali se jim takšna pobuda sploh zdi vredna pozornosti. Izkazalo se je, da je zanimanje veliko, saj si vsi od takšnega koncepta obetajo razčiščenje in izmenjavo mnenj, strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje. Seveda pa ima vsak pri stvari še svoj specifični interes. Ker so pripravljenci lige vendarle imeli v mislih, da je treba poleg vseh ostalih v prvi vrsti pritegniti k delu mlade strokovne kadre, so menili, da morajo seči tudi čez mejo, v zamejstvo, zato so se tudi povezali (za začetek) z mladimi na Goriškem prek tamkajšnje podružnice SKGZ.

Branko Žibert je na koncu našega pogovora dejal: »Če hočemo res stopiti na pot tržnega gospodarjenja, bo to treba storiti še dosti bolj popolno, kot si je morda kdo na začetku mislil – to bo treba storiti tudi na trgu z denarjem in kapitalom.«

Tako lahko rečemo, da pobuda mladih o ligi podjetnikov ni nekakšna sanja, ampak ima svoje konkretno videnje že skozi uspešne izkušnje z malimi produkcijskimi enotami (spomnimo se le nekaterih: Mikrohit, Mikrodata, Mikroade, Orie, Prisa...). Njihovi začetki so bili pogojeni z različnimi potmi do zagonskega kapitala, vsi po vrsti pa prodajajo predvsem – znanje. Začetni odpori so bili tudi pri teh pionirskih prosotni na njihovi poti k uveljavljanju, »predvsem zato«, pravi Žibert, »ker so prebijali ustaljene navade, pa tudi zato, ker so to praviloma ljudje, ki jim postanejo uteče-

plošnega (deklarativnega) odpiranja.

Navsezadnje vse to meljemo in počnemo zato, da bi ljudje srečno delali na svojih delovnih mestih in v svojih poklicih, da ne bi nezadovoljno, neučinkovito in neproduktivno (z ogromno porabljen energije!) garali, da bi imeli še za kaj več kot zgolj za hrano (!) in, da bi ta družba končno že »speljala« iz blata proti »navzgor« ali – če naj bi to trenutni domet – Evropi.

V sindikatih, nam je zatrdil naš sogovornik Jože Stegne, se v tej zvezi veliko govori o problemih zaposlovanja. Odpirajo se vse bolj pereča vprašanja viška delovne sile in vprašanja brezposelnih. Vse to so čisto drugačni problemi, kot so bili še komaj nekaj let nazaj. Novih delovnih mest ne odpiramo, (delovne organizacije to opravičujejo s kvalitativno notranjo preureditvijo, zato obstaja resna bojazen, da bo v kratkem vrsta mladih strokovnjakov ostala brez dela. Po drugi strani pa tržno gospodarjenje in gospodarska reforma ustvarjata nove vire brezposelnosti, v kolikor se ne bo družba res hitro dogovorila, kaj ukreniti. »Glejte, še do včeraj se pri nas ni govorilo o tem, da je tudi med nami

gospodarstva – vendar je za vse to treba ustvariti pogoje. Obenem je greba doseči, da bodo nezaposleni lahko konkurirali tudi na mesta sedaj zaposlenih, da bo tekma za še boljše delo, predvsem pa za znanje. Zaenkrat pa so to pri nas le parole. Ni prave konkurence v znanju, dokler pa tega ne bo, bodo vrata nezaposlenim v glavnem zaprta. Tudi poslovodni kadri bi morali ravno za to področje – meril po znanju – biti bolj odgovorni kot so zdaj.«

»Jasno je, je poudaril Stegne, »da sindikat ne pristaja na sedanjo podjetniško in tehnokratsko miselnost, češ da bo probleme mogoče rešiti z zapiranjem delovnih mest. Tudi zajemanje dela dohodka za solidarnost in delno pomoč nezaposlenim že ni ustrezna, novim potrebam pa sploh ne bo kos. Prav tako se spiski odvečnih delavcev po podjetjih najpogosteje delajo »po liniji najmanjšega odpora«, tako, da stlačijo na spiske delavce z delno invalidnostjo, s skrajšanim delovnim časom in podobne, ne pa nedelavnih, nekoristnih, lenuhov...

Govori se že o številki 150.000 viška delovne sile ob nadaljevanju prestrukturiranja gospodarstva. Tega s sedanjimi mehanizmi ni mogoče reševati, niti ni mogoče

že dolgo bode v oči, da so v »zelenih blokih« pri Stari cerkvi, že dolgo prazni nekateri lokali... Če vprašate tega ali onega, kako je zdaj s tem, namigujejo, da »imata roko nad tem predvsem dva »močna« v krajevni skupnosti, in če ta ne da soglasja, lokala na območju njihove KS pač ni mogoče oddati... Takih zgodb je seveda še veliko. Tole smo omenili pač zato ker smo jo slišali na sindikatih. Vse pa govorijo o tem, kako daleč smo vse »zbirokratizirali« zahoteli in zadržali, da lahko en sam kamenček v sistemu podre vsa kršna akcija.

»Prilagodljivost tudi v uporabo normativistike,« to je nuja, je poudaril naš sindikalni sogovornik, ki se je ne bi smeli ustrašiti, pričakovati pa je, da bodo ravno v občini do takšnih premikov največji odpori. Fleksibilnost gre seveda dlje, in bi morala seči tudi na področju pokojninskega zavarovanja, do možnosti dokupa zadnjih nekaj let za pokojnino in podobno...

Nekaj fleksibilnosti v kulturi

Kultura, naša (za številne iz gospodarstva) hipertrofirana sfera, je zaradi vse hujše krize, ki se je kazala v družbenih dejavnostih, morala iskati novih poti. Samostojni umetniki so bili prvi. S tem je bilo povezano njihovo socialno zavarovanje in urejanje pokojninskih zadev, nato so prišli na vrsto kulturni delavci. Ko pa je postalo tudi to samostojno življenje za kulturnike so začeli ustanavljati trajne delovne skupnosti, ki združujejo več kulturnih delavcev. V bistvu delujejo kot kulturne ustanove, ki nudijo svojo enovito ali pa tudi (zadnje ustanovljene še posebej) raznoliko kulturno ponudbo.

Prva med trajnimi delovnimi skupnostmi (v nadaljevanju TDS) je bila današnja galerija Equina. Lojze Logar, njen član in akademski slikar, nam je povedal, da s skupino mislečih likovnih umetnikov stopili na pot normativnega (prvega!) urejanja, ustanavljanja iz velike nuje, pri čemer je bilo vsem, ki so pozneje stopili po njihovi poti, že veliko lažje. Poleg tega so se možnosti (in fleksibilnost komiteja za kulturo) vedno bolj poglobljale. Tako nam je lahko član TDS Pegaz Nace Naglič predhodnikovo navedbo potrdil s konkretnim naštevanjem njihove dejavnosti: nudijo kulturno ponudbo, ki sega od tiskanja knjig in drugih publikacij do najširših tiskarskih (umetniških) uslug, prirejanja razstav in celostnih likovnih, grafičnih, filmskih ter propagandnih paketov. Zdaj je na Slovenskem teh TDS že toliko, da si delajo zdravo konkurenco in se tudi vse bolj natančno strokovno usmerjajo. Uspešne so nekatere TDS s področja arhitekture, nekatere z glasbenega in medijskega področja.

Človek naprej premišlja, zakaj se ne bi podobno združevali znanstveniki, raziskovalci, zdravniki, šolniki... Slej ko prej bo moralo priti tudi do tega (tudi tukaj lahko deluje trg), če je seveda dovolj velika stiska!

B. Ž. J.

na in slabo namazana kolesja v klasičnih delovnih organizacijah ovira za ustvarjalno delo in ker nenehoma težijo k novemu in boljšemu.

»Liga bo navezala nove in nove kontakte ter povezovala sodelavce, končno pa se bo skušala oblikovati v nekakšno strokovno telo, ki bo sposobno nesebično izmenjavati zbir novih idej ter pobud. Zaenkrat delujemo še pod okriljem sosveta v svetu za družbenoekonomske odnose pri RK ZSMS.« Srečno torej! smo jim rekli in jo mahnil nadstropje višje k sindikalizmu. Ti so nam probleme odkrivali s svojih zornih kotov.

Kako naj se kaj premakne, ko pa občinske uprave nimajo posluha?

Hipernormativistika, hiperozkolednost, samomorilska davčna politika, pomanjkanje vsakršnih konkretnih programov... je le nekaj naštetih nesreč na poti našega vses-

zaposlenimi preveč zaposlenih. V sindikatu smo prvi odpirali te probleme, zato nas ne zanimajo le podatki o brezposelnih, ampak predvsem gibanje nezaposlovanja. Po sedanjih trendih sodeč (lani 15.000, letos 25.000 nezaposlenih, iščočih prvo zaposlitev) jih utegne biti prihodnje leto res že 50.000. Seveda pa si na tem področju, ko gre za žive ljudi, ne moremo in ne smemo privoščiti podobnega kot na področju osebnih dohodkov, ko le ti kar tebi nič, meni nič padejo za 20 odstotkov. Sindikat vidi rešitve v novih programih, novih delovnih mestih, v različnih oblikah lastnine, pri čemer nas privatna lastnina, tako kot tuja vlaganja, ne bi smela ideološko zamejevati! Ravno pri tem je seveda veliko odporov. Mi pa se sprašujemo, kako odpirati vrata čakajočim na delo, na zaposlitev.« Slovenija ima, to radi ponavljamo povsod, vrsto komparativnih prednosti – od kmetijstva do turizma in drobnega

pričakovati čarobnih prijemov, ki bo problem rešili čez noč. Za reševanje tako velikega števila delavcev in njihovih novih delovnih mest bo treba najti hitrejši pot prekvalifikacij, dodatnega izobraževanja in predvsem – nove programe, ki jih pa sedaj še ni!

Sindikat ima »v rokavu« nekaj vzporednih možnosti za reševanje vsega tega, nakopičenega človeškega gorja. Treba bo resneje misliti o skrajšavah (fleksibilnih variantah!) delovnega časa, oblik dela v zasebnem sektorju, mešanih oblikah dela v družbenem in zasebnem sektorju... pri tem pa slej ko prej trčimo ob vprašanje davčne politike občine, kjer bo treba razbiti še debele sloje okamenelosti, kar velja tudi za celo vrsto upravnih postopkov.

Za droben primer v tem »akademskem razmišljanju« povejmo, da na primer moidoče, v ljubljanski Šiški,

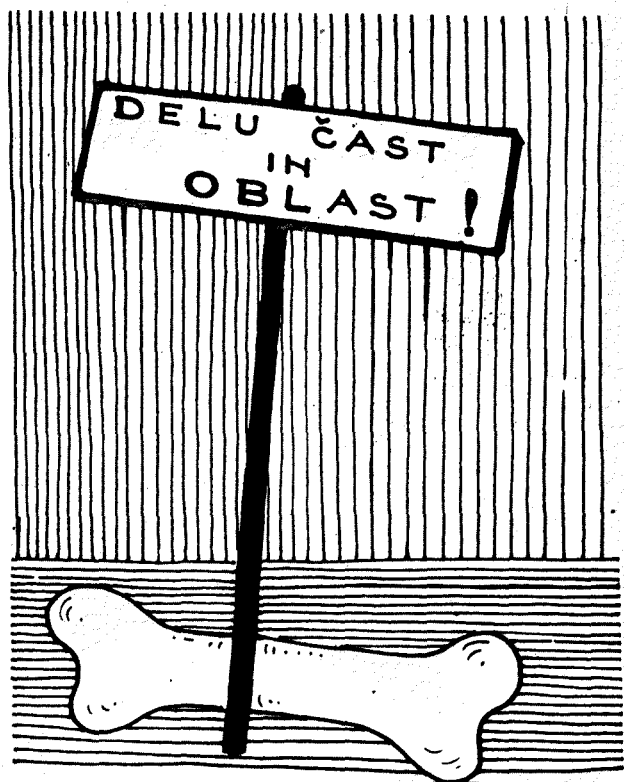
Novoletni prerok – pogodnik

Silvester spet na koledarskem listu tiaro razkazuje prelepó; naznanje leto nam devetnajststo-devetinosemdeseto po Kristu.

Čas je, Slovenci, peti gaudeamus, ko dvanajst mesecev skrbi in mór prebili smo; kaj novi nosi zor, vesta Šembilja le in Nostradamus.

V ulitkih brž napoved zasledimo, da zvezne vlade sleherni ukrep obeta nam še vse bolj prazen žep, od prejšnje še vse bolj mizerno zimo.

Plačilo za marljivost bo klofuta v podobi cen, ki vrag jih razuzdan bo s kvasom krmil, gonil v dir strašán; vštric mrla nacionalna bo valuta.

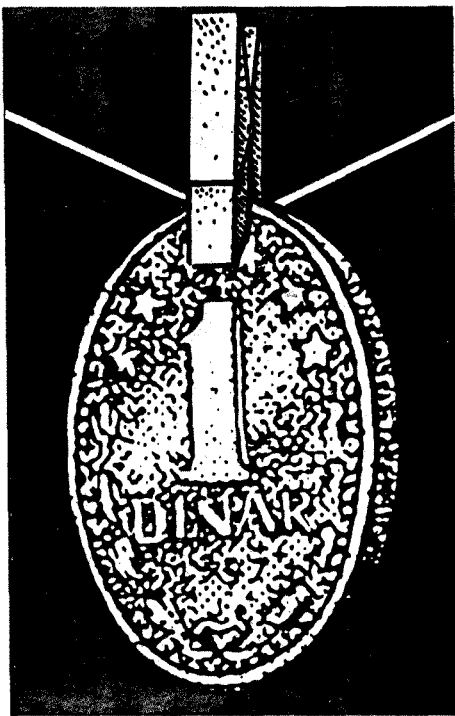

V neznano jadra ladjica slovenska, kompas krmarjev naših je razbit, ne znajde več odločni se Popit, Dolanca negotovost žre peklenska.

Med optimisti že ni več Šetince, Stanovnik dvomov poln v prihodnost zre, ne vé kam Kučan, Sinigoj, Smolè... Povedežujmo torej si iz svinca.

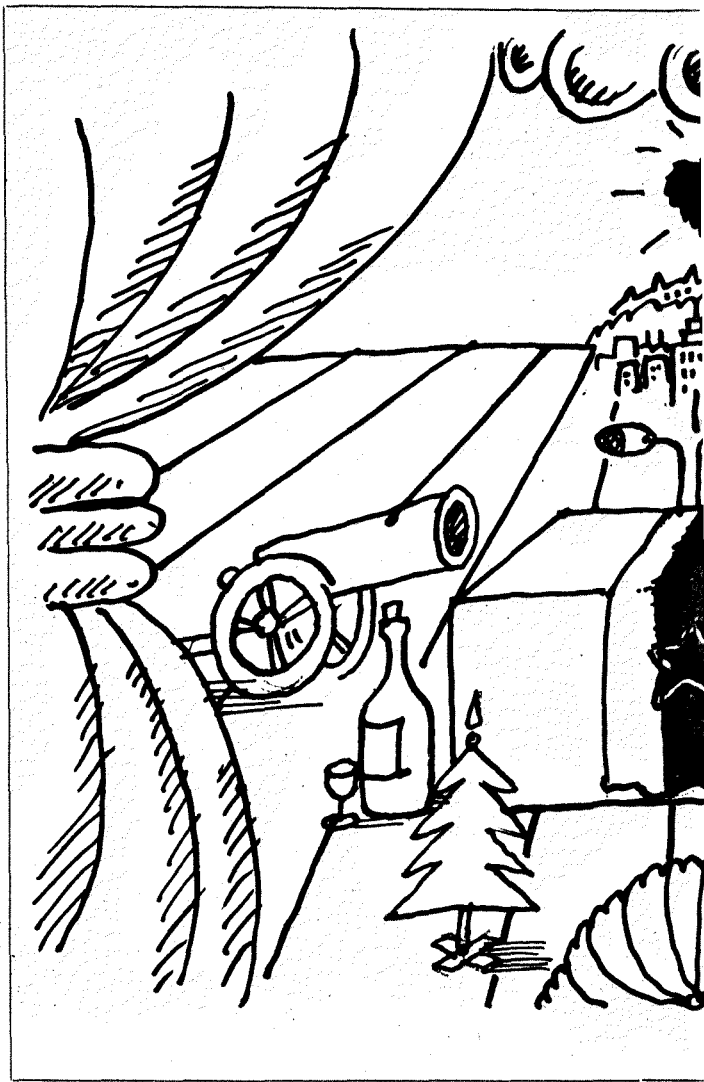
Prerokba iz skrivnostne te kovine, kar prva pravi, da Veliki brat, ostala partija bo zaenkrat navzlic sestopu z oblasti višine.

Sicer volitve bomo se igrali, uživali v komediji zmešnjav, kegljali s svežnji kandidatskih glav, denar, ugled, čas pridno zapravljali.

Brezposelnost vse trša bo nadloga, socialni kruh vsevdilj navzoči stric, na mizi naši več ne bo potic, klobas ne v shrambi, v kleti nič premoga.

Garačem delo topla bo kurjava, ljubimcem krotkost, odtujenim ples, a jugo-državljanse vse počez božansko grela nova bo ustava.

Naj ne skazi silvestrskega pira, prerokba, da bo birokrat ohol skoparil krog bolnišnic, vrtcev, šol, kažoč v občana: »Ta naj investira!«

Vrednote, kar jih duša potrebuje, lepoto, poezijo, vrelce nad, idejni nadomestil bo zaklad, ki venomer na plenutih se snuje.

Figure svinčeve nam govorijo, da bo naraščal krvni davek cest, in da slovenska narodna zavest razžrta s samomorov bo stihijo.

Mrtvaška tromba polju, reki trobi, zrak smógast objokuje, gozd uvel, v duetu z njo pa svoj »Joj, kam bi del?« ponavlja panično atomski lobby.

Konec leta, prazniki in šege

Za zdravje in dobro letino

Pomembno mesto na področju šeg in navad ob koncu leta ima pri našem narodu predvsem božič kot izraziti družinski praznik. Novo leto, oziroma njegovo praznovanje, ni nikoli imelo takega pomena in razsežnosti. Skupaj z božičem pa predstavlja za naše družine neke vrste inventuro o prehojenem letu in priložnost za načrtovanje dela v naslednjem letu. Za označitev razsežnosti praznovanj, šeg in navad v preteklosti smo sicer uporabili dva suhoparna izraza sodobnega birokratskega časa, torej inventura in načrtovanje, vendar pa je bila sama vsebina dejanj veliko bolj zlahčna in predvsem pestra.

Na prelomu leta

Govoriti o božiču pomeni govoriti o božičnem obdobju, ki ga sestavljajo trije prazniki: božič, novo leto in »trije kralji«. Analiza naše dediščine je pokazala, da je bila v tem obdobju cela vrsta navad z osnovnimi čarodejnimi nameni, ki imajo svoje korenine v dejstvu, da gre za začetek novega leta. Ljudje so v preteklosti počeli stvari, ki naj bi jih ubranile vsega zla in nevarnosti, jim varovale srčno, zdravje in živino; zanimala pa jih je tudi usoda v prihajajočem letu ter v daljni bodočnosti. Zato so v prednovoletnem času poskušali napovedovati prihodnost z različnimi oblikami čaranja ali magije.

Seveda pa imajo vse te sestavine svoje korenine v davni preteklosti in tudi v dejstvih, ki so povezana z razvojem koledarja. Pri Rimljanih (v 2. stol. pred našim štetjem) je za začetek leta veljal 1. januar. Krščanstvo je nato uvedlo 6. januar za začetek leta. V 4. stoletju je cerkev začela ločevati praznik Kristusovega rojstva od njegovega krsta in postavila 25. december kot rojstni dan, ki pa je pomenil tudi začetek leta. Tej zmešnjavi je naredil konec šele papež Inocenc XII. in leta 1691 postavil kot začetek

leta 1. januar. Dediščina preteklosti pa je bila velika in številne sestavine nekdanjih začetkov leta so se v raznih inačicah ohranile v šegah in navadah vse do nedavnega. Tudi samo ime božič nam razkriva prave korenine. Ime je staroslovansko in sega torej v predkrščanstvo, ko je pomenilo, oziroma zaznamovalo, malega boga Svaroga, Svarožiča. Ta je bil podobno kot Dioniz pri Grkih bog poljedelstva. In vsako leto se je na novo rodil, tako kot se je na novo rodilo tudi poljedelstvo. V zvezi s tem vsakoletnim vnovičnim rojevanjem so se v šegah in navadah formirala razna žrvena dejanja (npr. poprtnik), ki nam danes domneve o predkrščanskem izvoru le še potrjujejo.

Omenjeni poprtnik je bil značilna božična, lahko bi dejali obredna jed, ki je ostala na mizi vse do praznika »treh kraljev«. Po pričevanjih iz preteklosti vemo, da je bil poprtnik kruh, bogato okrašen z ornamenti in figuricami iz testa. Med figuricami so najrazličnejše živali, ptiči, golobi, znane pa so tudi razne druge vrste kruhov, tako po sestavi kot po oblikah. Danes nja potica je pravzaprav le novejša (čeprav ima tudi že večstoletno tradicijo) oblika starejših »obrednih« pogač in kruhov. V Prekmurju so npr. pripravili repnjačo. To je bila posebna vrsta gibanica ali pogača iz repe, maka in medu. Na božični mizi so se v preteklosti pojavljala tudi razna semena, plodovi (orchi), pod mizo pa poljedelsko orodje – vse skupaj z namenom, da bi se pričaralo srečo in dobro letino.

Spomin na umrle

V okviru teh intimnih družinskih praznovanj sodijo tudi dejanja, ki so v svoji osnovi spomin na umrle, oziroma predstavljajo ostanke kulta rajnih. Tako poznamo pričevanje, ki govori, da so v Beli krajini dali na mizo tudi kozarec vina za umrle. Še danes razširjeno kajenje in kropenje hiše ter gospodarskih

prostorov ima svoje korenine prav tako v kultu rajnih. Sam božični večer pa je imel še eno pomembno razsežnost. Imel je magično moč in ljudje so verovali, da se v tem večeru in v tej noči voda spreminja v vino, srebro v zlato, da je nebo odprto, da živali govorijo in podobno. Seveda je bil to primeren okvir, da so odrasli pripovedovali zgodbe o duhovih in strahovih otrokom, da so skladno z željo po napovedovanju prihodnosti tudi vedeževali.

Božično-novoletna miza je bila praznična. Obvezne so bile pogače, sadni kruhi, suho sadje, orehi in lešniki. In še eno dejanje moramo omeniti za ta čas: to je sežiganje lesnega panja ali čoka, ki so ga npr. na Goriškem še okrog leta 1850 imenovali »božič«. Ljudje so verovali, da mora na božično noč panj goreti celo noč, družina pa se je zbrala ob ognjišču in prepevala.

Panj je prisoten tudi v nežgani obliki kot klada, h kateri so hodili prisanjat uho in poslušat razna sporočila, ki naj bi se v naslednjem letu uresničila. Ta božični panj poznajo tudi pri drugih narodih v Jugoslaviji in se imenuje badnjak ali badnik; podobno ga imenujejo tudi v Beli krajini.

Prebujanje novega – z zelenjem

V zvezi s prebujanjem vsega novega, s čaranjem rodovitnosti in s podobnim je bilo okraševanje hiše z zelenjem, z jabolki, orehi in drugimi plodovi, z žitom, ki je na toplem vzkalilo in podobnim. Seveda imajo te starejše oblike svoje nadaljevanje z božičnim drevescem, ki je razmeroma mlada šega. Po nekem poročilu iz leta 1844 naj bi bil na Kranjskem še zelo nepoznan, pač pa so na veliko okraševali hiše z že omenjenim zelenjem in plodovi, pa tudi s slamnatim okrasjem in podobnim. Navada okraševanja z žitom, ki je vzkliko na toplem, je bila znana že pred tremi tisočletji na semitskem vzhodu.

Prva poročila o božičnih drevescih s svečkami pa imamo šele iz 2. pol. 17. stoletja in sicer iz Hannovra. Z okrasjem in darovi se drevesce pojavi v 18. stoletju

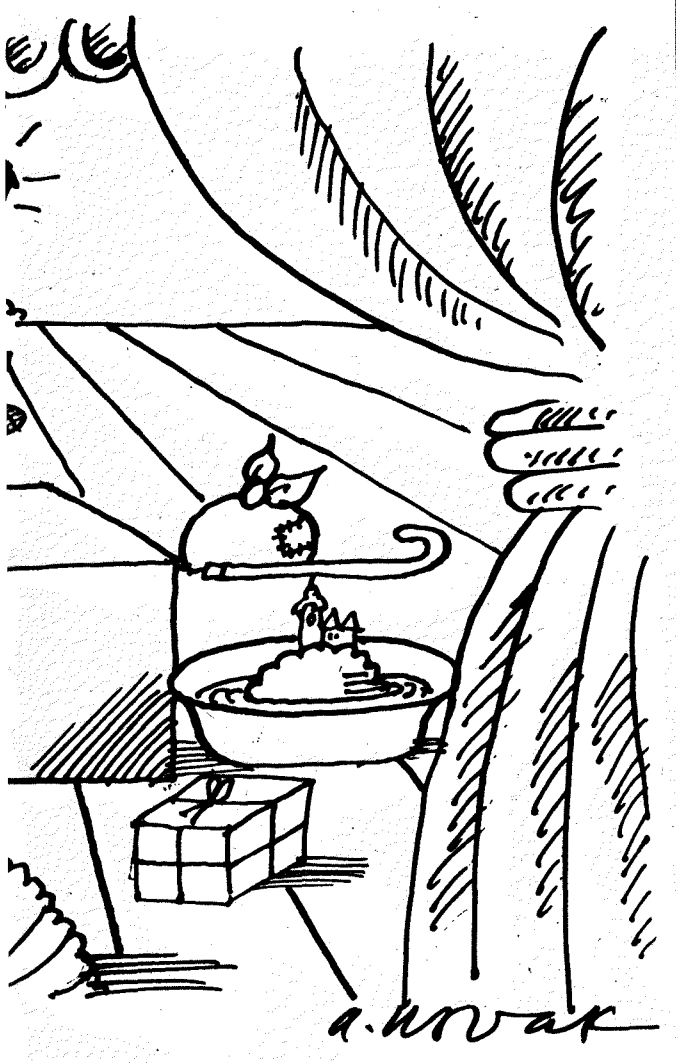
najprej v mestih, šele mnogo pozneje pa tudi na podeželju.

Pri nas pa je bilo novoletno-božično drevesce do 1. vojne skoraj neznano. Seveda pa je treba na tem mestu opozoriti, da smo pri nas zlasti po drugi svetovni vojni označevali božično drevesce kot izrazit import, kot nemško šego in podobno. Nihče ni podarjal, da smo novoletno jelko prevzeli od Rusov in da tako drevesce kot jelka predstavljata le sodobnejši obliki prastarih predstav o drevesu življenja. Navsezadnje pomeni drevesce tudi današnja oblika nekdanjega okraševanja hiše z zelenjem in s tem tudi nasledek nekdanjega čaranja rodovitnosti, ki pa ima danes popolnoma spremenjeno funkcionalno plat.

Lepota domačega ognjišča

V božično-novoletnem času veliko govorimo tudi o obdarovanjih najrazličnejših vrst in razsežnosti – od uradne in službene do družinske sfere. Pri nas je ta navada obdarovanja znana nekaj več kot 50 let, in sicer v meščanskih ali bolj – mestnih okoljih. Evropa in njeno germansko območje pozna obdarovanje že okrog 200 let. Veliko starejša pa je pri nas navada obdarovanja z orchi, lešniki, suhim sadjem, prazničnimi pogačami in podobnim, kar sega v pravadnino in se povezuje s kultom čaščenja prednikov. Pri tem moram še posebej poudariti, da je bila na Slovenskem božično-novoletnega obdarovanja deležna tudi živina. Današnje oblike obdarovanja segajo, kljub težkim časom, vedno bolj prek meja zdravega razuma. Od poslovnih daril do raznih drugih oblik pretiravanja v okviru družinskega okolja. Zato se zdi, da bo treba v bodoče celoten sklop novoletnih praznovanj graditi bolj v smislu starih izročil. Božično-novoletni čas naj bo v bodoče predvsem intimni družinski pogovor, srečanje vseh, ki se v sodobnem času pogosto nimajo več časa pogovoriti, kaj šele, da bi to počeli skupaj, za isto mizo, ob skupni jedi. Moč domačega ognjišča nikakor ne vodi v zapuščenost, ampak nosi v sebi številne ustvarjalne moči, kii jih bomo v naslednjem in še prihodnjih letih tako potrebn.

Dr. Janez Bogataj

Kaj tale dé razbrazdan cvet svinčeni?
Pač mitinge obljublja, štrajk na štrajk,
pohode v skupščino, vrtince hajk,
ki šovinistična jih gonja peni.

Nemočno, glej, ob skale mržnje plivka
roteči vir cekajevskih besed;
dejanj nikjer, v politikantsko jed
izcimi ta in ona se »prozivka«.

Če vojski v brk pošteno kaj zalučša,
te že obtoži KOS, da stezaš kljun
v državne tajne, žališ, si vohun,
specialno vojno nētiti da skušaš...

Iz bratske skupnosti v zlovoljno svaštvo
mar dalje bo spreminjal tok grožč
naróde naše? Mur ljubav bo preč,
mar Titov Testament bo žel sovraštvo?

Mar še Slovencem bodo v lastni hiši
krnili narodno oblast in moč,
pripravljali nam »dolgi nožev noč«,
usodo shirane ujete miši?

Zgled Borštnerja pové, da je zamrla
država pravna, da račune svaj
bo plačal še kateri Bogataj,
drug tožni Janše, Tasiča, Zavrla...

»Jok, brate!« nam poreči je pri priči,
ko jezik naš in narod suveren
žele utopiti v »zajedništva« glen
nesramni Švab – in razni drugi iči.

Do grla sega fondov nam potuha,
preveč ponižanj je, obrekovanj,
budžetov, jeder in obsednih stanj,
kar vse za nas v prestolnici se kuha.

Naposled se Silvester je preroški
za hip še v hramih sodnih pomudil:
prav kmalu veliki proces zavil
bo vrat poslednji kláduški kokoški.

Primerov kot Chicago ali Neum
ne bo razrešil zlepa kak senat;
tačas pa mafijóz, ubežni tat,
prepeval na Havajih bo tedeum.

Na Kosovu bo bolj eskpeditivno
justica policajem šla od rok;
Albanec v kehi gnil bo že ad hoc,
če s čela mu bo brati misel skrivno.

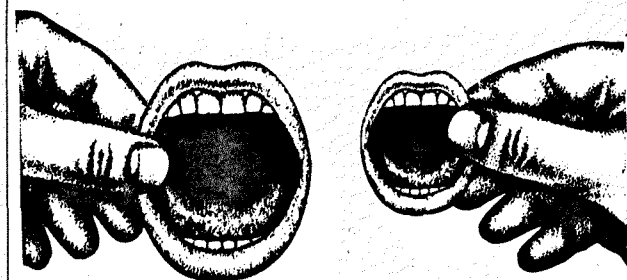
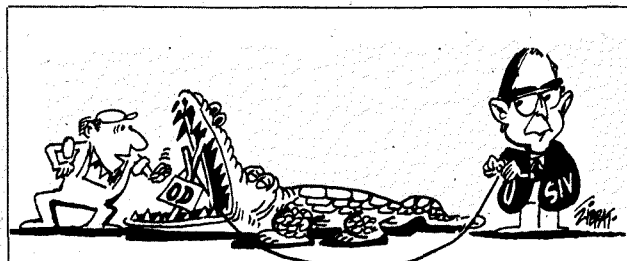
Ah, zdaj pa teje novoletni vraži
počasi reči moramo zapik.
Še prej izjavlja prerok – pogodnik:
Osvobodilna fronta bo na straži.

V bran Enobéjske slavne zapuščine
kot en mož spó katolik, komunist,
kmet, delavec, vojak in civilist;
pred vsemi gre iskrivi rod mladine.

Po svojem srcu, pameti in znanju
bo vsak od njih prostosti daroval,
najboljše, kar je v njem, od sebe dal
demokraciji, vztrajnemu iskanju.

Različna misel, vera, starost, stranka
ne bo zaprla skupne nam poti;
osebnost le napredek porodi,
kulture nove vrla bo poslanka!

Vizija ta – v otožni panorami –
edina jutrišnje jasni nebo,
podžiga vero vase, srčnost z njo,
Slovencem upanje v obstanek drami.

Zvone Kržišnik

Odlomek z »izleta« na Klek in v davnino

O čarovništvu na Slovenskem

Izpisano iz Zgodovinskega časopisa, 1988, številka 3

»... Na vrašanje, kako daleč nazaj sega na Slovenskem pojem čarovništva, danes še ne moremo dokončno odgovoriti. Poročila o čarovniških procesih imamo od 16. stoletja dalje. Pravzaprav poznamo že iz leta 1427 proces proti Veroniki Deseniški, ki ga je dal uprizoriti celjski grof Herman II., češ da je začarala njegovega sina, da jo je poročil in da je s pomočjo čarovniških veščin zastrupljanja tudi njemu, očetu, stregla po življenju. Vendar to še ni bil tipičen čarovniški proces kasnejše dobe. Obtoženka je bila pred celjskim mestnim sodiščem oproščena. Da je pa morala biti čarovništvo tudi že v tem času splošno znano, nam priča freska iz let 1460–1470 na fasadi cerkve v Crngrobu pri Škofji Loki, kjer sta uprizorjeni dve čaravnici, ki kuhata točo, ki že kar leti iz lonca. V kmečkem uporu leta 1515 so se konjiški kmetje pritoževali, »da izpušča jo gospodje tatove ali čaravnice za denar.«

Pojem čarovništva nastopa

tudi že v prvi slovenski tiskani knjigi, v katekizmu iz leta 1550, kjer imenuje Trubar katoliško obredje čarovnijo. Pojem čarovništva nastopa še v drugih delih slovenskih reformatorjev. V slovenski Cerkveni ordinari našteta Trubar med dolžnostmi svetne gosposke tudi zatiranje čarovništva. V Katekizmu iz leta 1575 Trubar čarovništvo večkrat omenja. Našteta ga med najhujšimi pregrehami. K čarovništvu še vedno prištevata katoliško obredje. Našteta pa tudi škodljiva dejanja, ki bi jih naj bile čaravnice in čarovniki zmožni: povzročanje neurij, grmenja, toče, povzročanje bolezni pri mladih in starih ljudeh in vedeževanje. Šiba tudi navade, ko se ljudje sami zatekajo po pomoč k čarovnikom in čaravnicam v različnih boleznih in drugih stiskah. Kot čaravnice omenja stare ženske.

Globoko zakoreninjenost vere v čaravnice in čarovništvo razbremo tudi iz umetnostne in knjižne produkcije 17. stoletja. Na stropu župnišča v Slovenskih Konjicah iz leta 1680 ima-

mo sliko ženske, ki jaha ježa; nekateri umetnostni zgodovinarji jo razlagajo kot čarovnico.

Kranjski polihistor J. W. Valvasor v Theatru Mortis humanae tripartitum (Schau des Menschlichen Todts in drey Theil) v tretjem delu Poenas Damnatorum continens (Der Verdambten Hollen = Peyn vorstellend), ki je bilo natisnjeno v Salzburgu 1682. leta, predstavlja čarovnico, ki začneja peklenski ples. Satiru podoben vrage jo tovari v peklensko brezno. Je prva v vrsti najhujših grešnikov, ki jih hudiči mučijo: preklinjevalca, skrunitelja praznikov, razbojnika, prešušnika, tatu, nečistnika in drugih. Slika je pospremljena z besedilom hudiča čaravnici: »Ja, dovolj si se klatila v največjih višavah, zdaj pa popeljal te bom prav v sredino pekla. Tako plačilo ti gre za tvoje hudobno početje. Da, po takih poteh takle spodobi se mir.« Čarovnica pa mu odgovarja: »Joj mi, nesrečni, koliko solz bo namesto veselja! Preje brezmejna prostost, zdaj pa v ječi gorje!«

Proučiti in pritegniti bo potrebno še politične in gospodarske faktorje, ki so vplivali na množične čarovniške procese na Kranjskem po letu 1690. Možno pa je, da je svoje doprinesel tudi kulturni faktor. Leta 1689 je izšlo Valvasorjevo monumentalno delo Slava vojvodine Kranjske. Sam Valvasor je bil glede nekaterih točk, ki so bile bistvene pri množičnih čarovniških procesih, za tisti čas nadpovprečno pogumno skeptičen. Predvsem je zavračal prepričanje, da čaravnice letajo na shode. Razlagal je, da jim povzročajo občutke letenja. Menil je, da tudi sodniki preveč lahkomično sprejemajo prepričanje o letenju čaravnic. Tudi glede tega je ostal zvest lastnemu prepričanju, da zmora narava veliko več kot lahko človek dojamemo, in da zato ni potrebno imeti vsega, česar ne razumemo, za nadnaravno. V zvezi s prepričanjem o letu čaravnic je zato kritično predložil sodnikom, da morajo le opazovati in razsoditi, kaj narava sama zmoro in kako se to dogaja. »Goto-vo ni dovolj, če nekdo bere do-brega jurista ali celo Delria, poznati in razumeti mora tudi druge eksperience in avtorje.« Dvomil je tudi v torturo, ki služi sodnikom kot sredstvo za spoznanje resnice, saj piše: »Številni

sodniki hočejo izsiliti resnico z mučenjem, vendar ni nič bolj varljivega kot je tortura.« Ni pa dvomil v možnost sklenitve pakta s hudičem. Nasprotno je Valvasorjev jezikovni redaktor Francisci, ki je bil doma iz Nemčije in ki je tudi sam izdal več knjig proti čarovnicam, zabelil tudi Valvasorjevo delo s številnimi coprnikiškimi zgodbami. K temu je leta 1668 izšlo v Gradcu še Beckmanovo pravno delo, ki je prav tako gradilo na veri v čarovništvo.

Čas do srede sedemnajstega stoletja bi za slovensko ozemlje lahko označili kot čas posameznih čarovniških procesov. Vrhunec je čarovniška blodnja dosegla v drugi polovici 17. stoletja in v prvem desetletju osemnajstega stoletja, ko so obtožene množično sežigali. Procesi so trajali še celo prvo polovico osemnajstega stoletja, čeprav vsaj po letu 1720 niso več sežigali.

Osnovo pri čarovniških procesih je vedno predstavljalo škodljivo čarovništvo: povzročanje toče, predvsem v vinogradih, neurij, pozeb, škodovanja živini in ljudem, preprečevanje rasti posevkov. Obtoževali so jih, da pobirajo v podobi vran posejano pšenico s polj. Ob tem pa so bile obtožene, da izdeluje-

jo maže za letenje. Pri izdelovanju maž niso našte nobene naravne sestavine ali zelišča, temveč se v zapisnikih omenjajo kot sestavina le otroška srca in posvečene hostije. Vendar nam Valvasor našteta tudi zelišča, ki so veljala kot čarovniška: petoprstnik (petaphylon), pasje zelje, potočnik, kolmez, zelena, volčji koren in praprot (filix). Pri delanju toče so bile največkrat obtožene, da pri tem uporabljajo pepel peplnične srede (Quatemberasche). Redno so bile obtožene odpada od krščanske vere, podpisovanja pakta s hudičem z lastno krvjo in spolnega občevarjanja s hudičem. V dveh primerih sta obtoženki po mirni poti priznali, da sta zdravili z zelišči. Ena je trdila, da je zdravila samo tako, kot se je naučila od pokojnega župnika. Na mučilih sta priznali še vse ostalo. Svojestveno sliko daje čarovniški proces na gospodstvu Pobrežje (Freithurn) leta 1694. Sežgane so bile tri ženske, ki so bile obtožene čarovništva in zastrupitve grofice Purgstala, ki je umrla. Obtoženkam so izsilili še priznanje, da so se s hudičev pomočjo hotele rešiti gospode, ker bi sicer gospoda spravila s poti njih čaravnice...

Kam gre psihiatrija

Za zaščito norosti

Prebirajoč gradivo odbora za zaščito norosti in Hrastovski anale za leto 1987, sem se nemudoma spomnila Jančarjevega Briljantnega valčka, kajti vprašanja meje med zdravjem in norostjo še vse od razvpitih dni Sigmunda Freuda pa do danes niso resneje stopila v našo zavest. Kadar nenadoma, »iz čistega miru« v mirnem stanovanjskem bloku, mirne četrti mirnega mesta nekdo skoči skozi okno, steče nag na cesto ali pa grozi bližnjim s fizičnimi napadi, se za hip zdrzemo in običajno zamahnemo z roko: »Revež, zmešalo se mu je« ... Od tod pa do psihiatrovih posvetovalnic in naprej do psihiatričnih klinik ter še dlje, za de-

bele zidove (običajno grajskih) poslopij, pa so skrivna pota, ki jih družine »norih« skrbno prikrivajo pred drugimi, saj delčki »norosti«, če pride zadeva na dan, radi padejo tudi po njih ... To je še ena tem, ki, kakor varovanje človekovega okolja, (ali pa kot sam najbi-stvenejši del človeške ekologije) ostaja na robovih tabuiziranja.

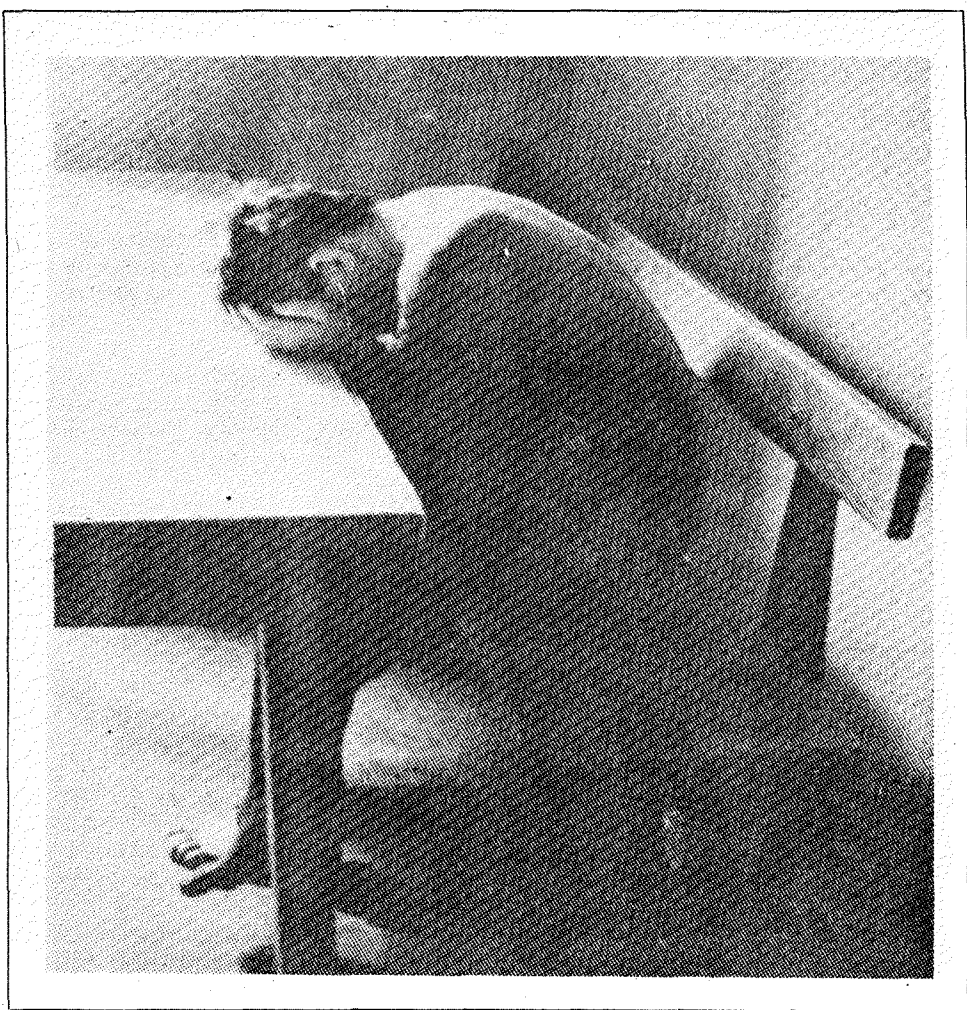
Za kaj torej gre?

Pri republiški konferenci Zveze socialistične mladine so ustanovili odbor za družbeno zaščito norosti, za svoje delovanje pa so si pripravili program aktivnosti. Ideja se je izoblikovala na mednarodnem ta-

boru Hrastovec '88, izšla pa je iz izkušnje na taboru sodelujočih. Kajti, kakor je delovanju odbora na pot zapisal Vito Flaker, Hrastovec je zadnje psihiatrično zatočišče, takorekoč »odlagališče« za tiste, ki jih družba in znanost spoznata za nore in nad katerimi je družba dvignila roke. Mladi raziskovalci so se torej znašli na tej zadnji človeški postaji, ki ni in vendarle je grob. Trideset prostovoljcev, pol iz Slovenije in pol iz tujine, se je na taboru dotaknilo izkušnje pogleda v življenje v zaprti ustanovi in skušalo s svojo prisotnostjo varovancem razbiti železno monotonijo njihovega bivanja, hkrati pa so skušali najti stik in sogovornike tudi z osebjem, ki tam dela.

Mladi so hoteli družbo opozoriti na problem Hrastovca, ne le nanj kot konkretno ustanovo, ampak kot na problem urejanja »vseh naših Hrastovcev«. Skupina je ob spoznanju o ujetosti tamkajšnjega položaja v logiko institucionalnega označevanja z nezmožnostjo spreminjanja položaja delavcev in njihovih varovancev sklenila, da bo začela širšo družbeno akcijo in ustanovila telo, ki bi preseglo zgolj krajše konkretne akcije v omenjenem zavodu.

Uvodne besede ob ustanovitvi odbora pojasnjujejo tudi zraz »za zaščito norosti«. Kajti, so menili mladi, sami niso strokovnjaki s področja psihiatrije in tudi ne bolniki, kljub temu pa nočejo pristajati na individualizacijo norosti in njeno institucionalno omejevanje (pa tudi označevanje). Mladi so sicer zabeležili, da se njihovo početje utegne zdeti paradoksalno – v času, ko njihova matična

organizacija kliče k razumu; zato pa so dodali, da norost ni skregana s pametjo. Hoteli so le doseči, da bi se poleg ozko specializiranih in zadolženih delavcev tudi širša družba začela zanimati za ljudi, ki so na ta ali oni način po zdravstvenih in družbenih merilih stopili prek roba zdrave pameti. Mladi govorijo o demokratizaciji pomoči ljudem v duševni stiski, da bo postala čimbolj javna in tudi dostopna kritiki ...

Odbor so si zamislili kot obliko početja, kjer bi se združevali tako uporabniki psia-

tričnih uslug kot tudi psihiatrični delavci, strokovnjaki z drugih področij in laiki.

»Zaenkrat«, pravijo, »smo skupina aktivistov, ki smo ostali po Hrastovcu znanci in prijatelji.« Prizadevali pa si bodo ta krog razširiti z vsemi, ki jih to zanima in bi bili radi poleg.

Značilno za nove odbornike je tudi razmišljanje Darje Zavolavšek, ki je med drugim zapisala o problemih demokratične psihiatrije kot vidika človeške ekologije tudi tole: »Človek je znotraj medicinskega modela prepoznal kot bolezen

sama, njegova dejanja pa kot njen znak. Če se je današnja psihiatrija v svetu že močno odmaknila od politike azilarne psihiatrije in segregacijskega modela zdravljenja, pa psihiatrični sistem v Sloveniji še vedno verjame terapevtskim učinkom socialne izolacije ... ker zahteva po ekologizaciji družbe ni le zahteva po drugačnem razmerju med naravo in človekom, temveč tudi zahteva, da se človekovo naravo znova uzre v njeni celoti in ne le v njeni enostranosti razumne narave ...«

Manifest odbora

Norost je vsesplošna civilizacijska dobrina in vendar je potiskana na družbeni rob. Psihiatrija je le ena izmed oblik zatiranja norosti. Najdemo jo dobro spravljeno tudi v drugih mrtvih rokavih družbe – v zaporih, podzemlju, vzgojnih in prevzgojnih ustanovah.

Zaskrbljeni smo nad usodo duševnih bolnikov kot žrtev boja za prevlado razuma. Zato bomo opozarjali na nevdržnost razmer v psihiatričnih ustanovah, na nepravilnosti njihovega delovanja in na nezaščitenost njihovih varovancev, smo za pravno enakost, korektnost in zaščitenost tistih, ki jih zagrabi kolesje psihiatričnega stroja.

Smo proti vsem oblikam normalizacije, zapiranja, discipliniranja in kaznovanja norosti. Zaskrbljeni smo nad dejstvom, da se norost obravnava predvsem znotraj medicinskega modela. Zavzemamo se za mnogovrstnejšo in večdimenzionalno obravnavo norosti, ki vključuje antropološke, kulturne, sociološke in socialne vidike duševne bolezni.

Sedanji gospodarski trenutek grozi, da bo skrb za duševno prizadete in pomoč ljudem v duševni stiski močno okrnjena. Bojimo se, da bodo prizadeti še bolj prizadeti in potisnjeni čez družbeni rob. Smo za temeljit razmislek o delu psihiatričnih služb in vseh ustanov, ki se s to problematiko ukvarjajo.

Taborniki, taborništvo

Osemdeset let je minilo odkar obstaja svetovna taborniška (skavtska) organizacija, katere ustanovitelji smo bili tudi Jugoslavlani. Od leta 1951 dalje nismo več člani svetovnega skavtskega gibanja. Imamo pa od tedaj dalje svojo, slovensko, od leta 1953 naprej pa tudi jugoslovansko organizacijo. Vsa ta povojna leta se je organizacija v Jugoslaviji razvijala skladno z okljem, v katerem so delovale posamezne enote-odredi.

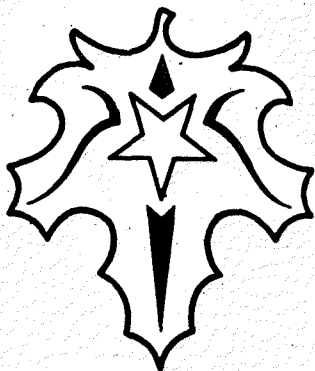
Zaradi usklajevanja pogledov na konkretno delo in odnose v družbeni skupnosti se predstavniki vseh republiških in zveznih taborniških vodstev vsako leto zberejo na posvetovanju. Letošnjo jesen je vso taborniško Jugoslavijo gostila Postojna. Izredno dinamične družbene spremembe so nedvomno vplivale tudi na delo v taborniški organizaciji. Informacije so pogosto popačene in dvomljivo posredovane širši javnosti; takšne slabše informacije hitro naredijo zgago – in že se ustvarja slabo politično ozračje. To pa vpliva na medsebojne odnose. O tem so se delegati iz raznih krajev Jugoslavije precej pogovarjali in ugotovili, da je takih izmenjav informacij premalo.

O tako imenovanem sloven-

skem sindromu, o slovenskih upornikih ... slovenski mladini, ki želi nekaj novega, za kar ostala Jugoslavija še ni povsem pripravljena, piše velik del jugoslovanskega tiska. Morda je premalo tolmačenj, za kaj gre. Gre za drugačen, za večino nov, demokratičen proces v naši družbi, ki žal caplja za razvitim svetom. In če se hočemo pridružiti razvitemu severu, bomo morali čimprej preseči zastarela gledanja na razvoj.

Ekološko vprašanje

V razvitem svetu, pa tudi v Sloveniji in v slovenskih taborniških vrstah že vrsto let organizirano delujejo ekološke skupine. Taborniki so ustanovili ekološke izvidnice, ki so se resno

lotile popisovanje odlagališč v Sloveniji. Pri tej obsežni akciji sodelujejo še RK ZSMS, RK SZDL ter Republiški komite za varstvo okolja in urejanje prostora. Seveda to ni edina akcija ekologov-tabornikov. Redno se oglašajo v taborniški reviji Tabor. Za naslednje leto pripravljajo izid priročnika za popisovanje odlagališč. Pripravljajo območne tečaje za ekološke izvidnike. Na ekološkem taboru v Bohinju se bodo podrobneje seznanili s stanjem v Triglavskem narodnem parku.

O čistem okolju je bilo prelitega že veliko grenkega črnila, izrečenih veliko resnih opozorilnih besed. Nekaterih se nič ne prime, narava pa odмира. Slovenija je na tretjem mestu po onesnaženosti v Evropi. Taborniki so se zavzeto lotili neprijetne naloge, ki jo nameravajo z vso vztrajnostjo izpeljati do konca.

Ljubiteljstvo-profesionalizem

Taborniške enote so del društva in družbenih organizacij,

v katere se združujejo občani in delovni ljudje zaradi zadovoljevanja posebnih interesov. Taborniška organizacija je vzgojna.

Otroku in mladincu daje dodatno vzgojo, k temu, kar mu dajeta dom in šola. Vodniki zbirajo okrog sebe sedem, deset, petnajst ... otrok, mladincev. Vodijo jih v naravo, na zimovanja, potovanja, izlete, na taborenja, po domovini in v tujini. Vodnik odgovarja za celotno delo svojega voda, v katerem ima vsakdo nalogo, ki jo mora do dogovorjenega roka izpolniti. Vodnik je pedagog, pogosto mati in oče otroku, ki dobrega vodnika posluša in mu sledi. Toda ta vodnik mora, žal, brezplačno bdeti nad svojimi varovanci: sam pogosto plača tabornino, potne stroške potovanja in vse drugo. V večini društev strokovnjaki prejmejo vsaj materialno odškodnino za svoje delo. Vsak vodnik v koloniji, denimo, prejme plačilo. V taborniških odredih, vsaj v večini prime-

rov, odškodnin ni. Vse je brezplačno, zato tudi odredi vsako leto ponujajo najcenejša zimovanja in taborenja. Vendar ni kvaliteta zavoljo tega nič manjša. Nasprotno! Vsak udeleženec zimovanja ali taborenja in podobne akcije osvoji načrtovan obseg znanja in prejme za tako osvojen del programa v organizaciji tudi ustrezno priznanje. Gre torej za dilemo: plačilo da ali plačilo ne! Pa tudi množičnost da ali ne. Gre namreč tudi za kvaliteto. To je sicer stara dilema v začaranem krogu, ki je ni še nihče presegel.

Sodobno ali klasično taborništvo

Tudi posamezniki v organizaciji razmišljajo o sodobnem na eni in klasičnem taborništvu na drugi strani. O tem, kaj je eno in kaj je drugo, obstajajo različna prepričanja. Konferenca in posveti v vrstah ZTS so nakazali precej razmišljanj, rešitev pa še ne. Zato čaka republiško »ideološko« vodstvo odgovorna nalo-

ga: nakazati smeri razvoja taborništva pri nas. Precej žgočih tem so nakazali inštruktorji ZTS na seminarju te dni na Igu. Velja omeniti močan pritisk mladih, ki zahtevajo korenite spremembe. Organizaciji očitajo, da je razvojno zaspala, tako kot so zaspali svetovni skavti, ki še vedno častijo iste cilje, kot pred osemdesetimi leti. Še sreča, da otroke in mladino združuje narava, v kateri pa se morata znati tako svetovni skavt kot jugoslovanski tabornik.

Širša družbena skupnost je zadoščila tudi taborniške navdušenec, da se strnejo in krenejo po vsa malce sodobnejših poteh v naravo, upoštevajoč vse aktualne spremembe pri nas. Kajti, naj bodo razmere še tako težke in nenaklonjene društvom bodo dejavne enote že znale prisluhniti članstvu. Kdor tega ne bo zmož, se bo moral umakniti in svojo funkcionalno mesto v organizaciji odstopiti drugim. Po srcu mlajšim.

Tone Simončič

Reševalcem nagradnih križank

Na razpis nagradne križanke KIP iz Ljubljane in DROGA iz Portoroža smo prejeli veliko pravih rešitev. Žreb je določil, da bodo knjižne nagrade iz programa Založbe Borec prejeli sledeči reševalci:

Za križanko KIP: Marija Šavli, Bavdkova 37, 64000 Kranj, Franc Cink, Sprajčeva 7, 63310 Zalec, Boris Borovina, Ljubljanska 9, 66230 Postojna.

Za križanko DROGA: Jožefa Juršič, Jakopičeva 13, 61241 Kamnik, Zofija Žagar, Klanska 3, 61215 Medvode, Jože Bešter, Kovačičeva 8, 64000 Kranj.

Pravilni rešitvi križank na sta:

KRIŽANKA KIP

Vodoravno: PL, Co, omračenka, oklepaj, Roosevelt, priveza, tao, Stranje, tanker, Stolz, AA, nunka, Saar, Alpina, repinčelj, BK, kal, iritis, Igljenčan, oči, kavalir, litanije, impala, Atc, EJ, Verd, Storm, nota-

cija, siže, tendenca, kitenje, bar, altana, klot, Kjeld, ing., rja, pleza, terciar, žep, Rapallo, Maruška, son-da, Ant, Arsen, črv, prior, vdovec, Onon, Ika, Rad-milo, nitkar, Einar, Ati, Sepe, koordinata, vamp, nimbus, Gizela, EC, Arno, Aspen, Onič, lina, Ilir, inje, soda, crka, kost, rtač, AK, Ihan.

KRIŽANKA DROGA

Vodoravno: PZ, oval, prvenstvo, Zeta, realiteta, Dzeržinsk, Alek, RD, sipa, aeroplan, Aar, Letonci, Aare, vmešavanje, ovnič, lokev, Dev, zadek, JR, rovar, Iran, LE, SD, lej, psiha, tulje, Trdina, atol, Njogoš, teorba, listek, Osp, Elgar, HI, lancetot, ime, klapa, Andi, his, eksil, Sap, ovdovlost, Mitja, Amon, Bacz, Maltežan, čarodejka, Ive, rotor, artritis, grm, vatcl, Nioba, Ogri, Kun, Emir, srenja, slačenje, koča, orangutan, cink, Anka, Ž. T., aorist, ona, Tab.

Nagrajencem čestitamo.

Knjižne nagrade bodo prejeli po pošti.

JAVOR

LESNA INDUSTRIJA PIVKA

Na Koroškem, v Celovcu, na slovenski gimnaziji

Vraščanje v dva svetova

Napačno bi bilo, če bi kdo mislil, da je Slovenska gimnazija v Celovcu vključena samo med svoje zidove. Saj tam vendar živi mladost; in mladost ne pozna meja.

V letošnjem juniju, ob koncu prejšnjega šolskega leta, je slovenska gimnazijska mladina že tridesetih stopila na pevski in recitacijski oder v Domu sindikatov v Celovcu, da je slovenski in širši koroški javnosti predstavila dosežke svoje glasbene in likovne vzgoje, do izraza pa so prišli tudi literarna beseda in vse drugo, kar dijakom daje ta šola.

Takšna šolska akademija, kot jo poimenujejo, je odsev življenjske volje in optimizma šolske skupnosti. Vsakokratna predstavitev, iz leta v leto, je kamenček v mozaiku skupnih šolskih prizadevanj za slovensko kulturo in za kulturo dialoga v deželi.

Letos so v gimnazijski akademiji sodelovali tudi Selani. Slovenska gimnazija namreč že nekaj let navezuje stike z različnimi kulturnimi društvi na podeželju, prepričana, da lahko edinole živa in nepretrgana vez s kulturnim

utripom podeželja zagotovi nadaljnjo rast te osrednje pedagoške ustanove. In ker so se v lanskem šolskem letu pobratili s Katoliško-prosvetnim društvom Planina iz Sel, so jim pač Selani tudi ob akademiji podali roko.

Sele imajo s Slovensko gimnazijo veliko skupnega, saj se zdi, da je vsak drugi dijak, ki ga srečaš, Selan. Prva leta so gimnazijci zahajali celo na smučarske tečaje v Sele. Selsko KPD Planina je ob 85-letnici organizirane kulturne dejavnosti sprejelo pobratenje s Slovensko gimnazijo kot darilo za ta jubilej.

»Stari zapisniki kažejo, s kakšno zavzetostjo so se naši predniki trudili za obstoj in ohranitev slovenstva v Selah,« bi vam povedal predsednik društva Marjan Olip. »Geslo Za vero, vedo in materno besedo – so si kot vodilo izbrali ustanovitelji društva. Zato smo res veseli vseh zavednih mladih izobražencev, ki se vrnejo v svoja rodna gnezda, da nosijo kulturno dejavnost v naših podeželskih krajih. Garaško je bilo in je delo kulturnikov vse do današnjih dni. Zavedamo se, da je prav kultura tisto, česar nam nihče ne more

vzeti. Ustvarjati moramo sami. Res, to je zahtevno opravilo, a nas plemeniti, nas dela bolj človeške in tudi bolj odporne proti raznarodovanju. Nam mar današnji čas ne narekuje, da napremo vse sile, se otresemo pasivnosti, malodušja, malomarnosti?!

Letos je Slovenska gimnazija navezala tesnejši stik tudi z društvom iz Škocjana, ki nosi ime Vinka Poljanca, prve žrtve fašizma na avstrijskem Koroškem. Božično drevo, ki jim ga je društvo podarilo v tem adventnem času, krasi gimnazijsko avlo.

Toda akademija in povezovanje z društvi nista vse. Gimnazija se ne odmika od svojega načela, da velja stopati roko v roki v obeh kulturnih svetovih – slovenskem in nemškem. Zato se povezuje z različnimi avstrijskimi nemškimi šolami. Zanimanje za takšna srečanja je zelo veliko in obojestransko, saj se dijaki (spoznavanje zanje v tem ali onem jeziku res ni problem!) na

njih spoznavajo, se pogovarjajo, načrtujejo probleme in iščejo rešitve. Tako so družno pripravljali projekte o manjšinah. Skupaj nastopajo tudi ob 10. decembru, dnevu človekovih pravic.

Zelo priljubljena je med dijaki Kontaktna leča, nekakšen mladinski festival, na katerem razgrnejo svojo samoiniciativnost. Za njimi je že osem takšnih predstavitev. Gre za dvojezično kulturno prireditev, na kateri se skozi ves teden v obliki alternativnega šolskega programa, ki ga

skupaj pripravijo slovenski in nemški gimnazijci, vrstijo literarno branje, filmi, glasbene prireditve, razstave in podobno.

»Smo daleč od tega, da bi bili popolni,« meni dijakinja Tamara Kapus, »moram pa reči, da se je trud splačal. Ne samo zato, ker smo se pri teh za nas mlade kar malce tveganih akcijah (saj znašajo stroški za Kontaktno lečo 88 približno sto tisoč avstrijskih šilingov) marsikaj naučili, ampak tudi zato, ker smo spoznali veliko zanimivih ljudi in našli med

njimi veliko prijateljev. In prav to je cilj Kontaktna leče: da se ljudje spoznavajo in sklenejo prijateljstvo, da pridejo v stik s slovensko oziroma nemško kulturo in da se prek kulture sporazumevajo.«

V ušesih mi še žubori izvirna podjunščina, rožanščina, ziljščina... mehak in vabljev domač jezik. Izrečena beseda, ki zveni kot povabilo. Kdaj spet pridete? Ne vem kdaj, a vem, da še pridem. Morda kmalu...

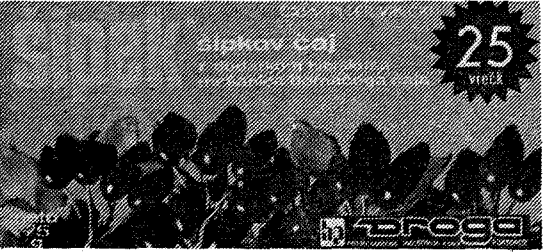
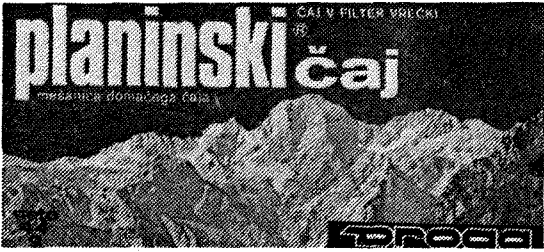
Živa Drole

Kongres dijakov

Celovski dijaki so prišli do besede. Šolska organizacija UHS (Union Höherer Schüler) je namreč priredila dijaški kongres v mestni hiši v Celovcu, na katerem naj bi tudi dijaki rekli kakšno k pripravljajoči se šolski reformi.

»Spoznali smo veliko novih vidikov za našo 'idealno šolo',« pravi eden od gimnazijcev – Bojan Wakounig. Med bistvenimi spoznanji so: več stika med dijaki in profesorji, aktivnejše sodelovanje dijakov pri pouku, njihovo soodločanje pri raznih odločitvah, manjši razredi kot pogoj za boljši uspeh, popoldanska srečanja med profesorji in dijaki, da bi se lahko pogovarjali o raznih problemih, in verjetno najbolj zanimiva zamisel, da bi dijaki lahko sami izvolili svojega ministra za pouk.«

KRIŽANKA ZA RAZVEDRILO

PITOK RENA PRI STRASBOURGU		SKLAD. SIBELIUS	IGRALKA BANCROFT	SREČNO 1989	OKOSTJE	RASTLIN. BODICA	OSTRO DIŠEC PLIN	TUJE Ž. IME	DEČEK, KI POJE ALT	SRBOHRV. IN NAŠA CRKA
REKA V SRBIJI, PRITOK DRINE		PESEM, SPEV		ŽELEZN. KRIŽIŠČE PRI KRUSVCU						
MRENICA, MEMBRANA		GOZDNA ŽIVAL Z ROGOVJEM		VOLAN MOČ, CVRSTOST						
ČEŠKI PEVEC (KAREL)		VKLJUČENOST V KLUB LILI NOVI								SKLAD. DELIBES
ARGON		GERMAN. SKRATJE STROK. ZA ARABSKI J.	AM. IGR. (PATRICIA) FILIPIN. VULKAN		ARMSTRONG NEUGODNO RAZPOLOŽ. OSEBA					
AVTOR VINKO KORENT	IVAN PREGELJ MESTO V ITALJI	PISATELJ ISTRATI	TALNA VODA	FR. FIZIK IN MATEM. (ANDRE MARIE)	INDUSTR. MESTO NA FINSKEM	SELEN ČEŠKI ORSALEC (ONDREJ)				
VEČJI ŠOP POVEZANE SLAME	ORANJE		LOTA-RINSKI KRALJ	VISEČA ŽIVALSKA USTNICA	LUKA V JUŽNI ITALJI DEDIČ					
ŠP. PIŠEC IZ 18. ST. (JOSE FRANCISCO DE)	ZORANA ZEMLJA		PISATELJ MANN	FR. KOMIK (JACQUES)	SKAND. M. IME RASIST SMITH		RADIKAL IZ OGLJ. IN VODIKA		PODATKI, DEJSTVA O ČEM	
SESTAVINA SVETILNEGA PLINA	NEKD. UGANDSKI POLITIK (MILTON)		NEMŠKI MEŠCAN. FILOZOF (GEORG)		SERVIETA IZVIR	NEKD. DOLŽIN. MERA KOVANJE				
ZOLAJEV ROMAN	KRAJ NA AVSTRIJ. KOROŠKEM PEČ				ZBIRANJE PODATKOV O ČEM					
TOPEL VETER OB EKVA-TORJU			NASLOV NEKD. FR. KRALJEV			ORODJE IZ MLAJŠE KAMENE DOBE				
RISBA TONE KROVNIK	LONDON-SKA GALERIJA	STAREJŠI PETRO-VIČEV FILM	VOJAŠKI VOZ PRATEŽ			DROGA PORTOROŽ	ŽELEZNI DEL KONJSKE UZDE			

Naše partizanske matere z Brkinov

Prav je in upravičeno, da se v teh burnih dneh spomnimo tudi naših še živčih in seveda tudi umrlih partizanskih mater s Pregarja v Brkinih. Te so v zadnjih treh mesecih praznovalle svoje visoke življenjske jubileje: tri 91., dve 92. in ena 93. rojstni dan, 7. decembra letos pa smo se poslovlili od Antonije Butinar. Zaslužijo, da jim posvetimo ta spominski zapis, saj so si s svojimi dolgoletnimi družini in družbi koristnimi prizadevanji zaslužile našo pozornost. Hvaležni smo jim še za med obema vojnoma tako prizadevnim delom na polju, pri vzreji živine, gospodinjstvu, ko je primanjkovalo najosnovnejših življenjskih potrebščin; še najbolj pa so se naše slavljenke izkazale z vzgojo in šolanjem otrok v slovenskem, narodno zavrednem protifašističnem duhu.

Predvojno narodno obrambno prizadevanje naših staršev, zlasti mater, pa je bi-

lo le priprava za oborožen obračun s fašističnimi okupatorji, v katerem so žene in matere prevzele v odborih OF in drugih organizacijah, nemalokrat pa tudi v četah in bataljonih zelo odgovorne dolžnosti, zbirale so živila, zdravila, denar, opremo in druga sredstva, potrebna partizanski vojski v njenem junáškem protifašističnem boju. Izredno pomembno je bilo delovanje žensk, pri obveščevalni službi in zdravljenju ranjencev ter njihovem prikri- vanju pred sovražniki in njihovimi ogledniki.

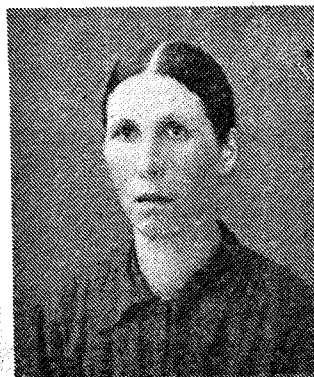
Brkinskim materam pa ne gre le velika zasluga za medvojno in predvojno prizadevanje, temveč tudi za njihovo sodelovanje v uspešno izvedeni povojni obnovi in graditvi naselij. Prav brkinske vasi so bile najbolj prizadete (izmed 62 jih je bilo 29 v celoti ali delno požganih), poleg tega se je že pri obnovi zaradi slabih poti in težavnih prevozov ter drugih razlogov

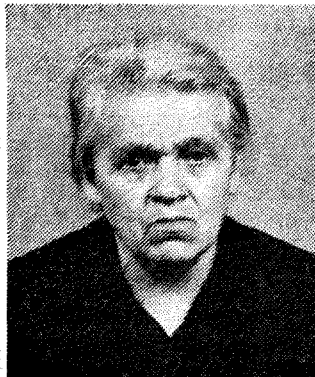
Marija Butinar – Mesnarjeva, rojena 2. 11. 1895, mati štirih otrok, vključena v NOB z vso družino že pred kapitulacijo Italije (8. 9. 1943), izgubila moža – zidarja, ki so ga nacisti ubili v Mauthausnu, sin Jože, roj. 1926, pa je bil borec NOV. Nacisti so jim 18. 5. 1944 zažgali hišo.

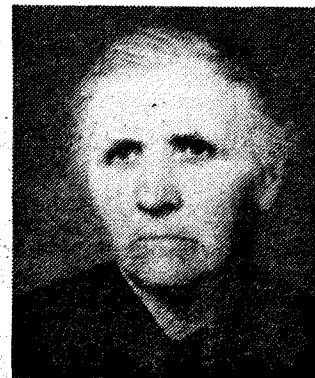
Ivanka Frank – Jakulinova, roj. 17. 12. 1897, mati treh otrok, sodelovala s člani družine v NOB že pred kapitulacijo Italije. Sin Karlo bil organizator mladine in komandir kurirske karavle in je zaradi ran umrl po vojni. Hčerka Nada pa je v 22 letu starosti 1945 umrla zaradi obolenosti za tifusom.

Antonija Butinar – Petrovčeva, roj. 23. 10. 1896 (umrla 7. 12. 1988), mati 11 otrok, vključena v NOB že pred kapitulacijo Italije, izgubila moža, ki so ga nacisti ubili v Mauthausnu. Trije sinovi so bili borci NOV, manj kot 20-letni sin Franc je oslepel pri vžigu letala in mlad umrl, hčerke in ostali člani družine so sodelovali z NOV. Nacisti in fašisti so jim požgali domačijo.

Ivanka Dekleva – Cipinarjeva iz Postvice pod Pregarjem, mati treh otrok, sodelovala v NOB od 1941. leta, izgubila sina Mirka kot borca NOV v boju pri Splitu.

Urša Bubnič – Špilarjeva, rojena 18. 11. 1897, mati štirih otrok, pa je s hčerkami sodelovala že pred kapitulacijo Italije. Nacisti so jim požgali hišo.

odročne vasi zapostavljalo. Poleg tukaj imenovanih je bilo partizanskih mater na Brkinih še veliko. Njihova ime na so v našem spominu zbledela, čeprav so v prizadevnosti in upornem boju prekosile tudi svoje moške vrstnike. Marsikateri so tudi preživele.

Zato najstarejšim pregarškim partizanskim mamam čestitamo k njihovim visokim življenjskim jubilejem in jim želimo še mnogo srečnih in zdravja polnih let ter življenjske vedrine v krogu njihovih najdražjih.

Maks Zadnik

Spomini Ivana Rižnarja

Nezarasle rane

Bil sem borec Tretje brigade v 13. primorsko-goranski udarni diviziji. Naša brigada je operirala največ v Gorskem Kotaru, Velebitu in Hrvaškem Primorju in to od Reke do Jurjeva pri Senju.

Prvič ranjen

Dne 12. septembra leta 1944 sem bil prvič ranjen nad vasjo Bribir – nekje nad Novim Vinodolom in Crikvenico. Trajalo je kar dva dni, preden so nas, ranjence, prepeljali na osvobodeno ozemlje, in sicer v gorski Kotar v vas Turki, čisto pri reki Kolpi na hrvaški strani. V mojem telesu je bilo 12 drobcov nemških ročnih bomb, nekaj manjših in nekaj večjih. Največji je bil v desnem delu prsi in je segel do pljuč, kar mi je močno oviralo dihanje.

Bolnišnica je bila v osnovni šoli in, ko so nas pripeljali tja, so bile moje rane že močno otečene in boleče. Prišel je starejši zdravnik dr. Franjo Medanič in mi rekel: »E, moj junače, znam da ču biti to veliki bolovi, a ne mogu ti dati narkoze, jer je nema, a nema ni rakije da te opijem. Moraš se izdržati, da ti izvadim ove špliter u živo.« In že sem bil na operacijski mizi.

Ta »operacijska miza« je bila čisto navadna, malo širša klop, na katero so bili pritrjeni nekakšni jermeni, da so ti zvezali roke in noge. In tako je začel dr. Medanič s sestro Soko vleči iz teh nabreklih bolečih ran tujke. Od bolečin sta pot in voda kar lila iz mene.

V bolnišnici sem bil kakšen mesec in rane so se mi kar hitro celile, razen tiste na prsih. Toda, jaz sem vsak dan nadlegoval zdravnika, naj me odpusti iz bolnišnice. Mislim, da je bil ravno 20. oktober, ko mi je zdravnik rekel: »Pa dobro. Ako već toliko želiš u brigadu, eno ti otpusnice. A napisao sam, da ti u četi 14 dana ne daju nikakvu dužnost.«

Bilo bi vse lepo in prav, če mi res ne bi dajali nalog. Toda, bila je velika hajka, ker so se takrat vračali Nemci iz Grčije in so iz Reke potovali čez Gorski Kotar proti Kočevju ter Ljubljani. Ustaši so jim utirali

pot in prav zato smo imeli veliko bojov. Zaradi vsega tega nismo smeli niti pomisliti, da bi bil kateri od borcev oproščen nalog – niti jaz s svojo gnojno rano.

V drugo

Okrog prvega novembra je prišlo povelje, da mora cela naša divizija v Liko, kjer se bo združila s 35. liško divizijo. Moja brigada je na pot krenila ponoči iz Crnega Luga proti Driježnici. Tam nekje sta nas pričakali še ostali dve brigadi. S seboj smo vozili ranjence – vso divizijsko bolnišnico, tudi bojna komora je šla z nami.

Na tej poti smo tudi imeli nekaj bojov. Dobro se še spominjam, da nas je nekje v bližini Plaškega mladina obdarila s prosenim kruhom. Vsak borec je dobil majhen hlebec kruha in tako smo srečni krenili naprej.

Desetega novembra pa smo prispeli na Plitvička jezera in od tam smo odšli na levo, proti Korenici. Prva in Druga brigada sta bili spredaj, z njima pa tudi Tretja bataljon naše brigade in za njimi celotna bolnišnica ter vojna komora, ki je potrebovala zaščito.

Nismo prehodili niti tisoč metrov proti Korenici, ko se je kolona ustavila. Od spredaj je prišlo povelje, naj zavzamemo položaje. Ta dan je bil vihar in mrzel veter je nosil sneg, da je bilo težko kaj videti. Čakali smo na nadaljnja navodila.

Bil sem skupaj z Italijanom Andelom, ki je bil doma nekje pri Pulju. Imel je še kosček prosenega kruha, ki ga je med tem čakanjem tudi pojedel. Svetoval sem mu, naj ne poje vsega še ta dan, saj ne ve, kdaj bomo zopet dobili kaj za pod zob. On pa mi je odgovoril: »Znaš, družo Ivane, ako padnem, barem ču ići sit na drugi svijet...« Pred nami na desno je bila kota, s katere so nena-

doma zaregljale strojnice. Naš komisar bataljona Božo Božičević se je takrat po mojem mnenju le malce prenamagel, ko je dal povelje: »Drugovi, juriš! Bolnicu moramo spasiti pod cijenu naših života.«

Naša četa je jurišala po gozdu, tako da smo imeli dobro kritje, toda kljub temu so padali tudi naši borci. Druga četa našega bataljona je jurišala levo od nas, kjer je bil travnik in so jo ustaši v nekaj minutah uničili do zadnjega. Nato so navali s svojih položajev na to čisto, tako da so z leve zaprli tudi našo četo. Vžgali so po nas in moj tovariš Anđelo je padel – blizu mene. Zadel ga je dumdumka. V hipu sem pomislil: »E moj Anđelo, res si imel prav, da si pojedel zadnji kosček kruha.«

Sedaj so ustaši še enkrat udarili in naša četa je bila v hipu zdesetkana. Mnogo je bilo ranjenih. Na položaju sva ostala še jaz in komisar bataljona Božo Božičević, Ličan in Brinja. Imel je nemško brzostrelko. Jaz sem imel nemški troblon z dometom do 250 metrov.

Mine sem metal na ustaška mitralješka gnezda, komisar Božo pa je bil s svojo brzostrelko v moji bližini. Naenkrat je tudi mene zapeklo v levi nogi. Klečal sem na njej, od zadaj pa je v sredino stopala priletela dumdumka. Vlekel sem se po trebuhu kakih dvajset metrov,

ko je začel bežati tudi komisar. Ko je pritekel do mene, sem mu rekel: »Komisaru, nemoj me ostaviti samog!« Prijel me je za roko in me vlekel s seboj. Ko so naju ustaši zagledali, so začeli strelati. Komisar me je spustil in se skotalil po klanecu. Ostal sem sam v bližini ustašev.

Občutil sem vedno večjo slabost, kajti kri je neusmiljeno otekala iz mojih žil. V tem hipu nisem imel nobenga upanja več, da ostanem živ, zakaj za seboj sem razločno slišal ustaša, ki je kričal: »Marko, nemoj ga ubiti, majku mu je bembanditsku! Živoga hvataj!« Čeprav sem bil z močmi že čisto na koncu, sem od pasu odpel dve angleški ročni bombi.

Ko sem že gledal smrti v oči in sem se odločal, zdaj-zdaj-zdaj – vržem bombo, se mi je le nasmehnila sreča.

Z vseh strani so namreč zaregljale naše strojice. Ustaši so bili obkoljeni. Iz kritja sta skočila komandir moje čete in namestnik komisarja ter me odnesla v klanec, kjer je bilo zdravniško osebje z zdravnikom. Hitro so mi zaustavili krvavitev, toda oteklo mi je že toliko krvi, da je tudi zdravnik dvomil o mojem življenju. Šele kasneje, v Dalmaciji, v Benkovcu, sem v bolnici izvedel od ranjenega komisarja, da nas je takrat pričakalo 46 ustašev. Bili so dobro vkopani in zamaski-

rani, toda kljub temu nobeden izmed njih ni mogel pobegniti. Štirideset jih je padlo, preostalih šest pa se je predalo.

Kalvarija bolečine

Naj vam še povem, kaj se je z mano dogajalo potem. Na dan 10. novembra, ko sem bil ranjen in ko so naši borci obračunali s sovražniki, so nas ranjence naložili na vozove z volovsko vprego. Toliko sem še bil pri zavesti, da se spominjam, kako grozovito me je treslo, saj je bil mraz, jaz pa skoraj brez krvi. Peljali so nas tedaj v Korenico. Šele naslednje jutro, ko sem se osvestil, sem videl, da smo v veliki kmečki hiši. Nekje sredi noči me je prebudila ena tamkajšnjih mladink. Bila je drobno dekletce petnajstih let. Klečala je ob meni in mi odpirala usta. V rokah je držala skodelico toplega mleka in mi ga z žlico dajala v usta. Še danes slišim njen glas, kako je po liško zategovala besede: »Družo, evo ti popij malo mlijeeeka, pa če ti biti bolje!« Ko se spominam njenega še skoraj otroškega glasu in njenih spodbudnih besed, se mi še dandanes orosijo oči. Toda nikoli nisem izvedel, kdo je bilo to dekletce, da bi se ji moglo vsaj s spodbudno besedo zahvaliti za njeno skrb in nego.

Ko sem zaužil to toplo mleko, sem spoznal, da sem v zares prijetni, veliki in topli sobi.

Toda soba je bila polna ranjencev in bilo nas je toliko, da smo bili natesno zloženi eden zraven drugega. Na moji desni je ležal tovariš iz Istre in je bil ranjen v trebuh, zato ga je zelo žejalo. Neprestano je prosil vode in ker te mladinke, ki so to noč skrbale za nas, niso bile dobro poučene o vsem, so mu dale piti vodo. To pa je bilo zanj usodno: Proti jutru je za vedno zaspal.

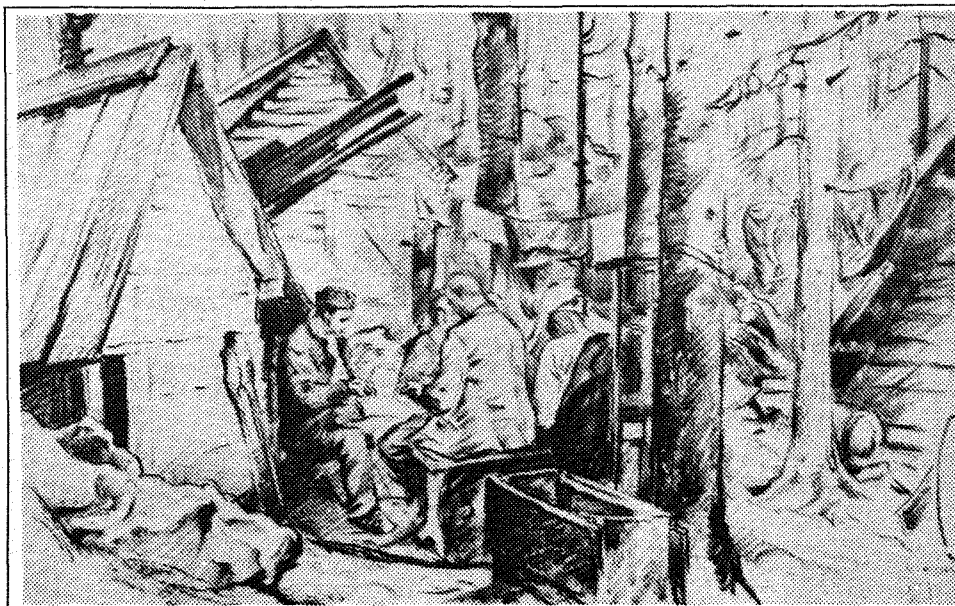
Naslednje jutro so nas dali na nosila iz šotoroskih kril in kolona je krenila proti koreniški planini Plješevica. Nosili so nas kakšne štiri ure, ko so nas prinesli do nekakšnih zasilnih barak. To je bila sprejemna bolnica 35. liške divizije.

Tu smo bili približno tri tedne, ko se je začela ustaška hajka. Nas, težke in nepokretne ranjence, so evakuirali in nas poskrili po pečinah. Z Istrijanom Ivom sva bila v pečini, založeni s kamenjem, v popolni temi. Neki terenec je prišel vsak drugi dan, da naju je za silo prevezal in nama prinesel hrano. Največkrat je bila to župca s kakšnimi cmoki, tu in tam tudi kosček ovčjega mesa. Ko je bilo hajke konec, so rekli, da gremo vsi težji ranjenci v Italijo, v Bari. V Italiji so namreč že bili zavezniki, mi pa bi tja potovali z letalom.

Pri nas v bolnici je namreč bilo pet ameriških letalcev, ki so se rešili iz obstreljenega letala. Naši so jim nudili pomoč in prav po njih je prišlo na Koreničko polje letalo, da jih odpelje v Italijo k zaveznikom. Letalo je lahko sprejelo 35 ljudi brez posadke in tako so se odločili, da gre poleg petih letalcev tudi trideset naših najtežjih ranjencev. Tako bi tudi bilo, če ne bi iznenada prišlo drugačno povelje.

Ameriški letalci ter jaz s šestremi našimi ranjenci smo že bili v letalu, ko se pripelje v vozilu naš zdravnik 11. korpusa dr. Franjo Medanič. Reče, da morajo vsi naši ranjenci z letala, kajti od takrat je bila naša Dalmacija, razen Knina, svobodna.

Cez nekaj dni so prišli po nas tovornjaki in nas odpeljali prek Velebita v mesto Benkovac. In šele tukaj se je začelo, za nas ranjence, lepše in udobnejše življenje.

Božidar Jakac, ranjenci lupijo kromir

Ob 125. obletnici rojstva Trinka

Ivana Trinka-Zamejskega se radi spominjamo tudi partizani, tisti, ki smo ga poznali ali pa o njem samo slišali. Njegovo življenje in dela, ki jih je ustvaril, pri nas, nekdanih partizanih, vzbujajo spoštovanje in hvaležnost. Spominjamo se njegove ponosne nacionalne drže in zavesti, da je sin slovenske matere, slovenske družine in velike družine Beneških Slovencev, ki žive na pobočjih planin, ki se spuščajo v bogato Furlansko dolino.

Letos, ob 125-letnici njegovega rojstva, je spomin na njega še živ med mnogimi Slovenci, posebno med njegovimi rojaki, beneškimi Slovenci in Rezijani. Spomin na Trinka živi posebno zaradi njegovega odpora proti fašizmu, proti nacionalnemu zatiranju, grobem socialnem izkoriščanju ljudstva Primorske in Istre, posebno pa ljudi njegove Beneške Slovenije in Rezije.

Ivan Trinko je bil znan nacionalni borec že pred prvo svetovno vojno in tudi neustrašen borec proti italijanskemu fašizmu in iskren prijatelj narodnoosvobodilnega boja – partizanstva v Sloveniji – Beneški Sloveniji in Reziji. Vzgaljal in spodbujal je ljudi in rojake, posebno beneške duhovnike, da so Slovenci in da je njihova dolžnost, da učijo svoje ljudstvo, da se borijo proti fašizmu in pomagajo NOB.

Oktobra 1951 so profesorju Trinku pisali trije partizani – aktivisti in intelektualci (Zdravljic, Černetič in Črnugelj). Ne glede na to, da je Trinko takrat imel že 88 let, so se ti trije obrnili Trinku za nasvet, pomoč in podporo beneškemu ljudstvu, da tudi on zastavi besedo resnice o narodnoosvobodilni vojni in partizanih v Beneški Sloveniji in Reziji. Zapisali so:

Ivan Trinka

»...Ob obletnici našega obiska se spominjamo Vas in vsega onega, kar ste nam takrat govorili, t. j. Vaših globokih patriotskih želj za vsestransko osvobodjenje, posebno siromašnih Benečanov od krvavih fašističnih metod...

Takrat smo od Vas slišali o nacionalni zavesti Benečanov, njihovem dialektu ter o možnosti odpiranja slovenskih šol ter o knjigah, ki ste jih Vi napisali na beneškem narječju. Prav tako kakor ste Vi mislili o ustanavljanju šol, bilo je narejeno. Vsak prebivalec Benečije je pošiljal otroke po svoji želji v slovensko ali italijansko šolo. Šole so imele

velik uspeh. Benečani so po dolgi desetletjih sami odločali, v katerem jeziku se bodo njihovi otroci učili. Oni so svobodno pred Narodnoosvobodilnimi odbori odločali in zahtevali od učiteljskega kadra pouk v beneškem narječju. Pošteni beneški učitelji in inteligenca se je rade volje vključila v učiteljski kor brez posebnih materialnih nagrad...

V visoki starosti, nepolni dve leti pred smrtjo, je Ivan Trinka moral dvigniti svoj glas spricho neresnic o narodnoosvobodilnem boju v Beneški Sloveniji, nepriznavanja beneškega Slovence in dejal: »Sveta dolžnost je, da si ohranimo svojo narodnost

stva srdečega borca, ki ni nikoli obupal nad usodo svojega ljudstva. Delal je stalno, neutrudno vzbujal ljudi z živo in pisano slovensko besedo, jih bodril v času stisk in preganjanj. Sam je večkrat poudarjal: »...jaz nisem samo duhovnik, sem človek, ki živi in dela za svoj narod...«

O Ivanu Trinku, kot človeku, literatu, javnemu delavcu, zavednem beneškem Slovincu je največ pisal in širilo slovensko javnost seznanjal z njegovim delom dr. Andrej Budal.

»Trinko je in ostane priljubljen pesnik Beneške Slovenije in obenem zelo veljavni glasnik najzahodnejšega slovenstva. Mimo tujine, ki bi si ga bila rada osvojila, se je iztrgal grozeči asimilaciji, razveljavil in uničil vse napore tujih šol, osnovne, srednje in visoke, da bi v njem zatrl slovensko narodno zavest, in se je pred očmi raznarodovalcev strastno oklenil materinega jezika, se v njem izpopolnil do umetniškega ustvarjanja in s svojim delom vključil tudi Beneško Slovenijo v kulturno ustvarjanje celotne slovenske skupnosti. Notranja sila narodnega uveljavljanja se je krepko izživela v njem, ki so ga razmere pahnille prav na rob in še čez rob narodnega ozemlja.«

Iz življenjepisa

Na zahodnem pobočju Matajurja – kralja Kobariških in Beneških (slovenskih) gora se je rodil Ivan Trinka januarja 1863 v revni vasi Trčmun – tam, »kjer ptice grabljivke zvijajo svoja gnezda«. V času njegovega rojstva, Matajur, na katerega je bil Trinka vedno ponosen, še ni bil razdeljen na dve državni ozemlji. To so izvedli 1866, ko je Trinka bilo tri leta. Prve

besede, ki se jih je naučil, so bile slovenske, saj mu jih je vcepljala mati Slovenka, ki drugega jezika ni nikoli znala.

Trinko je bil tri leta avstrijski državljani, od tega ranega otroštva do smrti pa italijanski – ali vedno po narodnosti Slovenec. Njegovo narodnostno dozorevanje je raslo z njegovim osebnim dozorevanjem. Vedno je iskal nove poti in nove oblike delovanja, da bi potrdil in potrjeval svojo nacionalno pripadnost tako v svoji državi, predvsem pri svojih rojakih in v slovenski javnosti.

Trinko se je hitro naučil brati slovensko, veliko prej, kot njegovi vrstniki. Rad je

*Nadiža prve je poti
in Soča Ti srebrila;
in zvest si jima v zrele dni,
ko više pno se krila.*

*Tvoj duh, v obe zaverovan,
to zemljo obletava;
Tvoj duh od nje ne more stran.
Obenem kličem: Zdrava!*

čal gimnazijo in teologijo, v tem mestu je teklo njegovo življenje, tu je razvijal svojo mnogostransko dejavnost. Kot je sam pripovedoval, je v videmski knjižnici po naključju dobil v roke prvo slovensko knjigo – tiskano delo in skoraj onemel ob spoznanju, da imajo Slovenci svoje knjige, kot drugi izobraženi narodi. V internatu – semenišču mu do takrat nihče ni povedal o slovenskih knjigah, slovenskem knjižnem jeziku in literaturi. Ta gorka resnica ga je vedno bolela in preganjala, hkrati pa v njem podžigala nacionalno zavest. Čim bolj je spoznaval slovensko kulturo, tem bolj je postajal uporen, ne samo prepričan,

*Trinko ob 65-letnici, leta 1928
Andrej Budal*

povedal in se pohvalil, da je še kot deček znal v vasi najbolj brati in pisati: »Velikokrat sem bral pisma naših Benečanov, ki so jih pisali svojem iz tujine, kjer so delali. Ne malokrat nisem vedel, kaj nekatere besede pomenijo, ker so bile italijanske, največkrat nemške ali popačenke. Tolmačil sem jih tako, kakor sem po svoji logiki domneval, kaj naj bi pomenile v celoti pisma.«

»Bil je bister, talentiran fant, zato so ga starši poslali v šolo,« je ob Trinkovi 60-letnici 1923. leta zapisal dr. Joža Lavrenčič.

V Vidmu (Udinah) je kon-

da mora širiti resnico o svojem narodu, o njegovi kulturi in veličini. Posebno pozorno je bral in preučeval slovenske pesnike, njihov jezik in stil. Čutil se je opeharjenega za čas, ko ni poznal slovenske knjige, hotel je nadomestiti vse izgubljeno.

★ ★ ★

Ni neskromno, če izrečem željo, da sedaj, po 125 letih rojstva Trinka, je dovolj bogatega in vrednega gradiva, da se s knjigo predstavi Trinkov široki opus razumnika in domoljuba.

Franc Črnugelj-Zorko

Spominski utrinek General

Bilo je poletnega dne leta 1933, bolj pozno popoldan. Po Logatcu, ki je takrat bil še prava vas, je dišalo po svežem senu. Čas košnje je bil. Pred našo štalo, današnjim hotelom »Kranj«, smo na klopi sedeli moja brata Jože in dvojček Mitja, sosedi France Adler in jaz. Dobro se spominjam, da smo bili vsi bosi in v kratkih hlačah. V tistih časih je bilo pač tako, da smo vsi otroci v poletnem času hodili bosi. Otroško kramljanje pa je takoj prenehalo, ko smo zagledali, da s smeri gasilskega doma prihaja proti nam neki starejši oficir. Imel je košate brke, na hlačah pa z vsake strani široke rdeče pasove. Prav po teh pasovih smo ugotovili, da je general.

Dogovorili smo se, da bomo, ko bo prišel blizu nas, vstali in ga po vojaško pozdravili, kakor smo videli, da vojaki pozdravljajo oficirje. Prav tako je tudi bilo. Vstali smo in roke dolgo držali v pozdravu. General, ki je šel z druge strani ceste, nam je strumno vrnil pozdrav, potem pa se nameril proti nam. Mi smo še vedno stali in s svojimi otroškimi očmi zvedavo zrl vanj. On pa nas je ogovoril – »Zdravo, fantiči! Kako je kaj, ali znate kaj dobro teč?« – »Seveda znamo,« smo mu z veseljem odgovorili. – »No, pa poglejmo, kdo izmed vas

najhitreje teče! Pojdite z menoj!«

Peljal nas je na sredino ceste, ki pelje proti kapelici padlih vojakov v prvi svetovni vojni. Danes je to Notranjska cesta. Takrat je bila videti popolnoma drugače. Ni bilo niti asfalta, niti stavbe, v kateri je zdaj pošta.

Z leve strani ceste je bila živa meja, z desne pa na pol podrt kamnit zid.

General je s peto škornja naredil čez cesto črto in nam dejal, naj se postavimo ob črto. Dodal je še: »Ko bom naštel en, dva, tri – na tri stecite. Teči morate do lipe pri kapelici padlih vojakov in nazaj. Kdor bo prišel prvi nazaj, bo dobil nagrado.« Katero, pa ni povedal. In že je začel šteti.

Stekli smo. Francelj, ki je bil najvišji in tudi šest, sedem let starejši od nas, jo je ubral, da se je kar kadilo za njim. Takoj za njim je tekel najin brat Jože, leto dni starejši od naju. Za njima pa midva, Mitja in jaz...

Ko sta se začela Francelj in Jože vračati, sva midva pretekla malo več kakor pol poti v eno smer. Vendar, tekla sva vztrajno naprej do lipe, se tu obrnila in tekla nazaj. Francelj in Jože sta že stala ob generalu, ki naju je gledal, kako tečeva. To nama je vtilo novih moči. Ko sva prišla

do njih, sva ga pogledala z vprašujočimi očmi, češ, vašo nalogo sva izpolnila. General nas je pohvalil. Potem pa je segel v žep po denarnico in nam dal nagrado. Francelj, ki je bil prvi, je dobil deset dinarjev, Jože pet dinarjev, Mitja in meni pa je dal po dva dinarja in še dodal: »Vaju nagradujem zaradi tega, ker sta bila tako korajžna, da sta sploh šla teč, saj sta vendar vedela, da ne moreta zmagati in pa, ker sta vztrajno vso pot pretekla.« Kako so nam sijale oči polne veselja in ponosa! Za Mitjo in zame je bila to prva nagrada, ki sva jo dobila, pa še iz rok generala po vrhu.

Ob slovesu nam je general rekel, naj pridno telovadimo in sploh naj se ukvarjamo s športom, da bomo zrasli v krepke fante in da bomo kos vsem nalogam, ki vojake čakajo v vojni. Pa še povedal je: »Zavedajte se, da bo prišel čas, ko bo treba braniti domovino!« Obljubili smo mu, da

se bomo držali njegovega nasveta. Ko je odhajal, smo še dolgo stali v položaju »mirno«, z desnico v pozdravu. Potem pa smo stekli vsak na svoj dom. Na hišnem pragu je oče vprašal, kaj je bilo in če vemo, kdo je bil ta general. Povedali smo mu o teku. Oče pa nam je povedal, da je bil to general Rudolf Maister, ki ima največ zaslug, da so Koroška in Štajerska z Mariborom naši. Povedal nam je še, da živi tu blizu Logatca, na Uncu.

Čas pa je tekel... Po letu dni je zopet prišlo poletje. Bil je vroč julijski dan. Oče in hišni delavec Stane sta s konji orala na polju. Ospavala sta krompir.

Zraven sva bila tudi Mitja in jaz. Ko je bilo pol njeve že osute, se je na kolesu pripeljal občinski sluga Gustelj. Z očeto sta se nekaj tiho pogovarjala. Potem je oče prepusil delo Stanetu, naju pa dal na kolo in odpeljali smo se pred

hotel »Kramar« – današnjo miličniško postajo. Med vožnjo nama je povedal, da je umrl general Rudolf Maister in da ga bodo zdaj tod mimo pripeljali, na poti v Ljubljano. Pred hotelom je bilo že zbranih nekaj moških, med njimi logaški župnik Tine Remškar.

Njega sem si zapomnil po duhovniškem oblačilu. Kmalu se je prikazal velik vojaški rešilni avtomobil. Izstopil je oficir in odprl zadnja vrata avtomobila. Zbrani so drug za drugim vstopali v avtomobil in počastili spomin velikega Slovenca, generala Rudolfa Maistra. Ko je izstopil najin oče, je tudi nama rekel, naj vstopiva. »Saj sta ga poznala,« je še dodal. Vstopila sva. General je ležal na postelji, kakršne so pač v rešilnih avtomobilih, oblečen v generalsko uniformo, s prekrizanimi rokami. Nemo sva stala ob njem. Obujala sva spomin na lansko srečanje. Naše otroške glave so to smrt dojemale po svoje. Tako

sva bila zatopljeni, da naju je oče moral poklicati ven. Potem pa je rešilni avto odpeljal proti Ljubljani.

Čeprav je bil Rudolf Maister po poklicu oficir, je bil tudi pesnik. Od tod tudi njegov psevdonim Vojanov. Pisal je pesmi, polne narodnega prebujenja, zanosa in ponosa. Leta 1904 so izšle njegove Poezije in leta 1929 »Kitica mojih«. Letos pa v uredništvu Franca Zadravca – »Izbrane pesmi«.

In kako smo mi štirje fantiči, ki smo tekli za nagrado generala Maistra, izpolnili svojo domovinsko dolžnost? Kakor je rekel, res je prišel čas, ko je bilo treba braniti domovino. – Vsi trije bratje smo bili partizani. Jože je kot osemnajstletni fant bil smrtno ranjen v boju z Nemci nad Črnim vrhom jeseni leta 1943. France Adler pa je stopil v sovražne vrste in za njim se je zgubila sled.

Bojan Tollazzi

ŽELEZNIŠKO GOSPODARSTVO

ŽELEZNIŠKA TRANSPORTNA ORGANIZACIJA

POSTOJNA n. sol. o.

POSTOJNA, KRAJGHERJEVA 111

**Pridružujemo se
čestitkam
– srečno novo leto
1989**

Deveterica ujetih

Nadaljevanje in konec

»Naslednjič sem šla spet sama,« je še pripovedovala Mrlakova Frančiška. »Tedad so mi povedali, da so vse odpeljali na Vrhniko. Na enem izmed domobrancev v domobranski postojanki sem prepoznala moževe škornje. Bili so popolnoma novi in mož jih je prvič obul dan prej, preden so ga ujeli. Vse, kar sem imela s seboj za moža, sem odnesla nazaj. Vse bolj me je skrbelo za možovo usodo. Kako naj ob treh otrocih kmetujem brez njega? Kako naj se preživljam? Tako me je skrbelo, da sem takoj šla prosit sosedo, če bi hotela naslednji dan paziti otroke.«

»Rano zjutraj sem odšla na Vrhniko. Šest ur sem hodila po snegu. Opoldne sem prispela, spraševala in izvedela, kje so zaprti. Stavba je bila podolgovata, pred njo pločnik. Morala sem skozi tri stražarske kontrole in šele potem sem prišla do oficirja, ki je zaklical: Stražar, pripelji ga ven!

Nove čevlje sem ti prinesla, sem rekla in ga pogledala pod noge. Nosil je strgane.

Kako pa več...? se je začudil.

Videla sem drugega v njih.

Vseda sva se na klop in se pogovarjala o domačih stvarih. Stražar se je sprehajal pred nama in se včasih bolj, drugič manj oddaljil.

Ali je kaj upanja, da te izpustijo?

Ni, odkima. Za noč smo se trije zmenili za beg.

Prepričevala sem ga, da ne bodo uspeli, ker sem jaz mo-

rala skozi tri straže. Vztrajal je, da bodo poskušali, ker jim drugega ne kaže. Naj se takoj vrnem domov. Ob devetih bo že doma.

Čakala, nestrpnost sem čakala in gledala skozi okno v temno noč. Potem je končno nekdo potkal na vrata. Uspelo jim je, sem se razveselila in odprla vrata. Pred menoj je stal Leander Mlinar iz Žirov, k so ga pri nas ujeli. Povabila sem ga v hišo, mu dala jesti in piti, on pa mi je pripovedoval, kako je bilo. Na Vrhniki so jih iz zaporniških sob vodili ven na hrano. Januarja je zgodaj tema in zmenili so se za beg, ko bodo v vrsti čakali na večerjo. Silovito so streljali za njimi, zato so se razbežali vsak v svojo smer. Za ime tretjega ne vem. Če je bil ujet pri nas, potem so mu beg tako kot možu ni posrečil, ker so jih vse razen Leandra postrelili v Škofji Loki. Kasneje sem zvedela, da je bil mož med begom ranjen v nogo.

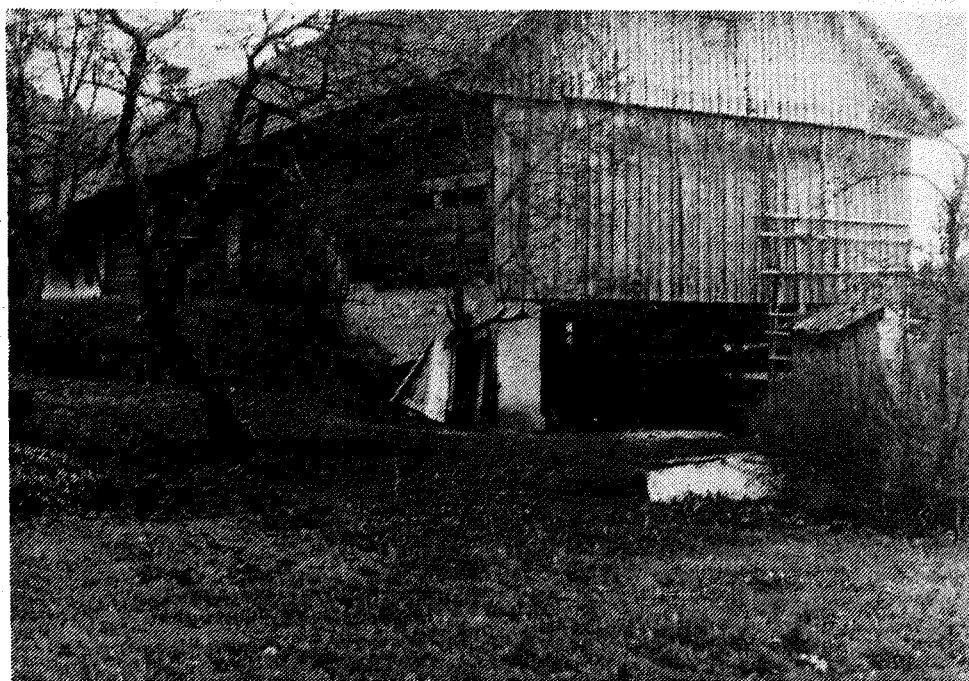
Devetega februarja leta 1944 so v Škofji Loki postrelili 50 talcev in na smrt obsojenih. Dan prej je šel Matevž Jereb z Žirovskega vrha v Škofjo Loko, kjer so ga aretirali. Čez noč je bil zaprt z mojim možem. Naslednjega dne se je Matevž vrnil in mi to povedal. Poskrbela sem za varstvo otrok in se zjutraj odpravila v Škofjo Loko. Peš, kajpak. V Gorenji vasi zagledam skupino ljudi, ki berejo lepak na občinski razglasni tabli. Približam se in berem...

Prvi je bil na lepaku zapisan kurir Ludvik Cigale iz

Nove vasi pri Žireh, star 22 let. Otrpnila sem. Njega so ujeli pri nas. Z očmi preletim priimke. Franc Grošelj z Dobračeve pri Žireh, 31-letni kmečki sin, in njegov brat 18-letni Hieronim. Na šestnajstem mestu je bilo ime mojega 27-letnega moža Vincenca Justina, za njim pa 18-letni Jakob Jurca s Kladja na Žirovskem vrhu, 18-letni Anton Kavčič z Dobračeve pri Žireh in iz iste vasi 19-letni Ciril Srlič, vsi ujeti pri nas. Za priimek komisarja Alfonza nisem vedela (s precej težavo sem ugotovil, da je bil to Janez Ivanež iz vasi Gabrje pri Brusnicah v novomeški občini, izučen krojač, zaposlen pri železnici v Radovljici, star 27 let. Tudi njegovo ime je na lepaku. Opomba pisca).

Petindvajset let sem bila stara, ko sem postala vdova s tremi otroki, sama za delo na posestvu, ki z gozdovi obsega 24 hektarjev. Vrnila sem se domov...

Zorka Štajer, sestra ujete kurirja Leandra Mlinarja, mi je pisno sporočila in razložila, zakaj se dobro spominja, da so kurirje ujeli drugega decembra. Nadalje, da je njen brat z Vrhnike pobegnil 11. januarja 1944, ko so vodili zapornike na večerjo. Justinu beg ni uspel, toda zjutraj ob tretji uri je s še nekim beguncem prišel domov, oba hudo izmučena. Pobegnili sta v natičah. Po begu je njen brat Leander Mlinar postal obveščevalec Vojkove brigade in na tej funkciji drugega februarja 1944. leta padel na Sovodnjah v Poljanski dolini. Smrt ga je dohitela točno sedem dni prej kot druge kurir-

Mrlakova kmetija na Žirovskem vrhu. V tej šupi je bil podzemeljski bunker, vhod pa iz hleva, na katerem pokrovu je stalo tele.

je, ki so padli pod strel v Škofji Loki.

Velikokrat sem slišal, da kurirji niso imeli dovolj časa za umik. Ko sem si sam ogledal okolico in hišo, sem uvidel, da ni bilo tako. Če bi domobranci videli, kako kurirja Goran in Štefan tečeta proti Mrlaku, bi za njima streljali, a so prišli do hiše brez strela. Nekaj sekund je preteklo, da so vse pospravili v sobi, nekaj, da so eden za drugim zlezli skozi rov v bunker. K temu moramo prišteti še čas, da je Mrlakova zakrinkala vhod in tja privezala tele.

Od hiše je na strani, kjer je odprt prostor za steljo, do gozda in grape le dobrih dvajset metrov. Kurirji so torej imeli dovolj časa, da bi iz sobe in veže šli skozi hlev, stelnik ven in se umaknili v grapo in gozd. Nihče jih ne bi opa-

zil, pa četudi bi prišel pet metrov do hiše iz smeri, po kateri so prišli domobranci. Kurirji so tudi imeli vso možnost, da zavzamejo izredno ugoden položaj ter usekajo po domobranski koloni, ki

sploh ni imela naravnega kritja. Bili so namreč dobro oboroženi. Seveda, če bi človek vedel vnaprej, kaj ga čaka! Po bitki je lahko biti pameten.

Jože Vidic

Božidar Jakac, lesen kamen

Usodni strel

Patrulja Dolomitskega odreda, ki so jo sestavljali trije borci – domačini iz Planine, za četrtega pa se ne spominjajo, od kod je bil, je imela nalogo zbrati podatke, kam so odpeljali Nemci francoske ujetnike, ki so jih zajeli na Primorskem.

15. januarja 1944. so se znašli na pobočju nad Planino pod Sv. Duhom. Iz nekdanje financarske barake pri Trškem mostu na poti v Malne so se vsule svinčenke iz strelnega orožja. Kako so se domobranci iz Rakeka neopazno pritihtapili do tega mostu, Janezu Otrinu iz Planine, ki je bil v patrolji, še danes ni jasno. Borci patrolje, ki so se ob prvih strelh domobrancev znašli na čistini, so se začeli takoj umikati in iskati kritja.

Pri tem pa so domobranci strelji ranihi odrednega obveščevalca Staneta Milavca. Kropla, ki se mu je zarila v desno ramo, je obtičala nekje med četrtim in petim vretencem hrbtenice. Stane je padel kot pokošen. Janez Otrin, ki mu je bil najbliže, mu je pomagal do kritja, nato pa se je tudi sam umaknil nekoliko višje. Franc Poljšak in njegov soborec sta se umikala proti Planinski gori, ne vedoč, kaj se dogaja za njima z njihovima tovarišema.

Domobranci so kmalu po streljanju prišli do Planine; tu se niso dolgo zadržali, ker so verjetno pričakovali odgovor

partizanov. Zato so jo kmalu pobrali proti Rakeku, od koder so tudi prišli. Čim so v vasi zvedeli za ranjenega partizana, je takoj Franc Moljk – Fečurjev pohitel k ranjenemu Stanetu Milavcu, da mu pomaga. Najprej ga je pomagal spraviti v vas, do Demšarjeve domačije. Na pomoč so poklicali Lavro Lenassi, ki je že marsikateremu nudila pomoč, čeprav ji nekateri tega niso priznali po vojni. Obvezala mu je rano in ugotovila, da je poškodba težja in da bo potreben zdravniški poseg. Treba je bilo do zdravnika.

Franc Moljk in Franc Sluga sta napregla Demšarjeve konje, na voz dala slamo in nanjo položila težko ranjenega Staneta Milavca. Prepeljala sta ga do Bukovja, kjer ga je prevzel v nadaljnjo oskrbo dr. Branko Volavšek, ki ga je štirinajst dni zdravil v začasni ambulanti odreda. Po štirinajstih dneh, ko je ugotovil, da bo potreben kirurški poseg, so ga prepeljali v partizansko bolnišnico SVPB Pavla pri Mrzli Rupi, kjer so nadaljevali z zdravljenjem. Toda kljub prizadevanju zdravnikov se mu je zdravstveno stanje postopoma slabšalo in je 15. septembra 1944. umrl.

Iz zadnjih izvidov, ki so jih svojci dobili v zaprti stekleniški pri pokopniku, ko so ga leta 1948. prekopali in prepegljali na domače pokopališče,

Taka sta bila Stane Milavec in Franc Poljšak

je razvidno, da so po dolgotrajnem zdravljenju nastopile resne komplikacije in je zaradi zastrupitve umrl.

Kot v mnogih drugih primerih se je tu spet potrdilo pravilo, da je previdnost mati

modrosti; nismo je upoštevali tudi tam, kjer bi jo morali. Na previdnost pa smo pozabili predvsem takrat, kadar smo se nahajali v bližini domačega kraja.

Jože Simšič–Jelen

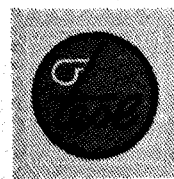
TOVARNA POGREBNE OPREME

MENINA

61240 Kamnik
TRG PADLIH BORCEV 3,
ŠMARCA

vsem delovnim
ljudem in
občanom
»srečno novo
leto 1989«

TELEFON:
H. C. 831-607, 831-610,
832-532
DIREKTOR: 832-530
KOMERCIALA: 831-027
TELEGRAM: 31-708
MENINA KAMNIK
TEKOČI RAČUN:
50140-601-32127

SOZD KEMIJA

TEOL – LJUBLJANA

TOVARNA POMOŽNIH SREDSTEV
IN SINTETSKIH PRALNIH SUROVIN
BRZOJAV: TEOL LJUBLJANA • ŽIRO
RAČUN: 50103-601-15031
– UPRAVA: ZALOŠKA 54 – 61001
p. p. 299-VI • TELEFON N. C. (061)
444-162, DIREKTOR 545-800, • VODJA
RAZVOJNO-RAZISKOVALNE
SLUŽBE 441-979, • VODJA KADROVSKE
SPLOŠNE SLUŽBE 441-357 – TOVARNIŠKA
48 N. C. 441-304, • VODJA TEHNOLOŠKO-
INVESTICIJSKE SLUŽBE 441-704, • VODJA
NABAVNE SLUŽBE 441-288, VODJA
PRODAJNE SLUŽBE 441-321, • VODJA
FINANČNE SLUŽBE 441-304, SALDAKONTI
441-529, • VODJA PLANSKO-ANALITSKE
SLUŽBE 441-304 • TELEX: 31324

srečno
novo
leto
1989

Tekma za zgodovino

Hajduk bo slavil

Splitski Hajduk se je med vojno znova rodil – kot nogometno društvo narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije, in sicer na tleh zasedene Jugoslavije, kjer so fantje odigrali vrsto tekem. Med vsemi je bila najbolj pomembna tista, ki so jo odigrali v Bariju 23. septembra 1944 z reprezentanco britanske armade – pred rekordnim številom gledalcev (bilo jih je prek petdeset tisoč).

Tekma je ostala v trajnem spominu, saj je predstavljala zaradi tega množičnega obiska športne prireditve, prirejene v času druge svetovne vojne svojevrsten fenomen. Na tisoče naših ranjencev, ki

so bili takrat na zdravljenju v južni Italiji (skupaj je bilo na zdravljenju v zavezniških bolnišnicah v južni Italiji v letih 1943–1945 okrog 12.000 ranjenih in bolnih borcev NOVJ, med njimi tudi 2189 borcev iz enot NOV in PO Slovenije) in drugih borcev NOV Jugoslavije (preko naše baze v Bariju se je med vojno vrnilo v domovino okrog 35.000 oboroženih borcev, ki so bili rezvrščeni v številne partizanske brigade in druge enote NOVJ, ki so bili takrat na omenjeni tekmi v Bariju, pa so v nepozabnem spominu ostali zvoki naše himne »Hej, Slovani«. Ponosno so dvigali zastavo nove Jugoslavije, to

pa se je znova ponovilo na povratni tekmi, ki so jo odigrali v osvobojenem Splitu 26. decembra 1944. To tekmo so si ogledali tudi številni borci 8. dalmatinskega udarnega korpusa, ki so bili po Kninski bitki na počitku v raznih krajih Dalmacije (med njimi tudi borci prekomorskih enot).

Ob 45. obletnici teh dogodkov so v Splitu, pri nogometnem klubu Hajduk ustanovili odbor, ki bo poskrbel za primerno obeležitev spominov na »nogometno moštvo NOV Jugoslavije«.

Organizacijski odbor je v Splitu sprejel program različnih aktivnosti. Izvajali jih bodo skozi vse leto 1989, načrtujejo pa tudi dve nogometni tekmi med NK »Hajduk« in FC »Bari«. Prvo tekmo bodo odigrali na istem stadionu

v Bariju, kot so jo pred 45. leti najbrž 31. maja 1989, povratno tekmo pa v Splitu v septembru 1989. Ob tem bosta organizirana množičen izlet z ladjami »Jugolinije« v Bari in ogled nogometne tekme. V okviru bivanja v Bariju bodo izletniki obiskali tudi spominsko grobnico v Barletti, nekdanje bolnišnice, v kateri so se zdravili naši ranjeni in bolni borci, kraje, v katerih so bile razne enote baze mornarice NOVJ, številna prehodna in druga taborišča in podobno.

Organizatorji prireditve bodo povabili na tekmo v Bari in v Split tudi še živeče angleške in jugoslovanske igralce, člane takratnih moštev.

Za razliko od drugih tekem, v katerih je »Hajduk« NOVJ nastopil z novim klubskim simbolom – peterokrako rdečo zvezdo, je na omenjenih dveh tekmah »Hajduk« NOVJ nastopil kot reprezentanca NOV Jugoslavije. Zastava nove Jugoslavije (igrali so državno himno) je enakovredno na počasnih drogovih plapolala ob britanski. Vse to je predstavljalo simbol mlade v boju ustvarjene Titove Jugoslavije, v znanih političnih pogojih, kakršni so bili po 2. zasedanju AVNOJ-a, delovanju NKOJ kot začasne vlade v času prvega srečanja tovariša Tita s predsednikom britanske vlade Churchillom in podobnem.

Organizacijski odbor je poskrbel tudi za ponatis dopolnjene knjige »Po medvojni poti Hajduka«, ki jo je napisal Srečko Estorović, in za snemanje dokumentarnega filma »Hajduk v NOVJ«, ki ga pripravlja Zastava film iz Beograda.

Nekaj Titovih

K Prežihu je prišla na obisk v Pariz (tam je Prežih bival po nalogu Kominterne) njegova žena iz Slovenije. Znano je bilo, da je bil Prežih strasten ljubitelj vsakršnih solat. Žena mu je pripravila polno skledo kumarične solate in jo močno začinila s papriko. Tedaj je na vrata potrkal Tito, ki je prišel povedat Prežihu, da bo odpadla neka seja. Prežihova žena je odšla to povedat Prežihu v zgornjo delovno sobo. Medtem je Tito počakal v spodnji sobi. Ko se je vrnila, Tita ni bilo več, pa tudi kumarične solate ne...

V skrbeh za Titovo zdravje je novico zaupala Prežihu. Ko je naslednji dan Prežih vprašal Tita, ali mu je bilo kaj slabo, se je Tito zasmel in rekel: »Samo veliko piva sem moral popiti, ker me je strašansko žejalo...«

Na Brionih so leta 1951 poslušali prenos znamenite tekme med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo na olimpijskih igrah v Helsinkih. Tito je nervozno hodil po hiši in poslušal reporterja, ki je tekmo prenašal...

Okrog njegovega avtomobila, ki je stal na dvorišču, so se zbrali častniki in poslušali prenos. V zamaknjenju niso niti opazili, da je tudi Tito prišel na dvorišče. Naslonil se je na avtomobil in s častniki vred napeto poslušal prenos...

Tito je bil s Slovenijo in z njenimi lepotami neločljivo povezan. V Slovenijo je pogosto hodil na oddih, zdravljenje, pa tudi na lov in ribolov.

Nekoč sta lovila ribe z Mitjem Ribičičem. Tito je ujel nekaj lepih in velikih postrvi amerikank, domače pa so se izogibale njegovemu trnku. Ko sta z Ribičičem razglabljala o vzrokih, zakaj domače ne prijemajo, se je Tito pošalil:

»Morda pa si domače ne upajo odpirati ust?!«

Pianist, skladatelj in dirigent Bojan Adamič, operna pevca Rudolf Franci in Ladko Korošec, so nastopili v kulturnem sporedu na Brdu ob praznovanju državnega praznika. Na Brdo so prišli uro pred koncertom in gostov še ni bilo. V sosedni sobi je nekdo igral na klavir. Zvoki so jih pritegnili in Adamič je rekel: »Fantje, pojdimo gledat, kdo igra!«

Pogledali so v sobo in ostrmeli, ko so za klavirjem zagledali maršala Tita.

Tito se je zasmel, ko je videl osuple obraze poklicnih glasbenikov in dejal:

»Nimam dosti časa za klavir. Zdaj se intenzivno učim angleščine!«

Zbral in zapisal Dušan Mevlja

Nogometno moštvo »Hajduk« NOVJ iz Splita. Posnetek je nastal na otoku Visu 7. maja 1944.

Nadaljevanje in konec

Klic domovine

Stopili so v korak: Boštjan, stražmojster in trije mladi žandarji s puškami na ramah. Vedel je Boštjan, zakaj te orožne vaje, čemu so prav njega aretirali, vedel je, da jih mora biti še več, da je to natančno pripravljena racija komunistov, znanilcev novega sveta. Za hip je obstal, zavrnil svoje mogočno telo in se zazrl v šolo, kjer je prebil polnih deset let – osem v službi, dve v zaporih. Na oknih je videl mlade obraze, videl je solze v mladih očeh, videl je strah, nemir, čutil je v njih rahel upor. Roke so mahale v pozdrav, on pa je le rahlo prikimal z glavo, v potrdilo in slovo, ki je prišlo tako iznenada.

Še se bo vrnil, ne bodo ga zdrobili, mu vzeli življenja: ne grožnje, ne bolezen ga ne smejo streti, hoditi mora zavrženo, do konca, do svetlega cilja. In v zbornici je stala skupina učiteljev, mladih, srednjih, starejših, strah jim je gledal z obrazov, skrb in nemo razočaranje. Pri zadnjem oknu je stala Marta, zavržena, oči so prijazno sijale, v njih je bila toplina, razumevanje in svarilo. Gledala je Boštjana, kako je za trenutek obstal, ujel njen pogled in se nasmehnil. Razumela ga je: borci za pravice odhajajo z uporno, dvignjeno glavo... Zajela je zrak in in prsi so močno vzvalovile. Ne, ne bo

odprla okna, ne bo mahala v pozdrav, ne bo klicala njegovega imena; slovo naj bo tiho, ker le v tišini človek začuti pravo bol, ki se tokrat spreminja v nekaj silnega, v nekaj, kar je podobno nečemu neuklonljivemu.

Rada je imela Boštjana, rada kot človeka, prijatelja, tovariša. Vso je osvojil s svojo preprostostjo, s to čudovito npravnostjo. Ljubila ga je in njegova misel je bila njena misel, njegovo srce njeno srce: bila sta eno. Oba sta to čutila, le da za intimnost Boštjan nikoli ni imel časa. Ta Boštjan! Razdajal se je, gorel je za idejo, za ljubezen za tisto pravo srčno ljubezen, ki človeka prevzame in ko v zavzetosti čuti drhtenje srca pa ni imel časa. Vseeno je bil njen najčistejši ideal, njen pedagoški oče, učitelj življenja. In zdaj je obstal, za hip so spregovorile oči in povedale vse, vse o takratnem življenju.

Spet so stopili v korak in veter je raznašal drobne snežinke. Prihajali so ljudje vseh vrst, postajali ob cesti in gledali sprevid. Iz vrste gledajočih je bilo slišati tiho mrmanje:

»Učitelja Boštjana peljejo... zakaj?«

Kdo bi mogel odgovoriti? Na vogalu občinske hiše so

stali: župnik, župan, direktor in še nekateri veljaki, borci proti rdečkarjem. Govorili so o domovini in njih obrazi so bili zaskrbljeni. Boštjan pa je zavrženo stopal po cesti in premišljeval svoje življenje: oče je bil rudar, njegova žena pa mati sedmih otrok. Dvanajst let mu je bilo, ko je očeta v trboveljskem rudniku zasulo in je mati sama ostala z nepreskrbljenim drobižem. Med njimi je bil Boštjan najstarejši. Na pomoč je priskočila knapovska solidarnost, ki mu je omogočila vstop na mariiborsko učiteljsko in vedno je v sebi nosil misel na Fakinu, knapa heroja, ki je delavskemu razredu dokazal, kako se za pravico umira. In tako je Boštjan že na učiteljsko imel težave, ko je na hodniku zapel:

»Naprej zastave Slave, na boj junaška kri, za blagor očetnjave naj puška govori...!«

In ta napredna pot ga je pripeljala v Sremsko Mitrovico, pripeljala v Bilečo, v mariiborsko kaznilnico, kjer je bil zaprt tudi Tito in pelje ga zdaj... Na to zdaj ni moč odgovoriti. Vsekakor bo ta pot nova preizkušnja. Naj bo. Tako terja domovina! Domovina kliče! Kaj hoče? Hotenje je na dlani!

Železniška postaja. Tu so stali še drugi žandarji, tu je bilo osem Boštjanovih ožjih prijateljev, iz tovarne so prišli. Krepko so si stisnili roke, se bratsko objeli in oči so dajale odgovor. Zdaj je od ne-

kod pritekel vajenec Mirko, visok in močan fant, odrinil žandarja in stopil k Boštjanu. Solze so bile v mladih očeh in v roki je držal tri rdeče nageljne. Le kje jih je dobil! Bili so sobni nageljni, saj so le ti mogli v tem mrazu vzcveteti. Mirko je stisnil Boštjanovo desnico in vanjo stisnil tri rdeče cvetove, potem pa je tiho izdaval:

»Za vaš trud in srečno pot...«

Zagorel je Boštjanov obraz, zagorele so velike rjave oči, desnico je stisnila stebela treh nageljnjev, srce je čutilo toplino, ki je ni moč pogasiti.

Vlak je pripeljal in aretirance so porinili v že prej zadržani kupe. Tri kratke postaje in izstopili so v metropoli zasnežene doline. Na peronu množica: vojaštvo, žandarji, civilisti, preoblečeni policisti. Žene, potisnjene k zidu, so glasno protestirale. Tu je stalo še več aretirancev, komunistov: največ delavcev, vmes je bilo tudi nekaj intelektualcev. Množica je vzvalovala kot razdražen osir.

Boštjan, čeprav močno zastražen, je odzdravljajal znanecem v množici. Visoko je dvigal desnico in v pesti so tičali trije rdeči nageljni. Nekdo je glasno vzkliknil:

»Živela naša Partija, živeli komunisti!«

Zdaj so se udrli policisti. Udrhali so s pendreki, žandarji pa so venomer kričali:

»Nazaj, k zidu!«

Vrvež, prerivanje in suvanje s komolci. Množica je pritiskala, kakor silna reka je vzvalovala in odrinila žandarje, vojsko, policiste. Samo za hip se je Boštjan znašel med množico, samo za trenutek je ušel budnemu pogledu stražarja. Okrenil se je in ostrmel od začudenja.

»Marta!« je pritajeno vzkliknil.

»Boštjan, moj Boštjan!« je tiho dahnila, pogledala v velike rjave oči, ki so gorele v sreči in v tem ognju je uglejala solzo.

»Marta!« jo je še enkrat prišel, ji še enkrat pogledal v modre oči, jo pobožal po gostih črnih kodrih; Marta je pritajeno ihtela.

Sklonil se je Boštjan, da bi poljubil dekle, prijatelja, to-

variša, človeka. Dvoje žejnih ustnic je rahlo vzdrhtelo se dotaknilo, ko je sunil vihar, sto oboroženih ljudi, in Boštjan se je spet znašel v vlaku. Zaprthala je težka lokomotiva in para je sikala v mrzel decembrski dan, vztrepetalo je silno kolesje in se zavrtelo v neznanu; dvesto žandarjev je odpeljalo sto komunistov; sto prekaljenih ljudi je odšlo v Ivanico – v še eno kovačnico.

Upravitelj Albert je praznil kozarce, krvave oči so boljčale v ledene rože na okenskem steklu. Na pragu je stala njegova žena, v obupu vila roke in ga rotila:

»Albert!... Albert!...«

Mraz, sneg, vsepovsod sneg, veter je raznašal snežinke in v gazi brisal temne sledove pravkar storjenih korakov...

Drago Kumer

Božidar Jakac, Stari log

Črnogledi humorist Igor obuja vesele spomine

Tako je povedal Prajer, ki je bil tiho le, kadar je imel žlico v ustih

Da so se porajale tudi vesele, šegave pripovedi ob tabornih ognjih, ve vsak, ki je domoval v hribih v surovem vojnem času. Danes, ko si zavijamo nosove v debele šale in imamo rokavice, pa še bife za vsakim vogalom, je lahko premagovati mraz. Takrat, v hosti, ko je bilo krepko čez deset pod ničlo, pa nas je lahko grela le skromna žerjavica, saj si kakšnega razkošnega ognja kljub obilici drv v glavnem nismo smeli privoščiti. Izdajalski dim je mnogokrat prekinil ogrevanje in le zaradi odločnega odpora ali pa še največkrat – hitrih nog – smo ostali živi...

Največkrat pa se je priplazil strupen mraz ravno okoli božiča in novega leta, poleti, ko pa smo se potili v znoju afriške vročine, mraza, tega zlomka, nikoli ni bilo. Že takrat je bil svet postavljen na glavo in Prajer je trdil, da bi morala biti zima v avgustu in bi vsi, tudi reveži prišparali drva in premog, mraz pa bi bil le takšen,

da bi nas malo ohladil. Ker pa so bile zime nadlega ne samo za nas, temveč še bolj za Italijane in švabobrnce, smo se tolažili, da jih bo pobrala zima, saj tam v Rusiji baje Italijane zmrznejo, da jih samo še zlagajo kot drva. Pri nas pa so v zimskem času črnosrajčniki raje paradirali le v kasarnah in sanjali o toplih krajih Kalabrije in Sicilije.

Naš Prajer je o mrazu pletel takšne, da so mnogi z odprtimi usti poslušali pogumnega mitraljezca in komisarja Tomšičeve, ki je molčal le, ko je imel v ustih žlico. Tudi na partijskem tečaju je imel več referatov kot vsi predavatelji skupaj: zato ni čudo, da smo ga vsi poznali in imeli za nedosegljivega šalivca. Prajer je imel imeniten nos in ko je zavohal novopečenega partizana, je klepal takšne, da revež še dolgo ni vedel, kaj je res in kaj ni. Tem je pripovedoval, da je bil leta 1941 (tega ni nikoli pozabil omeniti!) tak mraz, da so krogle, ki so zletele iz pušk in topov, zaradi mraza

med potjo zmrznile in ostale kar »u luftu«, spomladi, ko se je odvajalo, pa so naše patrolje »kugle« in granate samo nabirale. Teh da je bilo včasih toliko, da smo morali kmete zaprositi za vozove – zaradi vlage so bile posebej težke. Da je bil mraz tudi zaveznik, je v potrdilo, ko je nekoč sredi strupene zime bredel mrzlo deročo Savo, ki ga je kar nosila skoraj do Trbovelj, vanjo pa je stopil nekje pri Jevnici; tu je spoznal nekakega Miklavža, ki je ravno takrat moral prevažati neke aktiviste, pa se je čoln zaradi nekogarnje nerodnosti prevrnil. Napol žive so jih našli nekaj mesecev kasneje, spomladi, maja, ko so se do dobra otopili. Mraz jih je rešil; malo slabše so zamrzovanje preživele njihove pištole, ki so tako zarjavele, da je bilo nujno treba zamenjati luknje.

»Tam, blizu Trbovelj, je bilo nemške zalege, da jih še sami niso mogli prešteti,« je potem še pripovedoval Prajer. »Ko so me zagledali, kako takole čfo-

tam, ves zmrznjen, po valovih Save, so začeli nekaj kričati. Nič jih nisem razumel, tudi odgovoriti jim nisem mogel, saj mi je primrznil jezik v ustih... No, pa so užgali po meni, da se je začelo cefrati vse, kar sem imel na sebi. Kapa je bila le še rešeto, da je odtekla vsa voda, ki se je v njej nabrala. Ker pa je srajca primrznila, so se krogle kar odbijale – morda so še kasnega njihovega oplazile. Ja, moj ranjki boter bi bil, če ne bi umrl, z mano v hosti, je povedal, da so se na Soški fronti krogle med potjo trkale in vračale in da so več škode naredili kot vedno pokvarjena mineštra...«

Še bi pripovedoval Prajer tiste zgodnje iz leta 1941, pa so ga reveža poslali iz razreda. Nič se ni sekiral, da ga je živa radovednost gnala gledat kaj se kuha. Predno smo se dodobra razživel v modro predavanje o vsemočnem in modrem Stalinu in njegovih zaslugah, (ko je uničil bande Buharina, Trockega, Zinojevega in še kupa provokatorjev, ki so se zalezli v boljševiško partijo), je že vstopil dolgin Prajer. Na glas nas je obvestil, da je kuhar povedal, da gremo lahko že kar na kosilo – da se ne bi preveč ohladilo. V tem trenutku pa je kuhar res že odžvenknil po nekem vi-

sečem kosu železa in tako potrdil, da je tudi to pot Janez Prajer povedal čisto resnico.

Ko pa je bila na vrsti popoldanska svobodna razprava o bodoči oblasti, o svobodi, ki je zasijala močnejše od tega zimskega sonca, ki te bolj zebe kot greje, je Prajer zopet napel eno resnično. Tokrat je zmotil našo predavateljico, ki je zagnano pripovedovala o razrednih bojih. On da se je boril proti gnili Jugoslaviji že prej, tudi na sam novoletni dan.

»Ljudje radi pojedjo kaj dobrega okoli novega leta, jaz pa sem dal zaklat našega telička; sicer sem ga mislil peljati v Ljubljano, po možnosti brez mitnine, ki so jo tega leta pobirali po vseh dohodih v mesto. Ker so mitničarji prebrskali celo mlekarke kanale, kaj šele vozove, je bilo treba precej zvitosti. Voz sem obložil s »plohi«, v sredini pa je moj brat naredil prostor, kamor smo naložili teletje meso. Pokrili smo ga z dvema deskama, nanju pa posadili beččka, znanega po vsej Ljubljani. Ta se je le režal. (Kot smo zvedeli po vojni, ga je to stalo življenje. Ustrelil ga je nek Nemec, prepričan, da se reži in norčuje iz njega).

Ko sem prišel na mitnico, me je mitničar, ki me je dobro poz-

nal po šegah, glasno pobaral, če imam kaj za mitnico. O, danes pa imam, celega telička peljem v mesto, sem mu rekel in pokazal na režečega beččka. Ko ga je mitničar pogledal, tudi on ga je dobro poznal, je rekel: »Kar pelji telička, pa glej, da boš kaj zaslužil z njim.« »O, to pa bom,« sem rekel in vsi smo se smeje poslovali. Toda, zlomka, po beli Ljubljani so kaj kmalu začeli pripovedovati in se hahljati, kako je Prajerjev Janez mitničarja okoli prinesel, in to za novo leto. Od same jeze so mi kasneje premetali ves voz, zato sem naslednjič raje poslal brata. Ta je bil tih in miren kot meniški spokornik in vsi so mu verjeli.«

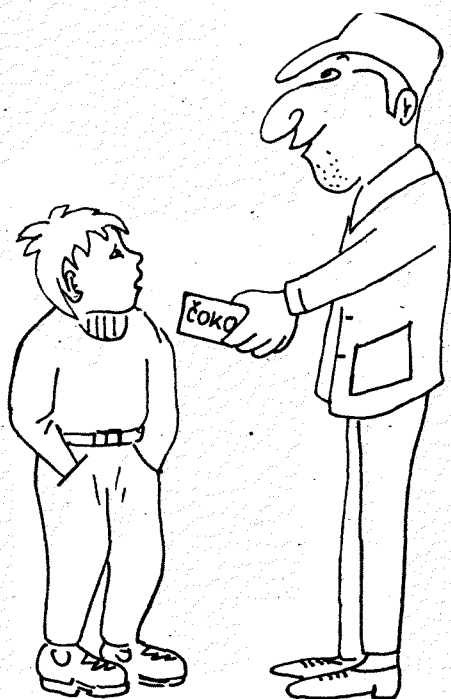
To je bilo res, brata sem poznal; bil je ekonom na bazi 21. Toda, tovarišica Nuška, predavateljica, je ob koncu njegovega pripovedovanja z resnim obrazom povedala, da ta primer ni ravno značilen za boje delavskega razreda proti tedanji oblasti. Rekla je, da je tako delal lumpenproletariat. Ker pa je prav ta tujka danes najbolj v rabi, bi bilo dobro, da bi se v naših sedanjih časih našel še kak Prajer, ki bi o tem in takih kaj več povedal.

Oleg Križanovski-Igor

Kapljice k novoletnemu veselju Dobra volja in smeh sta pol zdravja

Iz zaloge osmošolke Danijele Kordeš

ČOKOLADA

Petrček je rekel sosedu »bedak«. Zato ga oče pelje tja, da se opraviči. Sosed podari Petrčku čokolado v znamenje sprave. Na poti domov pa Petrček reče očetu:

»Jutri mu bom spet rekel 'bedak'!«

SAJ BO SAM PRIŠEL NA TO

Jakec ne zna v šoli odgovoriti na učiteljevo vprašanje. Pepček mu zašepeta: »Učitelj je čisto navadna prisma.«

Učitelj je slišal šepetanje, ni pa razumel, kaj je Pepček povedal, zato je rekel:

»Ne prišepetavajte, saj bo sam prišel na to!«

BAZEN ZA NEPLAVALCE

»Naše kopališče ima tri bazene: enega s toplo, drugega z mrzlo vodo, tretjega pa brez vode.«

»Za koga pa je bazen brez vode?«

»Za neplavalce.«

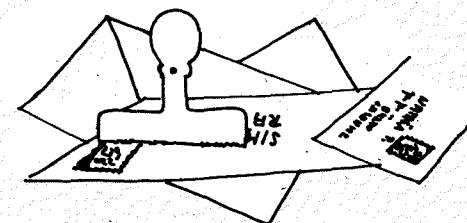
OVENELE ROŽE

»Rože, ki sem jih včeraj kupil pri vas, so danes že čisto ovenele,« se jezi kupec.

»Čudno, pri meni pa so cvetele cele tri tedne,« mu odvrne cvetličarka.

VSAK DAN DRUG DATUM

»Ali ni tvoje žigosanje pisem na pošti dolgočasno?«

»Kaj še! Ali veš, kako zabavno je žigosati vsak dan drug datum?!«

PRIDOBIVANJE SVETLOBE

V šoli.

»Jakec, kako dobimo svetlobo s pomočjo vode?«

»Tako, da pomijemo okna.«

VEČJI OSEL

»Ata,« pravi otrok v živalskem vrtu, »kateri od obeh oslov, ki tamle stojita, je oče in kateri mati?«

»Čisto preprosto,« mu pojasni ata, »oče je vedno večji osel.«

SMEŠNICA

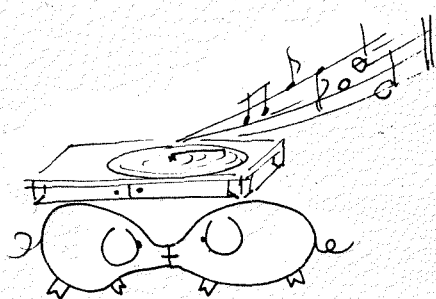
»Slišal sem smešnico, pa ne vem, če sem ti jo že povedal.«

»Ali je smešna?«

»Je.«

»Takšne mi nisi še povedal.«

GLASBA IN PRAŠIČI

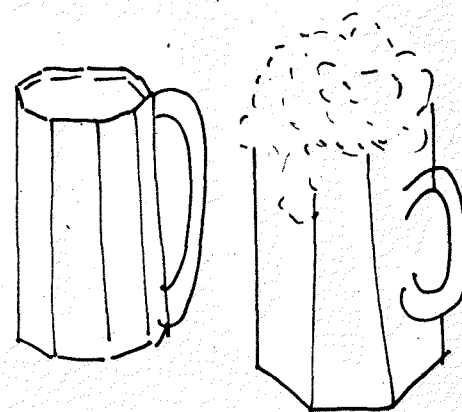

Sin posluša moderno glasbo. Pa vpraša očeta:

»Ali si ti sploh slišal kdaj kaj podobnega?«

»Ja,« pravi oče, »pred štirimi leti, ko sta se zaletela dva tovarnjaka, ki sta vozila prašiče v klavnico.«

PIVO IN KOZAREC

»Natakar, to pivo je kalno!«

»Pivo je čisto, le kozarec je umazan.«

VSAJ ČEK

Sin ob odhodu v mestne šole: »Ata, pa ne pozabi mi pisati, tudi če samo ček.«

PREDRAGO

»Obtoženi, tožitelj,« ste rekli 'idiot'. Ali bi radi še kaj dodali?«

»Še veliko, pa bi me stalo preveč denarja.«

Za novoletno branje

Tudi v letu, ki prihaja, se nam obeta nekaj zanimivih novih del izpod peres slovenskih pisateljev. Dvoje urednikov smo prosili, naj za naše vnaprejšnje novoletno branje odbereta odlomka za pokušino iz rokopisov, ki sta jih tudi sama vesela.

Janez Mušič, glavni urednik Založbe Borec nam je prinesel v objavo poglavje iz Zelene zaveze Mihe Remca, Janez Bizjak, glavni urednik Prešernove družbe pa fragment iz novega, na letošnjem natečaju nagrajenega romana Vladimirja Kavčiča z naslovom Pesnik in policistka.

Pesnik in policistka

Vladimir Kavčič se je lotil izrezito aktualne, sodobne snovi: življenjskih, moralnih, generacijskih pa seveda tudi in predvsem političnih odnosov in razmer v eni izmed naših časopisnih hiš.

Roman, ki je za Kavčiča tematska in stilna novost, bo izšel v redni zbirki Prešernove družbe za leto 1990.

Tovariš Ambrož, je po telefonu javila Marija.

Birsa je vedel, da ne sme odlašati niti hip, pri priči je vstal in stopil proti vratom. Ta so se na široko odprla in že je planil proti njemu Ambrož, vihrav in dobrodušen, kakor vedno.

Kako je kaj, stari moj? je z obema rokama stresel Birsino desnico. Mu je vrnil pozdrav z enako vnemo, prijazno in hrupno. Naslednjih nekaj minut sta vztrajno trepljala drug drugega in se pomikala proti klubski mizici, kjer bi, kakor običajno, posedela in poklepotala.

Bil sem v naših krajih, spomnil sem se nate in prinesel tole staklenico. Požirek imenitne kapljice nama ne bo škodil.

Le kaj ga je prineslo? je razmišljal Birsa, ko je iz omarice jemal kozarca. Z Ambrožem sta res rojaka, toda Ambrož je deset let starejši, spoznala sta se šele v študentskih letih. Birsa je bil predsednik študentskega doma, Ambrož pa je prihajal v dom kot zastopnik neke mestne organizacije, a kmalu se je izkazalo, da s povsem določenimi

nameni. Skrbel je, da sta se sešla na samem in mu namignil, da pozna njegovo preteklost, zasluge, ki jih ima pri odkrivanju sovražnih elementov. Poprosil ga je za sodelovanje. Birsa je brez pomislekov pristal. Skušnja, ki jo je imel iz dijaških let, mu je bila v veliko pomoč.

Kaj so o njem mislili Ambrož in vsi drugi, s katerimi ga je Ambrož še povezal, ga ni dosti zanimalo. Morda so poznali njegovo šibko točko, morda so vsi vedeli, da je njegov oče sodeloval z gestapom, morda niso. Vsi so hvalili njegovo predanost in visoko zavest, vsi so hvalili njegovo pripravljenost za sodelovanje. Morebiti so ga na tihem zaničevali, so zaničevali vse, ki so se morali odkupovati z nizkotnimi opravili, da on jim je dal vedeti, da videz, ki so mu ga ponudili, jemlje resno, dela iz prepričanja, on je resnična in prava opora režima. Na tej točki med videzom in resnico ni bilo nobene razlike več. Za tovariše iz Slavije je opravil pomembne naloge, preskrbel jim je informacije, do katerih brez njega ne bi prišli.

Ambroža je bil resnično vesel, spomnil se je uric, ki sta jih prebila skupaj sama ali z drugimi, v gostilni ali na nogometnem igrišču, kjer so se zbirali ob sobotnih popoldnevih. Toda kot vedno, je tudi zdaj z delom svoje notranjosti pozorno opazoval, ali pri tem ne gre še za kaj drugega, za kaj prikritega. Res so pogosto igrali nogomet, se podili po improviziranem predmestnem igrišču, toda ta igra je morda imel cilj, ki ga ni bilo mogoče odkriti na prvi pogled.

Dobro se držiš, mu je ploskal Birsa, ko

sta dvignila čaši. – Še vedno na starem mestu? A se je pri priči domislil, da so pri Ambrožu bili namigi na njegovo službo vselej brezuspešni in je besedo obrnil v drugo smer: – So bili čaši, a? Zdaj ne igrate več?

– Leta, je priznal Ambrož. – Fantje so se poženi, otroke imajo, v soboto lenarijo, staramo se.

– Za sebe tega ne moreš trditi. Ali veš, da sem bil vedno prepričan, da sva vrstnika. Nekdo, ki naju ne pozna, bi še zdaj verjel, da je tako. Ali da si ti celo mlajši.

Saj nisem ženska, se je Ambrož branil komplimentov. – Res sem veliko zunaj, na zraku, in če kaj popijem, pijem samo pristnega, kot je. Ti pa si res postal siv v obraz. Preveč čepiš v pisarni, vdihavaš svinčene hlape in tobakov dim. Ko vstopiš v hišo, že smrdi po tiskarskem črnilu. Boš kar tu dočkal penzijo?

– Penzijo? se je zdrznil Birsa. Vendar se je potrudil, da veselost ki ga je prevzela ob snidenju s prijateljem, ni niti za odtенок zbledela.

Do penzije je še daleč, je zamahnil z roko in vmes je razmišljal, koliko možnih pomenov vsebuje Ambrožovo vprašanje. Morda ga je prišel opozarjati, da je njegove poti navzgor konec. Ga je polomil? Se je zameril kateremu od veljakov? S čim? Ni bil dovolj pazljiv pri objavljanju člankov? Morda ga bodo brisali s seznama sodelavcev iz konspirativnih razlogov. Opravil je svoje in ga bodo nekaj let pustili na hladnem, v rezervi, da bi od njega odvrnili vsakršni sum. Morda mu Ambrož hoče ponuditi drugo službo.

Vidiš, tudi jaz pozabljam, da si toliko mlajši. Sam pa v resnici že razmišljam. Tudi vam bi lahko dali dvojna leta ali vsaj benefician delovni staž, se je domislil. – Statistike kažejo, da novinarji umirajo mladi. Pri petinštridesetih ali kaj.

Potrebno je menjati okolje, ga je Birsa potisnil v drugo smer, mislil je, da od Ambroža utegne dobiti namig za svojo prihodnost. – Bil bi že čas, da mi ponudijo kakšno mesto v inozemstvu.

Nimaš še dovolj tujine? se je iskreno

začudil Ambrož. – Dan za dnem s samimi tujimi ljudmi. Še misliti moraš v tujem jeziku. In kako sanjaš? se je razveselil domislilce. – Sanjska slika je črnobela, kakšen je pa jezik?

– Vprašanje si bom zapomnil, je pritegnil Birsa. – Takoj ko se bom zbudil, si bom zapisal. – V tujini si oddahneš, je zaupljivo priznal.

Problemi ne butajo vate od vseh strani. Odgovarjaš le zase. Tu pa ima na glavi kopicco ljudi.

Jaz v tujini ne vzdržim več kot tri dni, je priznal Ambrož. – Čudim se tistim, ki leta in leta ostanejo zunaj in se celo navdušujejo nad tujino. Amerika naj kar bo Amerika, moja dežela je tukaj.

Domovina je ena, se je Birsa ovedel pravi čas. Manjkalo je malo, da ga ni zaneslo. – Da bi bila varna in da bi napredovala, ji nekateri morajo služiti tudi v tujini.

Nisem vedel, da se spet odpravljáš ven, se je začudil Ambrož na svoj nedoumljivi način.

Birsa je v mislih povezal to trditev s prejšnjim namigom o možni penziji in si moral priznati, da se medsebojno izključujeta. Ambrož govoriči tjavdan, ali pa se tako brezhrebno pretvarja, da mu ne more do živega.

Brez vašega soglasja ne bom prestopil meje, se mu je prijazno nasmehnil.

Izobraženci precenjujejo takšne službe, kot je moja, mu je odkrito vrnil Ambrož in dvignil kozarec. Buteljka je bila prazna. – Nekega dne ti bom povedal, kako je v resnici.

Ampak tedaj bova že oba v penziji... Ker je Ambrož že vstajal in namesto odgovora ponujal le prijazni prijateljski nasmeh, mu je še naročil: – Reci kakšno besedo zame pri šefih.

Le kam te vleče, stari? ga je zavrnil Ambrož. – Ali ti ni dobro tukaj? Jaz komaj čakam, da me odslovijo. Potem se bom zavlekel v staro zidanico, bral knjige in gojil trto. Med ljudi bom šel le enkrat mesečno po denar.

Zelena zavesa

Politično-fantastični roman

Z novim romanom Mihe Remca se sicer obeta znanstvenofantastično, hkrati pa tudi skrajno humanistično branje, ki po eni strani »napoveduje« našo prihodnost, po drugi pa glasno opozarja, kam utegnejo pripeljati nastavki našega današnjega malomarnega odnosa do naše kulturnozgodovinske in predvsem naravne dediščine.

Dogajanje je postavljeno v čas na začetku triindvajsetega stoletja in tam na robu roških gozdov se nek pisatelj upira zakopavanju atomskih odpadkov...

Inženir je bil oblečen v enodelno modro delavsko oblečilo; najbrž je prišel naravnost z delovišča v Črnem lesu. Na prsih je imel pripet zaznavnik sevanja. Otresel si je dež s koničaste leninske bradice.

»Sedite.« Albert mu je ponudil stol.

Bral sem vašo Legendo o aktivistu Janezu, je pomenljivo rekel Cimerman. »Pretrglo me je vaše vživljanje usodni čas slovenske preteklosti. Presenečen sem, da po tej knjigi niso posneli videoplošče.«

Nobena moja knjiga ni posneta na videoploščo, je s trpkim glasom pripomnil Švigelj.

Pravi umetniki ponavadi nimajo poslovene žilice. Potrebovali bi nekoga, ki bi se ukvarjal z zalaganjem vaših knjig.

Cimerman je spretno zaigral na pisateljevo samovščenost in takoj pridobil Alberta; kako tudi ne bi, saj Švigelj že dolgo ni srečal človeka, ki bi prebral kakšno njegovo knjigo.

Ko sem vas slišal in videl na videzu, sem se takoj spomnil na vašega aktivista Janeza, ki se je pred sto petinštridesetimi leti golorok uprl vojaški mašineriji. Zazelel sem si, da bi vas osebno spoznal. Cimerman se je razgledal po brunarici. »Tu je vse tako kot sem si mislil.«

Niste prišli samo zaradi radovednosti, mu je segel v besedo Švigelj. »Priznati moram, da ste me presenetili s svojo odkritostjo. Še sanjalo se mi ni, da ima ta nezasišlan projekt poslovni kolegij, ki že lep čas posluje.«

Res je, že lep čas delamo. Pameten mož ste, drugače ne bi prišel k vam.

Če me mislite spreobračati...

Ne, ne! je pohitel plešec. »Sploh ne vem, da se mi ne bi izplačalo. Rad bi se z vami pomenil kot izobraženec z izbraženecem. V vaši knjigi sem namreč prebral zanimivo misel: sovražnika moraš dobro poznati, če ga hočeš premagati. Premagati namerava-

te naš projekt, pa stavim, da ga sploh ne poznate.«

Ni dovolj dejstvo, da nameravate v krajinski rezervat pokopati vse jedrke Evrope? Albert se je razjezil. »Za to nimate nobenega opravičila!«

Cimermanove jekleno sive oči so mirno zrle v razburjenega pisatelja. Celo prizanesljiv nasmešek se mu je razlezel po gladko obrtlih licih.

Kdo pa želi kakšno opravičilo? je mirno rekel. »Nismo krivi za jedrske elektrarne, ki jih moramo pokopavati. So pa tu. Zalite s pepelovino v sarkofage po vsej Evropi. Če jih pokopljemo na severnem ali južnem tečaju, če jih potopimo na dno Pacifika, tu so, prav tako kot bi bile spravljene v Črnem lesu. Tu so in bodo tu, pa če projekt Črni les propade ali ne, če vi, cenjeni pisatelj, umrete v gladovni stavki ali ne – jedrskih in vseh drugih odpadkov, ki smo jih dobili v dediščino, ne bo nič manj in ne bodo nič manj nevarni, kot so. Imam prav ali nimam?«

Železna logika je za hip presvetlila nesmišelnost Albertovega početja in ga zmedla.

Potem se je oklenil kot rešilne bilke zelenobramovskega gesla: Smeti tistim, ki smetijo!

Zakaj vsak ne pokopuje svoje dediščine? je vprašal. »Zakaj bi morala biti prav Slovenija skupno pokopališče?«

Mojster, ne slepiva se. Rekla sva: na enem kraju ali povsod, strupenih ostalin ne bo na svetu ne več, ne manj, in ne bodo bolj ne manj nevarne. Če bo vsakdo pokopal svoje strupene odpadke, bomo morali zagrebati ostanke krške in dolske jedrke, Žirovski vrh in še kaj. Čemu potem ne bi imela Slovenija EOPO in s tem zaslužila krvavo potrebno pankuje?«

Ne, ne! Švigelj je mahal z obema rokama, kakor da hoče odgnati hudega duha v osebi plešastega inženirja. »Ne boste me

Božidar Jakac, Jelendol

pretentali s to poceni limanico! Ne bom vam nasedel!«

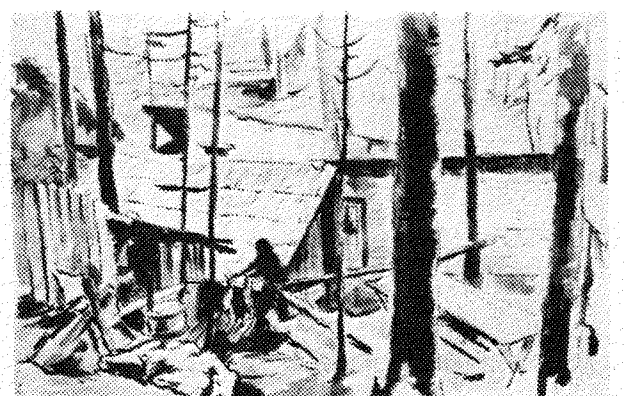
Mojster, pomirite se, ga je umirjal Cimerman. »Samo pogovarjava se. Odkrivam vam drugo plat medalje, ki ni v skladu z zelenobramovsko omejeno miselnostjo. Zeleni že od nekdaj obravnavajo ekološke probleme iz žabje perspektive. Tako so pred dobrim stoletjem vrgli med ljudi limanico: Slovenija moja dežela. Bil je čas, da bi Slovencem dali geslo: Zemlja moj planet, oni pa so ostali raje pri svoji drobcenti, vrtičkarski Sloveniji v zapecu med Evropo in Balkanom. Bojevali so se z najbližjim smetiščem, napadali najbližji tovarniški dimnik, pred onesnaževanjem so

branili najbližjo vodo, čez plot pa niso pogledali. Ekologiji so naredili ti žabarski zelenkari več škode kot koristi. Kajti krajevne ekologije ni, je le planetarna ekologija!«

Nisem med zelenimi, se je branil Švigelj.

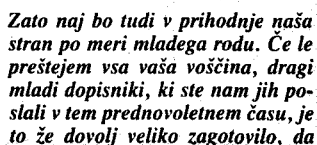
To, da naj pomaga vsak pred svojim pragom, je modrost zelenih in je žabarska modrost, je mirno nadaljeval Cimerman. »Imamo samo en prag in ta je na robu vesolja.«

Po vašem je torej ves svet brezizhodno zastrupljen in ljudje naj bi se s tem sprijaznili. Na srečo nismo vsi pripravljeni biti žrtveno živinče, občan inženir! je pikro pripomnil Albert in občutil, da dobiva podse spet tla, ki mu jih je Cimerman spretno izmikal.

Božidar Jakac, Jelenberg

Topla beseda iz srca

*»Sreča, zdravje in veselje –
to so srčne želje
osnovnošolskih rimarjev,
artiških vseh novinarjev,«*

Vsemu temu na rob dodajmo še premišljanje TANJE KOBAL.

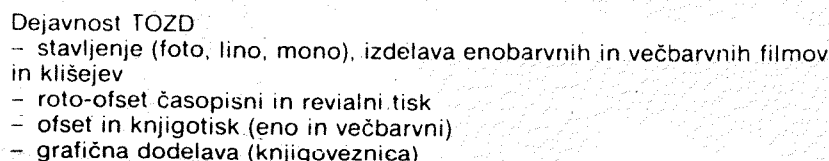
Dragi mladi prijatelji, zakorajmo s temi željami v leto, ki nam odpira vrata. Bodimo pogumni, saj se iz malodušja še nikoli niso rodili uspehi.

Živa

Tvoj dom je tam, kjer so tvoje igre in tvoji prijatelji

BLAŽKO MEI SING, 8.d
OŠ Borisa Kidriča
Ajdovščina

ANDREJA PETERKOVIČ, 7. a
novinarski krožek
OŠ Artiče

NAGRADNA KRIŽANKA

Praznično nagradno križanko je s sovjimi izdelki popestrila tovarna obutve Alpina iz Žirov. Rešitev pošljite najpozneje do petka, 13. januarja 1989, na naslov: Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. V spodnji levi kot kuverte pripišite ALPINA. Tri reševalce s pravilno rešeno križanko čakajo knjižne nagrade iz programa založbe Borec.

Nagradni kupon

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

LS 910, MS 950

JR COMP, SR PRO

ALPHA C + F

MS 550

MS 750

MS 810, MS 850

NNN 450, NNN 500

NNN 200, NNN 280, NNN 400

NNN 130, NNN 140, NNN 160

NNN 100, NNN 120, NNN 80

BERGEN, SIERRA, NNN 300

BLED, KRISTY, LAHTI

SARNA, BLAZE, JUNIOR

ANKA ZUPANC	▽	▽	NAJVEČJI JADRANSKI OTOK	ORIENT. UTEZNA IN VOTLA MERA	REKA SKOZI LENINGRAD	ŠKOTSKA RODOVNA SKUPNOST	NAJLJUBŠA MOHAMEDOVA ŽENA	STANE ROZMAN	GR. SVETA GORA	SORAZMERNI DELEŽ	UDAREC S SEKIRO	OGOVARANJE ZONI	DENARNO VZDRŽEVANJE	KRITIK	IT. NOBELOVEC ZA KEMIJO (GIULIO)
PREBIVALKA LAKONJE								MAJHEN MOLZNAK							
SPREMLJEVALEC MIKLAVŽA, HUDIC							POSODA ZA ŽRTVOVANJE I. CANKAR								
SL. PISATELJICA (ROMAN O PREŠERNU)								STADJ. POVZROČIT. MALARIJE IKO OTRIN							
NIKOLAJ PIRNAT			SOBNA CVETLICA, ŠKRNICELJ	PREKUCUH SVOBODNA POSEST V FEVDAL							NEM. FIL. (IMMANUEL) NEM. POLIT. (GEORG-AUG.)				
BEOGRAJSKA VOKALNA SKUPINA					JOŽA VILFAN	FINSKI ARHITEKT (ALVAR)	PESTNER		KRAJ JUŽNO OD SMEDE-REVA		Z				
SRBSKI KOMIK (MIDRAG PETROVIĆ)						ŠABAC NEČITLJIVA ČRKA		ŽUPLJAN	SINJSKA VITEŠKA IGRA	AM. FILM. REŽISER (IZ ČRKE NICE)					GRŠKA BOGINJA MODROSTI
STARO GLASBILO S STRUNAMI										KOS POLJA					
VSADITEV					ČRTALO, RAVNILO PREBIV. EPIRJA					SL. PEDAGOG (MIHA) IZ TERANA DAN. OTOK					
LEE MARVIN			ČRNO VINOŠ PELJEŠCA	FIGURA PRIČETVORKI			MRHOVINA ČOLN ZA REŠEVANJE V GORAH				KARAMBOL	ANG. SVETLO PIVO MESTO VZDA			
ŽID				LUKNJICA V KOŽI SRBOHRV. IN SL. ČRKA			FINSKI KIPAR SMOLETOVA DRAMA								
KRAJ PRI OPATJI						OKAČ ENAKA VOKALA				ZGORNJE OBLAČILO REKA V ANGLIJI					
RISBA TONE KROVNIK	HRMA-FRODIT AZIJSKI VELETOK							POSODA ZA MESENJE REKA RABA							
INŽENIR (ORIG.)				DEBELA PALICA NOČNI METULJI			ŠPORTNI VADITELJ SL. POLITIK (CIRIL)						BAKHOVA PALICA		
STARJME AFR. JEZERA MALAVI						INDONEZ. IME ZA NOVO GVINEJO				SUKANEC HUD. STRUP, MISNICA					
SKLADATELJ ŽGUR						GRŠKI OTOK	SMOKVA			SLOV. SLIKAR (ANDREJ.)				▽	ZAGREB. KOMIK (MARTIN, DUDEK)
ZVEZA TABORNIKOVI	ZLATO (LAT.)	GOSTO-LEVEK	VIROVITICA NEMŠKI REŽISER (ERICH)			ČEBELI PODOBNA ŽUŽELKA	ŠPORTNE SANI ŠVIC. MATEMATIK			VRNITEV STROŠKOV STRIC					
▷										UROŠ ZUPANČIČ ŽELEZOV OKSID			PEVKA RED-ŽEPOVA		
▷													SREČNO 1989	ZVEŠTA DOMAČA ŽIVAL	BEOGRAD OBLIKA RAZCVETJA
OSLOV GLAS				DRUŽINA VELIKIH UJED				JAPON. DENAR				NAČRT EGIPČAN. BOG SONCA			
SLOV. FILOZOF IN MATEM. (ANDREJ)				RODO-DENDRON				PRISTANIŠČE NA SICILIJI							
OTOŽEN TONOVSKI NAČIN				AVTOR VINKO KORENT	JANKO RAVNIK					POLUKSOV BRAT-DVOJCEK V GR. MIT.					

Obnovoletna spraševanja

Bralcem in naročnikom TV-15

(nadaljevanje s 1. strani)

Z realnim malodušjem se v svojo usodo v letu, ki prihaja, ozira tudi uredništvo vašega časopisa TV-15.

V teh decembrskih tednih smo vam poslali položnice za obnovoletne naročnine za prvo polletje prihajajočega leta. Po vaših zelo številnih odzivih smo presodili, da vas je znesek polletne naročnine (v višini štiriindvajsetih tisočakov) šokiral, čeprav ob primerjavah z vsemi drugimi podražitvami sprevidite, da je časopis še vedno ena izmed najnižjih postavk, saj bo vsakotedenski izvod stal le tisočaka, torej manj kot kavica v kateremkoli bifeju. A vendar ste mnogi, premnogi ugotovili,

da se morate spričo draginje, ki pije kri, tej postavki v svojem osebnem proračunu odreči. Nesorazmerno veliko vas je, ki ste nam sporočili, da TV-15 odpovedujete, četudi ga imate radi in ga boste pogrešali.

Mi pa, po drugi strani, spoznavamo, da z zneskom naročnine, ki bo vendarle vplačana, pa čeprav povečana za nemajhno subvencijo, ki nam jo tudi poslej namenja slovenski izvršni svet iz sredstev proračuna, ne bomo kos rastočim zahtevam papirnice in tiskarne, katerih cene rastejo, po logiki naše zdvijane inflacije, dobesedno iz meseca v mesec. Poldruga milijarde, ki jo bo – v najboljšem primeru – terjala poravnava

vseh neizogibnih računov za pripravo, natis in razpošiljanje tednika, si od vaših vplačil in proračunske dotacije, kot nam povedo sedanja predvidevanja, preprosto ne moremo obetati.

Ne vemo torej, kako se bo za nas izšlo prihajajoče leto, in ne, kakšna usoda čaka TV-15 v drugi polovici devetinosemdesetega. Naš ustanovitelj, republiški odbor ZZB NOV Slovenije, je sicer trden v svojem stališču, da velja list slovenskih borcev ohraniti pri življenju, toda vnaprejšnji račun tej njegovi volji, vsaj s svojo zdajšnjo neizprosno logiko števil, ni v oporo. Vsega tega ne zapisujem

v duhu malodušne in žalostne zaskrbljenosti za prihodnost časopisa, ki ga iz tedna v teden ustvarjanje zavzeto in z veseljem. Tudi nam bi bilo hudo, ko bi moral po šestindvajsetih letih – upamo si izreči: uspešnega – izhajanja ugasniti. Zal smo se hitro, prehitro znašli na usodnem pragu, ki terja odločitev, takšno ali drugačno: opustitev izhajanja je zagotovo najmanj zaželena. Temeljito bo treba razmisliti tudi o smiselnosti morebitnega redkejšega, recimo štirinajst dnevnega ali celo samo mesečnega izhajanja. Za kaj takega se za zdaj ne uredništvo samo ne časopisni svet ne republiški odbor ZZB kot ustanovitelj ne ogrevajo. Rešilno formulacijo bi kazalo, nemara, iskati v združitvi TV-15 z enim ali več sorodnimi in podobnimi časniki. O tem doslej ne mi ne drugi še nismo kaj prida premišljevali. Tolikanj več je bilo razmi-

šljanj o zahtevah po še večji dotaciji, čeprav je vsem in vsakomur jasno, da bo treba v tržnem pretoku ponudbe in povpraševanja, kamor naj se iz dosedanjega administrativnega sistema prevesijo vsa naša dejanja, subvencije krčiti in jih opuščati, ne

remo opraviti sami. Neizogibje vaša – osebna, individual – pomoč oziroma zavzeto Edinole v primeru, da se vsak posamezni borec potrudi in pridobi za branje in nakup TV-15 nove naročnike (v svojem kraju, sosedi, v šola

Politkomisar Sime zbira in komentira

Napadi na Mikulića

Zdi se, da so dokončno minili časi, ko je bil v Bosni in Hercegovini Branko Mikulić takorekoč »nedotakljiva oseba... Napadi nanj so v tisku te republike vse pogostejši in vse ostrejši, nedavno pa so se jim pridružili še oni iz beograjskega tiska.

Zelo ostro polemiko z Mikulićem vodijo zlasti »Naši dani«, glasilo bosanskohercegove mladine. Iz obširnega članka »Politik brez kritja«, s katerim odgovarjajo Mikuliću, navajam le kratek odlomek:

»Branko Mikulić je izkoristil politični bonus. Čas je že, da izpusti iz svojih rok vajeti oblasti. Sodimo, da Branko Mikulić in podobni politiki ne morejo več krmariti ladje, v katero zaradi njihove nemarnosti vdira voda že z vseh strani. Tole so naši razlogi: – prvič, Branko Mikulić je neuspešen politik, – drugič, Branko Mikulić je demodiran politik,, – tretjič, Branko Mikulić je moralno diskreditiran politik.« (Konec citata)

Branko Mikulić še ni odgovoril v glasilu bosanskohercegove mladine.

»Sram me je, da sem Slovenec...«

Beograjska Politika na svojih straneh iz dneva v dan stopnjuje protislovensko razpoloženje. Tokrat je kar celo stran svojega sicer dragocene prostora odstopila znanemu beograjskemu dramskemu in filmskemu igralcu Stevu Žigonu, katerega mati je Tržačanka, oče pa Kraševac iz Komna.

Žigonov histerični izbruh zahteva veliko več prostora, kot mi je na voljo. Ker bo Žigonovo pisanje brez dvoma deležno številnih odmevov, se bom omejil le na nekatere njegove trditve.

Žigon je zapisal: »V Srbiji in po vsej Jugoslaviji velikaška večina ljudi ve za Slobodana Miloševića in ga pozna. In mu zaupa.«

To, da je Žigonu ljub Slobodan Milošević, me kot demokrata prav nič ne moti. Z Žigonom se tudi strinjam, da Miloševića poznajo po vsej Jugoslaviji. Tega ni prav nič težko razumeti spričo odlično organizirane propagande in

številnih slik »vožda« Miloševića, ki so jih nosili po številnih mitingih. Saj si je celo sama (nekadaj ugledna) Politika dovolila, da je v svoji posebni izdaji 19. novembra objavila večje Miloševićeve slike, kot so bile včasih Titove...

Uganka, pa mi je, od kod Žigonu podatek, da Miloševiću zaupajo po vsej Jugoslaviji? Ker je moje vedenje o tem močno drugačno, bi moral

Zdaj pa smo pri srži vprašanja, kaj Stevo Žigon pravzaprav je. Ne morem namreč prezeti, da je postal znan kot dramski umetnik s stvaritvami v neslovenskem jeziku. Življenje in delo v Beogradu sta mu povsem otopila občutek za slovenščino, ki ni (naj mi bo oproščen malo grob izraz) njegovo delovno orodje, kot je slehernemu slovenskemu igralcu! Zato ni prav nikakrš-

panu, ki jo je literarno briljantno napisal... Vladimir Levstik. No, lapsus lingue: bil je to Fran Levstik.

Slovenskemu Srbu ali srbskemu Slovencu pa naj ob tej priložnosti še zaupam, da je Fran Levstik napisal tudi naslednje besede, ki niso prav nič po meri znanega srbskega dramskega umetnika, nekdanjega Slovenca, Steva Žigona:

»Trd bodi, neizprosno, moč je jeklen, kadar brani je časti in pravdo narodu in jeziku svojemu!«

Toliko o tem – za zdaj.

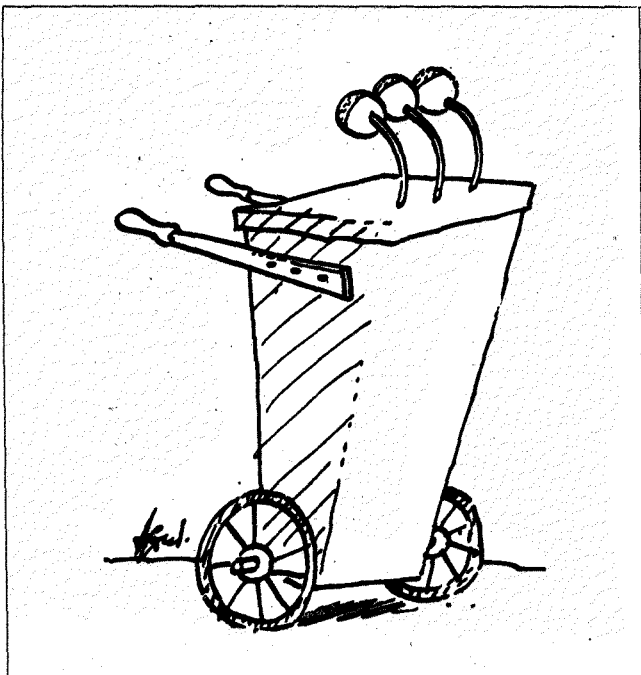
Bolezni vodilnih

BEOGRAD, 13. decembra (Tanjug) – »Predsednik skupščine SFRJ Dušan Popovski se zdravi v inštitutu za bolezni srca in ožilja v Sremski Kamenici. V inštitut so ga pripeljali pred dvema dneva. Do takrat se je od 28. novembra zdravil v kliniki vojaško-medicinske akademije v Beogradu.«

Hudo bolnemu predsedniku iskreno želimo čimprejšnje okrevanje. Vendar pa njegova bolezen vsiljuje nekaj (nadležnih) vprašanj, ki so najširšega pomena. Najbrž ne bom močno zgrešil, če zapisem, da je bil Popovski bolan že, ko so ga kandidirali za zelo odgovorno dolžnost.

Ne razumem, kakšen smisel ima, da resen bolnik zaseda tako zelo pomembno mesto, kajti v vsakem primeru bo nekdo prikrasjen: ali bolnikovo zdravje ali pa opravljanje zahtevnih nalog!

Zato menim, da bi moral vsak kandidat za pomembnejšo funkcijo predložiti zdravniško spričevalo, da je psihofizi-

Žigon to skoraj navijaško trditev nekako dokazati. S to njegovo neargumentirano trditvijo se kaj slabo ujema tudi podatek o tem, da je v Beogradu letos izstopilo iz zveze komunistov, ki jo vodi nadvse priljubljeni Milošević, kar nekaj tisoč članov.

Žigon: »Zelo me je prizadelo... nedostojna beseda gospoda Smoleta (gre za Jožeta Smoleta, predsednika slovenske SZDL) in prvokrat v življenju me je bilo sram, da pripadam narodu, ki mu pripada tudi on!«

Tako smo Slovenci z Žigonom dokončno izgubili še enega člana slovenskega naroda, kar se pa v Beogradu po mojem ne bo prav dosti poznalo...

Slovenski jezik je za vsakega Slovenca ne glede na svetovni nazor nedotakljiva svetinja! Z izjemo Žigona, ki se čudi, kako to, da so (ne »smo!«) Slovenci tako občutljivi za svoj lepi jezik, da celo sodišču JLA ne priznajo legitimnosti, ker izdajalcem ni sodil v slovenščini!

VOJNI MUZEJ
BEOGRAD

1981
DOSP. OŠE 13/12-88
REČENO 10-15
Podpis

Udustaje od pretplate u 1989.godini

Redakcija lista TV-15 NAB TUVARIS
Ljubljana
Miklošičeva 28/I

Poštovani drugovi,

Izveštavamo vas, da Vojni muzej iz Beograda, neće pretplatiti vaš list TV-15 NAB TUVARIS za narednu godinu-1989, jer nedostaje prostor za njegovo čuvanje.

brdačno vas pozdravljamo

NP

NAČELNIK
Jukovnik
Jan Možgon

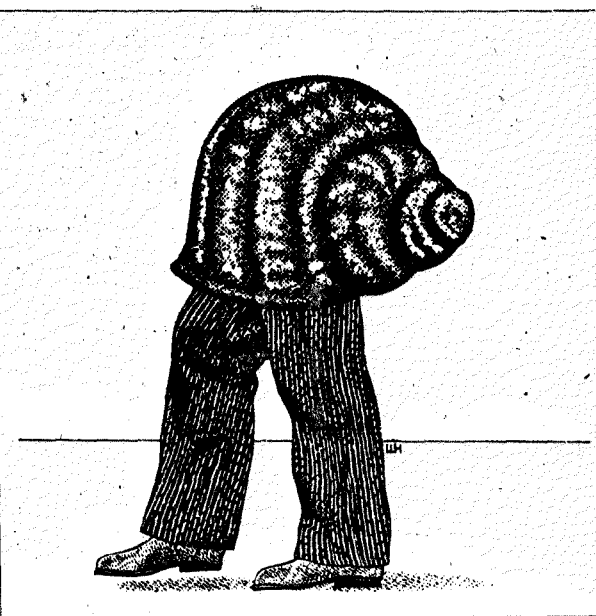
pa jih zviševati. Edini logični sklep je tedaj ugotovitev, da moramo poskusiti vse, kar je v naših močeh, da bi si pridobili nove naročnike iz vrst borcev in aktivistov narodnoosvobodilnega boja (saj vsi, njih devetdeset tisoč še živčih, svojega glasila še zdaleč nimajo naročenega in ga ne bero; naročnikov je namreč le dvajset tisoč), pa seveda tudi iz vrst mlajših in posebej mladih ljudi, ki niso, nočejo ali ne smejo biti brezbržni do duha slovenskega narodnoosvobodilnega boja v preteklosti in sedanjosti.

Tega poskusa pa, žal, ne mo-

v proizvodnih obratih, v raznih društvi ali organizacijah (podobno), si smemo obetati i daljnje življenje tega tednika, cer bosta njegovo zaledje in n gova finačna moč opešala.

Vabimo vas k resnemu premisleku o tem, za TV-15 uscnem vprašanju. V prvi januarski številki bomo objavili načilnico in razpis nagradne zrebanja za vse, ki se boste i šemu povabilu k sodelovan odzvali vsaj z enim, a še r z več na novo pridobljenimi i ročniki.

Viktor Konj

zično sposoben opravljati tako zahtevna dela. Menim namreč, da ne smemo dovoliti, da bi bolniki sprejemali sila pomembne odločitve, ali pa vsaj pri njih odločilno sodelovali.

Razen bolnikov pa, po mojem mnenju, v bodoče ne bi smeli več kandidirati ljudi, ki so sicer zaslužni, a imajo vse pogoje za upokojitev.

Naj navedem primer: Vidoje Žarković je že desetletja v samem jugoslovanskem vrhu; sedaj je član predsedstva CK ZKJ in ZK SZDL Jugoslavije. Po mojih računih pa ima najmanj že 50 (petdeset!) let priznane delovne dobe in je povsem »zrel« za upokojitev.

Moj komentar: časi in razmere v Jugoslaviji so vse preveč resni, da bi lahko te sila zapletene težave reševali bolniki in upokojenci...

Vaš Sime

List slovenskih borcev. Izhaja kot tednik

Ustanovitelj: RO ZZB NOV Slovenije
Izdajateljica: Založba Borec
Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Miklošičeva 28/I / tel. 327-
Delavci v uredništvu: Zvone Krnljak (glavni urednik), Viktor Konj (odgovorni urednik), Žilva Dr. Bojana Žokaj-Jesih, Bojan Kunrič, Milenko Strašek (novina – urednik rubrik), Miranda Mrčec (lektorica-redaktorica), Drago S. ničar (tehnični urednik-oblikovlec), Mara Okorn (tajnica uredništva), Igor Mirtič (organizator pagandnih dejavnosti).
Predsednica časopisnega sveta Mira Svetina.
Tiskarna: ČGP Delo.

TV-15 je oproščen tem. prom. d. ka po mnenju Sekretariata za in SRS.